

3000 Leuven mail - Verschijnt 4 x per jaar

jaargang 26 - nummer 1 - maart 2015

welwijs

wisselwerking
onderwijs en
welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

Colofon

Welwijs verschijnt 4 x per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Maria Bouverne-De Bie - Dries Cardoen -
Nathalie De Bleeckere - Daniël DeBlock -
Bie Melis - Jan Tallon - Gil Thys -
Laurent Thys - Bea Vandewiele -
Evi Verduyck - Liesbet Verplanken -
Nicole Vettenburg - Kathleen Walravens.

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS
Trolieberg, 70
3010 KESSEL-LO
E-mail: nicole.vettenburg@welwijs.be
Gsm: 0483 / 01 00 22
Teksten voor bijdragen, brieven en mededelingen dienen te worden toegezonden naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen:

€ 25 voor organisaties en instellingen;
€ 20 voor particulieren;
€ 17 voor groepsabonnement
(vanaf 5 abonnementen) en
€ 30 voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op
rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w.
MAJONG, Trolieberg, 70 - 3010 Kessel-lo,
met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, UGent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg,
Trolieberg 70,
3010 Kessel-Lo.

www.welwijs.be

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek uit meerdere onderzoeken, uitgevoerd binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, UGent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk te bevorderen. Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het tijdschrift WELWIJS (verschijnt 4 x per jaar)
  2. Het geven van vorming en begeleiding
  3. Het verrichten van onderzoek
- MAJONG v.z.w. Trolieberg 70 - 3010 Kessel-Lo.

PUBLICATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde verschillende studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (5 euro)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingssituaties (1993), 139 p. (6 euro)

Hoe wordt vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen op de veranderende situaties waarin jongeren opgroeien? In dit boek wordt op deze vraag ingegaan: eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitgewerkt.

WELZIJNSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (6 euro)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden.

OPVOEDEN IN BILLIJKHEID: hoe streng moet onze aanpak zijn? (1999), 123 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 10 jaar Welwijs werd gereflecteerd op de uitgangspunten van het tijdschrift en dit vanuit de actuele maatschappelijke evolutie waar de roep naar meer controle en gestrengheid in de opvoeding sterker wordt. Centraal in deze reflectie staat de vraag: is de optie 'opvoeden in billijkheid' verenigbaar met de uitgangspunten van het tijdschrift Welwijs?

JUBILEUMNUMMER "15 jaar Welwijs" (2005), 152 p. (8 euro)

Naar aanleiding van 15 jaar Welwijs werd een speciaal nummer uitgegeven met een selectie van vroegere bijdragen, een index met de artikels van de afgelopen 15 jaren en een bundeling van alle verschenen cartoons van Jan De Graeve.

JUBILEUMNUMMER "25 jaar Welwijs" (2015), 156p. (8 euro)

In dit jubileumnummer worden een aantal artikels uit de vorige jaargangen opgenomen die handelen over het thema 'diversiteit'. Daarnaast biedt een index een overzicht over alle bijdragen van de voorbije 25 jaar en worden alle verschenen cartoons van Jan De Graeve – tussen 2005-2014 – gebundeld.

Solidariteit in diversiteit: een basisschool in Leuven

Nick SCHUERMANS & Pascal DEBRUYNE

Onze samenleving is in sneltempo superdivers aan het worden. Deze superdiversiteit wordt op school meestal bestudeerd vanuit een leerlingperspectief. In deze bijdrage zetten we echter de professionele krachten op school centraal. Hoe leren leerkrachten, directieleden, CLB-medewerkers, bestuursleden en ondersteunende personeelsleden omgaan met een gewijzigde schoolpopulatie? Welke vormen van solidariteit leggen zij daarbij aan de dag? Waarin zit die solidariteit geworteld? En hoe zit deze solidariteit ingebed in specifieke plaatsen?

Een superdiverse school

Mater Dei is een katholieke basisschool aan het Sint-Jacobsplein in Leuven. Sinds begin jaren '90 veranderde het leerlingenbestand van de school sterk. Volgens de meest recente GOK-cijfers spreekt 56 procent van de kleuters en 55 procent van de leerlingen van de lagere school thuis een andere taal dan het Nederlands. Het gemiddelde van de Leuvense scholen op deze indicator bedraagt 17 procent. De diversiteit aan herkomstlanden, moedertalen en burgerschapssta-

tuten is ook enorm. In een doorsneeklas zitten kinderen uit meer dan tien landen. In de beleving van de directe betrokkenen, ging de omschakeling naar een superdiverse school ook razendsnel. In minder dan twee jaar tijd steeg het percentage doelgroepkinderen met 35 procent.

Toch zien de meeste betrokkenen op en rond de school die etnisch-culturele diversiteit en meertaligheid niet als de enige uitdagingen in de omgang met de leerlingen. Zij signaleren ook een probleem

Solidariteit in superdiversiteit: het DieGem-perspectief

De opkomst van superdiversiteit in Vlaanderen toont zich het best in cijfers. Begin 2011 waren er in het Vlaamse Gewest meer dan 400.000 mensen ingeschreven met een vreemde nationaliteit. Het aantal personen van vreemde herkomst lag vermoedelijk meer dan dubbel zo hoog (Noppe & Lodewijckx, 2012). Terwijl we in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw eerder homogene groepen 'gastarbeiders' ontvingen uit een beperkt aantal landen rond de Middellandse Zee, komen migranten nu uit alle hoeken van de wereld. Sommige migranten hebben hun land verlaten uit schrik voor oorlog of repressie. Anderen willen een paar jaar hard werken om met de spaarcenten in eigen land een zaak op te starten. Spraken we vroeger nog over etnische minderheden met een welomschreven profiel, dan moeten we het nu hebben over een 'superdiversiteit' aan herkomstlanden, motieven en burgerschapsstatuten (Geldof, 2013; Maly, Blommaert & Ben Yakoub, 2014).

De ontwikkeling van zo'n superdiverse samenleving wordt door vele academiërs als een bedreiging voor de solidariteit gezien. Op basis van onderzoek in de Verenigde Staten besloot Putnam bijvoorbeeld dat immigratie en diversiteit op lange termijn misschien wel culturele en economische voordelen opleveren, maar dat ze op korte termijn het sociaal kapitaal en de sociale cohesie aantasten. Volgens zijn cijfers gedragen de bewoners van etnisch gemengde buurten zich als schildpadden: ze trekken zich terug uit hun leefomgeving, hun vertrouwen in de medemens is lager, ze zijn minder altruïstisch, hebben minder vrienden, kijken meer tv en zijn minder gelukkig (Putnam, 2007). Studies geven ook aan dat veel West-Europeanen liever solidair zijn met ouderen, arbeidsongeschikten en werklozen dan met immigranten (Van Oorschot, 2006). Sommige sociale wetenschappers pleiten dan ook voor meer culturele integratie en assimilatie vanuit de gedachte dat solidariteit in West-Europese welvaartsstaten sterk gebaseerd is op het idee van één territorium, één gemeenschap en één cultuur. In het DieGem-project beschouwen we deze methode om solidariteit te genereren een doodlopend straatje in een superdiverse samenleving¹. Die-

Gem staat voor "diversiteit en gemeenschapsvorming". De solidariteit die wij beogen is geen solidariteit tussen een homogene groep van gelijkgestemden, maar een solidariteit die de culturele grenzen overstijgt. Daarom verschuiven we het tijdruimtelijk register waarin solidariteit ontstaat van de longue durée van het natie-staat-territorium, naar het hier en nu van praktijken op specifieke plaatsen. Ons uitgangspunt is dat concrete handelingen en interventies in superdiverse fabrieken, klassen, voetbalvelden of buurtpleintjes de toegangspoorten zijn tot innovatieve vormen van solidariteit. Deze ontstaan vanuit het nemen van een gedeelde verantwoordelijkheid voor de plaatsen waar we - al dan niet gewild of gedwongen - samen werken, leren, wonen of ontspannen. Precies omdat plaats het enige is wat we daar dikwijls nog delen, biedt het volgens ons een goede basis voor solidariteit in een superdiverse samenleving (Oosterlynck & Schuermans, 2013).

Op dit moment onderzoeken we met een brede groep sociologen, geografen, pedagogen en politieke wetenschappers de totstandkoming van solidariteit op 32 heel specifieke plaatsen. In dit nummer van Welwijs bespreken we de resultaten van twee van die cases. Het artikel dat je momenteel leest, bekijkt praktijken van solidariteit op een Leuvense basisschool². We baseren ons daarvoor op interviews met sleutelpersonen, documentenanalyse en observaties. Het artikel dat hierop volgt, geeft de resultaten weer van onderzoek in drie Brusselse Chirogroepen. In beide artikelen willen we dezelfde vragen beantwoorden: Welke vormen van solidariteit treffen we aan op deze plaatsen? Wat zijn de bronnen voor die solidariteit? En hoe zit deze solidariteit ingebed in specifieke plaatsen? Door die vragen te beantwoorden, willen we het leerproces in kaart brengen dat professionele krachten noopt om een alternatieve visie te ontwikkelen. Eens die visie is uitgebouwd, komt er ruimte vrij voor interculturele praktijk tussen kinderen en/of jongeren: een omgang met verschil en pluralisme die solidariteitsversterkend werkt (cf. Van Avermaet & Sierens, 2010).

van geconcentreerde armoede. Waar in 2012 gemiddeld 17 procent van de leerlingen in een Leuvense school een studietoelage aanvraag, was dat voor de kleuterschool van Mater Dei dubbel zoveel. In de lagere school vroeg zelfs 52 procent van de leerlingen een studietoelage aan.

Verskillende factoren liggen aan de grondslag van deze veranderingen. Terwijl de school vroeger vele kinderen aantrok van mensen die niet in de buurt woonden, maar er wel werkten, is dat nu om verschillende redenen veel minder het geval. De uitgebreide voor- en naschoolse opvang werd afgebouwd. Grote werkgevers trokken uit de buurt weg. Vanaf de jaren 1990 had de school ook een onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers. Terwijl deze initieel vooral kinderen van buitenlandse professoren en andere hoogopgeleiden aantrok, kwamen daar naderhand steeds meer asielzoekers en vluchtelingen bij. De school voor meer bemiddelde leerlingen transformeerde zo in de superdiverse leeromgeving die ze vandaag is. Eens de klasjes verkleurden, begonnen tweeverdieners de school ook te mijden. In het vocabularium van de school werd de 'witte vlucht' al snel gevolgd door een 'zwarte vlucht'.

Radicaal anders

In het begin worstelde de school sterk met de gewijzigde schoolpopulatie. Veel directieleden, leerkrachten en medewerkers van Mater Dei getuigden over hun onzekerheden en over de spanningen die dat opleverde binnen het team. Zo heerste er lange tijd een polarisatie tussen een groep radicale hervormers en een groep die meer wou vasthouden aan wat al was. De eersten vonden het nodig om de bestaande educatieve en organisatorische praktijken fundamenteel te herzien. Volgens de anderen was het de taak van de school om kansarmen en anderstaligen net zo goed mogelijk te integreren in de bestaande aanpak. Deze verschillende uitgangspunten gingen gepaard met sterke meningsverschillen over de pedagogische onderbouw, de didactische aanpak, de communicatie naar de ouders, de inning van de schoolrekeningen, de erkenning van culturele verschillen en het opzet van de ouderparticipatie.

Sommigen waren er heilig van overtuigd dat het superdiverse schoolpubliek de school dwong zich helemaal anders te positioneren. Vele leerkrachten en leden van de raad van bestuur gingen daar initieel niet mee akkoord. Het kostte vele jaren vooraleer het lerarenkorps, de directie en de raad van bestuur zich min of meer konden vinden in een gezamenlijke visie op de school. Uiteindelijk werd de visie doorgedruwd dat het onmogelijk was de dingen te blijven doen zoals ze ooit gedaan werden.

Een school voor iedereen

Als onderzoekers zien we in deze transformatie verschillende voorbeelden van solidariteit: de bereidheid om tijd, middelen en energie te delen met een superdiverse groep leerlingen. Een eerste punt op dit vlak betreft de omgang met culturele verschillen en taaldiversiteit. Het schoolreglement van Mater Dei verwijst uitdrukkelijk naar het evangelie en de katholieke traditie. Naast Kerstmis en Pasen worden ook Sinterklaas en carnaval op school gevierd. Toch stelt de visietekst van de school dat iedereen recht heeft op respect, erkenning en waardering voor zijn of haar anders-zijn. Deze erkenning van culturele andersheid blijft ook geen dode letter. Op het jaarlijks eetfeest wordt bijvoorbeeld kip geserveerd. In de kleuterklassen

worden verjaardagen volgens andere tradities gevierd. Er is veel ruimte om de eigen cultuur in de klas binnen te brengen.

Mettertijd hebben de verschillende actoren op en rond de school ook geleerd om respectvol om te gaan met de meertaligheid van leerlingen en ouders. De achterliggende gedachtegang, zoals verwoord door één van de directieleden, is dat *“je niet met alle ouders op dezelfde wijze [kan] omgaan door achtergrond, cultuur, taal, ...”*. In gesprekken nemen zij daarom verschillende communicatiestrategieën, taalregisters en lichaamshoudingen aan. Ze gebruiken verschillende vormen van het Nederlands, Frans en Engels door elkaar. Als het moet, wordt alles met handen en voeten uitgelegd. Door de grote groep kinderen die thuis geen Nederlands spreken, kwamen ook nieuwe, maar dure methoden om kinderen te leren lezen in het vizier. Ook wordt via muziek een meer gelijke inrijpoort gezocht tot leren. Het meest recente doorlichtingsverslag bevestigt dat deze aanpak zijn vruchten afwerpt (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, Onderwijsinspectie, 2014).

Een tweede punt zet in op economische herverdeling. De school is zich immers sterk bewust van de financiële beperkingen van vele ouders. Al voor de komst van de maximumfactuur, deed de school haar uiterste best om de kost van uitstappen zo laag mogelijk te houden. Ook op klassenraden is armoede een gespreksonderwerp. Het afgelopen jaar verwees de CLB-medewerker verschillende ouders door naar het CAW.

Initiatieven om diverse ouders bij het schoolgebeuren te betrekken vormen een derde punt van verandering. Al snel bleek dat de ouderraad vooral een publiek van Vlaamse middenklassers aantrok. De school experimenteerde daarom met nieuwe vormen van ouderparticipatie. Vanuit haar vertrouwensrelatie met kansarme ouders kaart een medewerkster van buurtwerking 't Lampeke problemen die zich voordoen op en rond de school in de ouderraad aan. Het project 'Onder Ons' bracht ouders tweewekelijks samen in een babbelklasje. De momenten waarop ouders hun kinderen brengen of ophalen zijn ook zo georganiseerd dat er telkens contact mogelijk is. Soms begroeten de directrices de ouders en hun kinderen aan de schoolpoort. 's Avonds verzamelen de kleuters in een gezamenlijke ruimte. De juffen gaan er op een erg proactieve en laagdrempelige manier om met de ouders.

“Binnen en buiten”: het belang van plaats

In gans de transformatie van Mater Dei naar een solidaire school speelt de omgang met plaats een belangrijke rol. Dit uit zich enerzijds in de ruimtelijke vormgeving van de school en anderzijds in de positionering van de school binnen de buurt. Zo is het bureau van de directrice van de kleuterschool zichtbaar vanop de speelplaats. De meeste ouders komen er langs om hun kinderen op te pikken. Ook de CLB-medewerker heeft zijn eigen bureau op school. Dat maakt hen veel meer aanspreekbaar.

Die nabijheidspolitiek stopt niet aan de muren van de school, maar verknoopt zich verder in een uitgebreid buurtnetwerk. Vanuit het bewustzijn dat de school de armoedeproblematiek en de diversiteitsuitdaging niet alleen kon adresseren, bouwden opeenvolgende directies een brede schoolstrategie avant la lettre uit. De grenzen tussen “binnen” en “buiten” de school beginnen hierdoor te vervagen. In de woorden van een directrice *“[is] het moeilijk bij ons om binnen en buiten van elkaar los te denken”*.

Eerzijds is Mater Dei een centrale plaats in een netwerk van buurtorganisaties. Vele leerlingen gaan na schooltijd naar de kinderopvang en de huiswerkbegeleiding van buurtwerking 't Lampeke. Ook met andere buurtorganisaties wordt nauw samengewerkt. *“In de bestrijding van de ongelijke kansen van een groot deel van onze kinderen staat de school niet alleen”*, aldus het GOK-plan van de school. *“Met organisaties uit de onmiddellijke buurt waaronder de buurtwerkingen, het WGC de Ridderbuurt, de Mannenstraat, kinderverwerking Fabota, Link in de Kabel, De Hulster en Leren Ondernemen worden dan ook uitstekende contacten onderhouden”*.

Anderzijds verrijken deze buurtorganisaties ook het schoolse en het voor- en naschoolse. Zo zet buurtwerking 't Lampeke één keer per week activiteiten op binnen de muren van de school. De buurt wordt ook actief betrokken bij het leren zelf. De kinderen leren bijvoorbeeld over brood bij de bakker in de buurt. Voor een les over planten trekken de klassen naar de Kruidtuin.

Toch voelen verschillende voortrekkers aan dat het niveau van de school en de buurt niet volstaan om solidariteit op school te bewerkstelligen. Ook de schaal van de stad is belangrijk. Verschillende actoren op en rond de school pleiten voor een meer evenwichtige sociale mix. In hun opinie is het effect van de solidariteit met diverse leerlingen en hun ouders beperkt wanneer andere scholen niet dezelfde solidariteit aan de dag leggen. Ze vinden de langzame evolutie naar een 'concentratieschool' niet alleen problematisch omdat deze kansen van hun eigen leerlingen zou ontnemen, maar ook van die van andere scholen. De Leuvense scholen maakten ondertussen wel afspraken over een meer evenwichtige mix op stadsniveau, maar deze lijken momenteel eerder vrijblijvend.

Een tweede niveau dat niet over het hoofd mag worden gezien is dat van Vlaanderen. Op dat schaalniveau zit immers de financiering. Zeker in een school met een meerderheid aan kansarme leerlingen is het praktisch onmogelijk om economische solidariteit op schoolniveau te realiseren. Omwille van onbetaalde rekeningen en een daling van de eigen inkomsten betaalt de school uiteindelijk mee de prijs van de kansarmoede. Scholen met veel doelgroepkinderen kregen de laatste jaren wel extra uren en werkingsmiddelen toebedeeld, maar een dalend leerlingenaantal blijft samengaan met dalende werkingsmiddelen. Naast een daling van de inkomsten die de school zelf genereert, krijgt de school sinds enkele jaren dus ook minder financiële middelen van de overheid.

Het nieuws dat minister Crevits wil evolueren naar een basistoelage die voor elke leerling gelijk is, zorgt nu dan ook voor verhoogde stress. De gedachte overheerst dat de school enkel solidair kan zijn met haar leerlingen en hun ouders als scholen zonder veel doelgroepkinderen solidair zijn met scholen als Mater Dei. Als de overheid geen herverdeling van financiële middelen tussen deze scholen organiseert, bestaat het risico dat bepaalde types leerlingen de speelbal worden van directies die achterpoortjes zoeken om hen toch maar niet in te schrijven. De solidariteit op stadsniveau lijkt dan ook sterk afhankelijk van herverdeling op Vlaams niveau.

Bronnen van solidariteit

Twee bronnen van solidariteit komen in deze case sterk op de voorgrond. De strijd voor het recht op degelijk onderwijs was voor verschillende betrokkenen een eerste belangrijke drijfveer. Sommigen

haalden hun engagement uit eigen ervaringen met armoede. Anderen engageerden zich vanuit een persoonlijke sociale beweging of vonden inspiratie in de christelijke normen en waarden en de pedagogische traditie van de school. Ondanks de verschillende motivaties heerst er binnen en buiten de school een sterk gevoel van *“we are rolling it together”*.

Ontmoeting was een tweede belangrijke bron van solidariteit. Naast heel ruimdenkende leraren, waren er namelijk ook met een eerder conservatieve en nostalgische kijk. Het lerarenkorps meekregen in de nieuwe visie van de school en de pedagogische principes daarachter was dan ook een werk van lange adem. Ontmoeting was daarvoor cruciaal. De directie organiseerde bijvoorbeeld studiedagen om de buurt beter te leren kennen. Personeelsvergaderingen gingen door in de gebouwen van buurtwerking 't Lampeke. De achterliggende gedachte was dat het onderwijzend personeel van de kleuter- en de lagere school meer begrip zou tonen voor de situatie van de leerlingen, als ze hun thuis- en leefsituatie beter zouden kunnen inschatten. Door leerkrachten onder te dompelen in de leefwereld van gezin en woonomgeving van de leerlingen, mikte de directie en het bestuur op groeiend inzicht en begrip.

Toch mag je de kracht van deze ontmoetingen ook niet overschatten. Leren omgaan met superdiversiteit was volgens de meesten op school veel meer een kwestie van vallen en opstaan, dan van een voortschrijdend inzicht. Desalniettemin groeide bij diverse betrokkenen in de loop der jaren het besef dat er ontzettend veel geleerd is. De onzekerheid van de beginjaren maakte plaats voor trots over de afgelegde weg. De school promoot zich nu dan ook als een superdiverse leeromgeving waar een diversiteit aan culturen en talen niet als een probleem, maar als een enorme kans wordt gezien.

Besluit

Door samen te strijden voor een betere school op basis van een eigen ervaring met armoede, een sociale beweging of een christelijke geloofsovertuiging, lieten de actoren op en rond de school zien dat je geen normen en waarden moet delen om solidair te zijn. Ondanks een breed gamma aan overtuigingen en beweegredenen leverde een diverse groep professionals samen strijd om de school te transformeren tot een gedeelde plaats waar een diverse groep kinderen de beste kansen heeft om zich te ontplooien. De school laat ruimte voor de meertaligheid en de culturele eigenheid van leerlingen en ouders. Door de prijzen van verplichte uitstappen zoveel mogelijk te drukken, speelt de school ook in op de kansarmoedeproblematiek.

Er is wel heel wat tijd nodig geweest om Mater Dei om te vormen tot een school waar alle kinderen en ouders zich thuis kunnen voelen. Inzetten op plaats speelde hierbij een belangrijke rol. Denk bijvoorbeeld aan de manier waarop de ruimtelijke organisatie van de school inzet op een nabijheidspolitiek om ouders bij het schoolgebeuren te betrekken. Denk ook aan de omvorming van het schoolgebouw van een afgesloten entiteit tot een relationele plaats die verknoopt is met heel wat andere plaatsen en organisaties in de buurt.

We besluiten hierbij wel dat economische solidariteit moeilijk te organiseren is binnen de muren van de school. Terwijl de actoren op en rond de school veel vrijheid hebben om hun dagelijkse werking te

transformeren met respect voor meertaligheid en culturele eigenheid, zijn ze voor economische herverdeling veel meer afhankelijk van de goodwill van andere actoren. Op dit vlak voelt de school aan dat solidariteit over afstand noodzakelijk is. Hoe solidariteit tussen Leuvense scholen tot stand komt, onderzoeken we momenteel dan ook in een vervolgonderzoek. De keuzes die de minister van onderwijs op dit vlak in de komende maanden zal nemen, lijken alleszins van essentieel belang.

Nick SCHUERMANS* & Pascal DEBRUYNE**

*Departement Sociologie, UA
Stadscampus S.M. 231
Sint Jacobstraat 2 - 2000 Antwerpen
nick.schuermans@uantwerpen.be

**Departement Politieke en Sociale wetenschappen.
Vakgroep Conflict & Development,
Onderzoeksgroep MENARG
(Middle East and North Africa Research Group)
UGent.
Universiteitsstraat nr 8, 9000 Gent
Pascal.debruyne@UGent.be

REFERENTIELIJST

- Geldof, D. (2013) Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert. Leuven: Acco.
- Maly, I., Blommaert, J. & Ben Yakoub, J. (2014) Superdiversiteit en democratie. Berchem: EPO.
- Noppe, J. & Lodewijckx, E. (2012) De gekleurde samenleving. Personen van vreemde herkomst in Vlaanderen. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Oosterlynck, S., Schuermans, N. (2013) Superdiversiteit. Solidariteit herdenken, *Alert*, 39 (4), 13-19.
- Putnam, R. (2007) E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century; The 2006 Johan Skytte Prize Lecture, *Scandinavian Political Studies*, 30 (2), 137-174.
- Van Avermaet, P. & S. Sierens (2010). Diversiteit is de norm. Er mee leren omgaan de uitdaging. Een referentiekader voor omgaan met diversiteit in onderwijs. *Handboek beleidsvoerend vermogen*. Doelgerichte visie, afl. 4, Pp. 1-48.
- Van Oorschot, W. (2006), Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare state', *Journal of European Social Policy*, 16 (1), 23-42.
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, Onderwijsinspectie, (2014). Verslag over de opvolgingsdoorlichting van Vrije Lagere School - Mater Dei te Leuven.

NOTEN

1. Alle informatie over DieGem is te vinden op www.solidariteitdiversiteit.be
2. Het volledige rapport van deze studie kan je downloaden op <http://www.solidariteitdiversiteit.be/uploads/docs/cases/materdeidef.pdf>

Solidariteit in diversiteit: drie Brusselse Chirogroepen

Jolijn DE HAENE, Griet VERSCHULDEN & Nick SCHUERMANS

Over klassieke jeugdbewegingen wordt vaak gezegd dat zij enkel blanke middenklasse-jongeren zouden bereiken. Toch slagen verschillende Brusselse Chirogroepen erin een brede waaier aan bevolkingsgroepen in hun stad te bereiken. Welke vormen van solidariteit treffen we aan op verschillende schaalniveaus binnen de organisatiestructuur van Chiro? Wat zijn de bronnen voor die solidariteit? En hoe zit deze solidariteit ingebed in specifieke plaatsen?

Overall in Vlaanderen en Brussel brengt Chiro kinderen en jongeren samen in hun vrije tijd. Door middel van spel versterkt Chiro onderlinge verbondenheid en werkt ze aan individuele en collectieve competenties (Chirojeugd Vlaanderen, 2010a; www.chiro.be). Chiro is echter meer dan enkel de lokale groep met leden en leiding. De groepen worden ondersteund door de koepelorganisatie Chirojeugd Vlaanderen via de vrijwilligers en beroepskrachten van de verbonden, de gewesten en de stadswerkers. Ouders zijn eveneens belangrijke actoren in het verhaal, net als heel wat betrokkenen die logistiek en inhoudelijk een ondersteunende rol op zich nemen, zoals de proost, de Volwassen Begeleider (VB) of de oud-leiding (www.chiro.be).

De manier van werken van Chirogroepen wordt voor een groot deel mee bepaald door het lokaal en het speelterrein dat de groep ter beschikking heeft, maar het gaat verder dan dat. Het Chirolokaal vormt een deel van hun identiteit en is voor veel groepen een ankerpunt, een 'nest' voor leden en leiding. De speelruimte strekt zich bij veel groepen ook verder uit dan enkel het eigen lokaal of terrein: activiteiten vinden vaak plaats op pleintjes of in bossen en parken in de buurt. Chiro kiest er ook expliciet voor om die verbinding met de buurt te maken in de activiteiten, maar ook daarbuiten. Het gaat dan om zichtbaar en gekend zijn in de buurt, om het uitbouwen van een sociaal netwerk, enzovoort (Chirojeugd Vlaanderen, 2010a).

Chiro wil openstaan voor een divers publiek. Iedereen moet er een plaats (kunnen) krijgen binnen Chiro (Chirojeugd Vlaanderen, 2010a; 2013). De jeugdbeweging geeft zelf aan dat dit zeker niet altijd evident is (Chiroforum, 2014). Vooral in stedelijke contexten duiken heel wat moeilijkheden of drempels op (Chirojeugd Vlaanderen, s.d.). Het klassiek jeugdbewegingsmodel werkt niet altijd. De stad daagt Chirojeugd Vlaanderen uit om jeugdwerk te organiseren met kinderen en jongeren van zeer diverse afkomst en in zeer diverse leefomstandigheden. In de stad moeten leidingsploegen en professionele ondersteuners aan de slag met nieuwe methodieken en initiatieven. Daarom zet Chirojeugd Vlaanderen sterk in op de ondersteuning van die lokale groepen in het omgaan met diversiteit. Brochures als 'Komkommerin' (Chirojeugd Vlaanderen, 2006), initiatieven van de Commissie Diversiteit en het Solidariteitsfonds zijn slechts enkele voorbeelden (www.chiro.be). Diversiteit wordt bovendien het jaarthema voor 2015-2016 (Chiroforum, 2014).

Tegen deze achtergrond onderzocht de DieGem-ploeg drie Chirogroepen uit Brussel.

Chiro Ganshoren heeft reeds een lange traditie en is nog steeds één van de grootste Chirogroepen van Brussel, met een 100-tal leden en een leidingsploeg van om en bij de 20 vrijwilligers. Ze beschrijven zichzelf als een eerder traditionele Chiro met strikte regels rond de Chirokieren, wekelijkse activiteiten op zondag, christelijke liederen tijdens de formatie, ... Ook het werken met gescheiden groepen (jongens-meisjes) is een overblijfsel uit hun verleden. De doorstroom van lid naar leiding verloopt in deze Chirogroep vlot. De leiding bestaat hoofdzakelijk uit jongeren die zelf Chirolid geweest zijn, al dan niet bij Chiro Ganshoren.

Ook in Koekelberg vinden we een Chiro terug met een lange traditie. De groep bestaat al meer dan 30 jaar. **Chiro Koekelberg** is echter heel wat kleiner dan Chiro Ganshoren, met een vijftigtal leden en een tiental leiders. Een aantal Chirotradities, zoals de formatie en de christelijke liederen, zijn nog duidelijk aanwezig. Andere tradities hebben dan weer een eigen invulling gekregen, zoals de regels rond de Chirokieren: het is voldoende als de leden de Chirokleuren aanhebben. De leidingsploeg bestaat uit een mengeling van mensen met en zonder Chiroachtergrond. De doorstroom is relatief beperkt en men vermoedt dat er de komende jaren extra op leidingswerving zal moeten worden ingezet. De jongste en oudste afdeling is gendergemengd, in de andere werkt men gesplitst.

Chiro Jijppeke is een tiental jaar geleden opgericht door een aantal jongeren die een hiaat in het jeugd aanbod vaststelden in Sint-Jans-Molenbeek. Om de kinderen uit de buurt een plaats te geven waar ze naar hartenlust konden ravotten, besloten die jongeren om een Chirogroep op te richten. De groep is relatief klein. De leidingsploeg bestaat uit ongeveer 10 vrijwilligers en er zijn een vijftigtal leden ingeschreven. Anders dan bij de andere groepen zijn Chirokieren niet verplicht en worden de activiteiten slechts tweewekelijks georganiseerd. De oudste leden zitten nu bij de "aspi's", de 16-17 jarigen. Volgend jaar zullen dus voor het eerst leden naar de leiding doorstromen. De leidingsploegen groeiden tot nu toe met andere woorden niet organisch, maar werden elk jaar opnieuw samengesteld.

We bekeken deze drie groepen samen met het BINT-project, een animatorentraject van Chiro voor Brusselse meisjes, en Chirojeugd Vlaanderen als overkoepelende organisatie.

BINT, Arabisch voor 'meisje', is een tweejarig animatorentraject. Het project is ontstaan uit enerzijds de vaststelling dat er een leidingstekort was in de Brusselse Chirogroepen en anderzijds de vraag van Marokkaanse meisjes in Sint-Jans-Molenbeek die op zoek waren naar een zinvolle vrijetijdsbesteding. Eén van de beroepskrachten van Chiro heeft hierop ingespeeld en het BINT-project geïnitieerd, samen met een hele stuurgroep aan Brusselse verenigingen en actoren. De stages en vormingscursussen in het traject zorgen voor uitwisseling met de lokale Chirogroepen. BINT is momenteel gevestigd in Schaarbeek, bereikt meisjes van verschillende nationaliteiten en woonplaatsen overheen Brussel en is niet meer uitsluitend gericht op doorstroming naar de leidingsploegen.

Solidariteit bij (stads)chiro's

In de praktijk blijkt het voor vele Chiro's niet zo gemakkelijk om de toenemende diversiteit in hun buurt te vertalen naar het ledenbestand. Zelfs als een groep etnisch-cultureel gemengd is, blijft de vraag of er geen bepaalde socio-economische klasse uit de boot valt. Als kinderen met een migratie-achtergrond doorstromen naar de leiding, blijken zij vaak te behoren tot de middenklasse. Ook in de gesprekken met de Chirogroepen zien we de erkenning dat niet elk kind of jongere aansluiting vindt bij het jeugdbewegingsmodel. Vaak wordt aangehaald dat de etnisch-culturele diversiteit wel groot kan zijn, maar dat Chiro desondanks vaak voornamelijk een middenklasse aangelegenheid blijft (Coussée, 2005; 2006b; Loots, 2012).

Chirojeugd Vlaanderen zet daarom hard in op het **inclusief** maken van de vereniging als geheel (Chirojeugd Vlaanderen, 2010a; Hillaert, 2010). Dit streven vertaalt zich in de groepen naar een sterke inzet op **toegankelijkheid** (Chirojeugd Vlaanderen, 2006; Coussée, 2006a; 2006b; Van de Walle, 2011). Men maakt werk van een groep waarin iedereen zich thuis kan voelen. De leiding doet huisbezoeken bij het begin van het Chirojaar. Om zoveel mogelijk leden op de activiteiten te krijgen, versturen ze niet enkel brieven, maar ook sms'jes. Ouders worden in het Frans aangesproken en Chirokieren zijn vaak niet verplicht. De financiële bijdrages worden in stadsgroepen doorgaans zo laag mogelijk gehouden, zo betaal je bij Chiro Jijppeke bijvoorbeeld slechts € 35 voor het kamp. Hierbij speelt de overtuiging dat minder bemiddelde kinderen evenveel recht hebben op spel als middenklassegroepen. Met de uniformbonnen van Chirojeugd Vlaanderen, bijvoorbeeld, kunnen leden voor 10 euro een volledige set Chirokieren aanschaffen. De subsidies van de VGC laten toe om kosten voor de jaarwerking en voor het kamp te drukken. Ouders van kansarme gezinnen moeten op die manier niet altijd de volle pot betalen. Uit de interviews blijkt dat het daarbij gemakkelijker is voor lokale Chirogroepen om in te zetten op respect voor culturele verschillen of **culturele erkenning** (zoals o.m. expliciete erkenning van thuistalen) dan op **economische herverdeling**. Claims voor economische herverdeling worden geïnitieerd en ondersteund door Chiro als organisatie en kunnen niet vertrekken vanuit individuele lokale groepen.

Chirostructuren en –tradities uitgedaagd

Omdat deze inzet op toegankelijkheid niet automatisch een gemengde, inclusieve groep oplevert, zette Chirojeugd Vlaanderen

een aantal **doelgroepgerichte projecten** op. Zo was het BINT-project oorspronkelijk bedoeld om een groep moslimmeisjes uit Molenbeek klaar te stomen om leiding te worden in de Brusselse stadschiro's (Chirojeugd Vlaanderen, 2010b; 2011).

Die categoriale aanpak zat geworteld in een **logica van toeleiding** tot de 'reguliere' jeugdbeweging (Coussée, 2006a; 2006b; Coussée & Mathijssen, 2011; Uit De Marge, 2009). Dit objectief botste snel met de verlangens en verwachtingen van de meisjes zelf. Vele 'Bintsters' voelden zich niet geroepen om een reguliere leidingsploeg te versterken en wilden liever deel blijven van het BINT-team. Op papier is BINT nu de twaalfde Chirogroep in Brussel geworden. Ondertussen zijn ook leden uit heel Brussel welkom. Recent gestarte BINT-groepen bereiken nu ook meisjes met een uiteenlopende etnisch-culturele achtergrond. Doorheen het proces dat BINT heeft afgelegd, zien we belangrijke vragen rijzen over de doelstelling van BINT: is het in dit project de bedoeling om een grotere diversiteit aan jongeren toe te leiden naar het reguliere jeugdwerk? Of wil het project de bestaande Chirostructuren en -tradities uitdagen en in vraag stellen? (Chirojeugd Vlaanderen, 2010b; 2011; Nolf, 2012). Meer algemeen gaat het dus niet enkel om de vraag hoe kinderen en jongeren meer kunnen deelnemen aan Chiro, maar vooral hoe Chiro kan bijdragen aan de deelname van kinderen en jongeren aan de samenleving. Ook in andere groepen wordt de vraag gesteld of solidariteit binnen de Chiro tot stand komt door een grote diversiteit aan kinderen te integreren binnen de bestaande structuren, dan wel door die structuren in twijfel te trekken en opnieuw vorm te geven. Sommige Chirogroepen houden sterk aan tradities. Andere staan open voor grondige veranderingen om zo aan elk kind een plaats te geven in de groep.

Discussies over het transformeren van het Chiromodel roepen heel wat vragen op, die door verschillende groepen anders worden ingevuld. Kan Chiro wel blijven werken met vrijwilligers? Moet elke groep wekelijks activiteiten aanbieden of kan Chiro ook op een andere manier vorm krijgen? Moeten we in onderscheiden leeftijdsgroepen blijven werken? Zijn verplichte Chirokieren noodzakelijk? Wat met de jaarlijkse Christus Koning-viering?

De vragen die momenteel door Chiro worden geformuleerd, blijven nog grotendeels beperkt tot de eerder methodische aspecten van toegankelijkheid (Coussée, 2005). Vragen naar de betekenis, de meerwaarde van het aanbod voor de kinderen en jongeren brengen andere uitdagingen aan de oppervlakte die meer te maken hebben met het samenleven in een bepaalde context, maar worden veel minder vaak geformuleerd. Door dergelijke vragen te stellen, wordt de Chiro uitgedaagd om zich kwetsbaar op te stellen, om haar eigen identiteit minstens tijdelijk tussen haakjes te zetten. **Chiro als maatschappelijk project** stelt dan de vraag hoe de samenleving vorm kan krijgen, hoe solidariteit in die samenleving tot stand kan komen en hoe kansen voor mensen gecreëerd en opgehouden kunnen worden (Roets & Coussée, 2008; Bombaerts et al., 2010).

Solidariteit onder druk

We zien dat de (bevraagde) stadschiro's wel meer die zelfkritische reflex (moeten) hebben, omdat de grootstedelijke en diverse context hen voor heel wat extra uitdagingen stelt. We stellen inderdaad vast dat een aantal klassieke solidariteitsmechanismen in Brussel sterk onder druk komen te staan.

Zo is het in een setting met heel wat diversiteit niet langer vanzelfsprekend dat er een **gedeelde basis van waarden en normen** is. Jongeren die geen alcohol drinken behoren niet vanzelf tot een groep waar samen drinken verbindend werkt. Als er zuispelletjes worden gespeeld, drinken ze water of doen ze gewoon niet mee. Dit toont aan dat het niet altijd gemakkelijk is om in een groep verschillende waarden- en normenkaders naast elkaar een plaats te geven. Er bestaat het gevaar dat normen- en waardenpatronen als een uitsluitingsmechanisme fungeren. Dit is uiteraard een risico voor elke Chirogroep, maar speelt veel sterker in een diverse context, zoals Brussel.

Daarnaast zien we dat de **intergenerationale solidariteit** veel minder groot is in een stedelijke context. Heel wat Chirogroepen bouwen voort op de idee dat leden doorstromen naar de leiding en op die manier iets terug doen voor wat ze zelf als lid gekregen hebben. We zien dat stadschiro's heel vaak beroep (moeten) doen op leiding die van elders wordt aangetrokken. Zij kennen de buurt veel minder dan leiding en leden die daar opgegroeid zijn. Heel wat opportuniteiten in het weefsel blijven daardoor onderbenut. Ook ouders die zich voor Chiro inzetten, doen dit dikwijls vanuit hun eigen ervaringen met en in Chiro. In stedelijke Chiro's is dit veel minder vanzelfsprekend. Er is een heel grote groep mensen die Chiro en het concept 'jeugdbeweging' niet of nauwelijks kennen. Leden- en leidingwerving in de buurt vraagt daardoor een extra inspanning en de ondersteunende kracht van de buurt is veel beperkter dan bij een 'gemiddelde' Chirogroep. Het is met andere woorden een continue opdracht om de werking van Chiro zichtbaar te maken en de meerwaarde van Chiro/jeugdwerk naar buurtbewoners te expliciteren.

Het is in deze situaties dat de **stad een ideale experimenteeruimte** wordt. De stad daagt Chirojeugd Vlaanderen uit om jeugdwerk te organiseren met kinderen en jongeren van zeer diverse afkomst en in zeer diverse situaties. In de stad moeten leidingsploegen en professionele ondersteuners met nieuwe initiatieven en methodieken aan de slag. We zien dat een aantal solidariteitsmechanismen juist wel een goede voedingsbodem vinden in stedelijke contexten.

Zo wordt de diversiteit geprezen als manier om meer verschillende vaardigheden en competenties binnen de groep te krijgen (Chirojeugd Vlaanderen, 2013). Leden en leiding **zijn dan van elkaar afhankelijk** om er een leuke en goedgevloeiende werking van te maken. Verschillen onder leiding en leden vergroten het potentieel aan diverse competenties nodig om sterk jeugdbewegingswerk te maken, zo luidt het. Ook op kamp wordt dit zichtbaar. De één kan vlot de tenten opzetten of helpt bij het koken, terwijl anderen dan weer beter kunnen bemiddelen bij conflicten of als sfeermaker naar voor treden. Etnisch-culturele diversiteit binnen de leidingsploeg maakt het volgens de bevroegde groepen ook makkelijker om een zeer diverse groep te begeleiden.

Diversiteit binnen de leidingsploeg wordt door één van de bevroegde leidsters, met Marokkaanse roots, ook expliciet gekoppeld aan **maatschappelijke bewogenheid en strijd**. Ze ziet haar eigen engagement binnen Chiro als een manier om ruimte te creëren binnen de jeugdbeweging voor meisjes met een hoofddoek.

En ook **ontmoeting** wordt ingezet om de solidariteit binnen Chiro te versterken. Vooral binnen de Chirogroepen zelf speelt ontmoeting een belangrijke rol. Zo wijzen een aantal leid(st)ers op het belang van huisbezoeken. Door de huisbezoeken worden leid(st)ers, zeker

diegenen die instromen van buiten de stad, geconfronteerd met heel andere leefsituaties. Die leiden vaak tot meer begrip en zetten aan om oplossingen te zoeken voor, bijvoorbeeld, onbetaalde rekeningen. Bovendien leiden ze vaak tot een andere kijk op de stad en op verhalen uit de media. Wat dan weer aanleiding is voor meer solidariteit. Ook Chirojeugd Vlaanderen probeert in te zetten op ontmoeting om solidariteit te versterken. Door Chiroleiding en BINT-meisjes samen te brengen op vormingsmomenten tracht Chirojeugd Vlaanderen de groepen expliciet te laten nadenken over de wijze waarop ze met diversiteit omgaan.

Leren van Chiro in de stad

De ervaringen en experimenten rond solidariteit in diversiteit in stadsgroepen worden door Chirojeugd Vlaanderen als bijzonder waardevol beschouwd, maar ze stellen vast dat die ervaringen slechts zelden groepen buiten stadscontexten bereiken.

Eenzijds wordt dit gekaderd door het beperkt aantal groepen actief in een stedelijke context. Wat in de stad gebeurt en geleerd wordt, is niet voor alle groepen herkenbaar of relevant, zo luidt het. Anderzijds wordt aan Chiro in de stad wel een laboratoriumfunctie toebedeeld en worden die ervaringen als kans gezien voor Chiro om als organisatie bij te leren en te groeien. Chirojeugd Vlaanderen wil de Chirogroepen laten nadenken over hoe ze met diversiteit omgaan en hoe meer solidariteit kan gerealiseerd worden. Hierbij is het niet altijd duidelijk op welke manier ervaringen van solidariteit die uit lokale en bovenlokale acties en initiatieven voortkomen ook bestaande Chirostructuren in het bijzonder en de positie van het jeugdbewegingsmodel als standaardmodel voor jeugdwerk in het algemeen uitdagen en veranderen.

Vanuit deze vaststellingen gaan we in actie-onderzoek op zoek naar een antwoord op twee vragen. Enerzijds de vraag **hoe Chiro in de stad er kan uitzien** en wat Chiro voor kinderen en jongeren in de stad kan betekenen, gekoppeld aan de vraag hoe een stedelijke context een Chiro-groep beïnvloedt en hoe Chiro zelf kan inspelen op haar (stedelijke) context. Daarnaast willen we in het actie-onderzoek ook op zoek naar de **leerprocessen en ervaringen rond solidariteit in diversiteit** tussen de verschillende schaalniveaus en de manier waarop Chirojeugd Vlaanderen de verspreiding van innovatieve vormen van solidariteit binnen haar verschillende geledingen kan faciliteren.

Jolijn DE HAENE*, Griet VERSCHULDEN** & Nick SCHUERMANS***

*Vakgroep Sociaal Werk, HoGent
Campus Schoonmeersen, D1.006
Voskenslaan 270, 9000 Gent
Jolijn.dehaene@hogent.be
tel.: 09/243.26.88

**Vakgroep Sociaal Werk, HoGent
Campus Schoonmeersen, D2.018
Voskenslaan 270, 9000 Gent
griet.verschelden@hogent.be
tel.: 0477/72.94.88

***Departement Sociologie, UA
Stadscampus S.M. 231
Sint Jacobstraat 2, 2000 Antwerpen
nick.schuermans@uantwerpen.be
tel.: 03 265 52 78

REFERENTIELIJST

- Bombaerts, G., Hillaert, W. & Coussée, F. (2010). *Curieuzeneuze pastapot: diversiteit en toegankelijkheid in het jeugdwerk*. Gent: Academia Press
- Chirojeugd Vlaanderen (s.d.). *Dossier: Chiro in de stad*. Antwerpen
- Chirojeugd Vlaanderen (2006). *Komkommerin: Werken aan diversiteit in de Chiro*. Antwerpen
- Chirojeugd Vlaanderen (2010a). *De Chirovisie*. Antwerpen
- Chirojeugd Vlaanderen (2010b). *BINT: Animatorentraject voor meisjes uit Molenbeek en omgeving*. Brussel
- Chirojeugd Vlaanderen (2011). *Bint!* Brussel
- Chirojeugd Vlaanderen (2013a). *Visie op Diversiteit*. Antwerpen
- Chiroforum (2014). [vergadering 22 oktober 2014].
- Coussée, F. (2005). 'Nooit zullen autochtone verenigingen multicultureel zijn': *Over de ontoegankelijkheid van de verenigingen*. [niet-gepubliceerde lezing dd. 25/08/05]
- Coussée, F. (2006a). *De pedagogiek van het jeugdwerk*. Gent: Academia Press.
- Coussée, F. (2006b). Jeugdwerk als sociaalpedagogische interventie: Pleidooi voor een verruim(en)de jeugdwerkdefinitie. *Sociale interventie*, 3(28-36).
- Coussée, F. & Bradt, L. (2012). *Jeugdwerk en sociale uitsluiting. Handvatten voor emanciperend jeugdbeleid*. Leuven: Acco
- Coussée, F. & Mathijssen, C. (2011). *Uit de marge van het jeugdbeleid. Werken met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren*. Leuven: Acco.
- Hillaert, W. (2008). Apart of samen? En hoe dan? In G. Bombaerts, W. Hillaert & F. Coussée (Eds.) *Curieuzeneuzepastapot. Diversiteit en toegankelijkheid in het jeugdwerk*. (182-195). Gent: Academia Press.
- Loots, H. (2012). *Het Vlaamse Jeugdwerk, een weerspiegeling van onze gekleurde samenleving?*. Vrije Universiteit Brussel.
- Nolf, M. (2012). Blijven bewegen, nooit verstenen. Van jeugdorganisatie naar sociale beweging. In F. Coussée & L. Bradt (Eds.) *Jeugdwerk en sociale uitsluiting. Handvatten voor emanciperend jeugdbeleid*. (183-194). Leuven: Acco.
- Roets, G. & Coussée, F. (2011). Op een kruispunt is het altijd voorrang van rechts. Diversiteit en sociaal-cultureel werk. In F. Cockx, H. De Blende, G. Gehre, G. Van den Eeckhout & G. Verschelden (Eds.) *Wissels. Handboek sociaal-cultureel werken met volwassenen*. (280-303). Gent: Academia Press.
- Schuermans, N. & Debruyne, P. (2015). Solidariteit in diversiteit: een basisschool in Leuven. *Welwijs*, 2015, 1,
- Uit de Marge (2009). *Emancipatorisch jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren*. Retrieved from: http://www.uitdemarge.be/media/docs/over%20uit%20de%20marge/090807_visie.pdf

NOTEN

1. Het theoretisch kader dat we gebruikten is hetzelfde als dat in de vorige bijdrage (Schuermans & Debruyne, Welwijs, 2015, 1, p. 3-6)
2. Het volledige rapport van deze studie kan u downloaden op <http://www.solidariteitdiversiteit.be/uploads/docs/cases/chiro.pdf>

Schoolkosten door de bril van ouders

Ann STAES en Dirk DECEUNINCK

De ouderkoepels GO! ouders, KOOGO en VCOV hebben als algemene doelstelling ouders en scholen te informeren en te sensibiliseren in verband met ouderbetrokkenheid.

De ouderkoepels vinden dat onderwijs voor iedereen toegankelijk moet zijn en blijven. In dat kader vinden ze het belangrijk dat scholen een gericht schoolkostenbeleid voeren. De betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, op maat van hun kind en hun 'portemonnee' zal vergroten door ouders inzage te verschaffen in het actuele kostenbeheer van de school en door hen ook te betrekken bij het uitstippelen van een verantwoord kostenbeleid.

Rapport kostenbeheersing in het secundair onderwijs (2011)

In 2011 kregen de ouderkoepels vanuit het Departement Onderwijs en Vorming de opdracht ouders te bevragen in verband met de kostenbeheersing in het secundair onderwijs. Dat onderzoek bestond uit twee delen: een onlinebevraging van een grote groep ouders en een specifieke bevraging van doelgroepouders via focusgroepen.

Resultaten en bevindingen in 2011

Uit het eerste onderzoek trokken we een aantal besluiten en maakten we vanuit de ouderkoepels enkele voorzichtige reflecties, waarvan hieronder een kort overzicht.

- Het overgrote deel van de ouders kreeg d.m.v. een brief of via het schoolreglement informatie over de kosten en dat meestal bij het begin van het schooljaar. Weinig ouders vonden op de factuur een overzichtelijk en gedetailleerd overzicht van de kosten. Voor ouders met beperkte financiële middelen is dat nochtans van groot belang.
- Zowel de onlinebevraging als de groepsgesprekken in de focusgroepen leerden ons dat de leerkracht een belangrijke rol heeft als communicator over de visie van de school op kosten en over hoe men die probeert te drukken. Aan de hand van de bevindingen uit het onderzoek stelden we vast dat ook de manier waarop in de eigen klaspraktijk bewust de kosten voor opdrachten beperkt worden erg afhangt van de leerkracht.
- Het bleek dat de meeste leerlingen per fiets of te voet naar school gaan. We merkten eveneens op dat de financiële tussenkomsten van sommige gemeenten en mutualiteiten de kosten van openbaar vervoer drukken. Een bedenking die we daarbij maakten, is dat men het vervoer per fiets niet als gratis mag beschouwen. Dat zagen we in ons tweede onderzoek van 2013 bevestigd.
- Wat bij de bevraging en de focusgroepen in het oog sprong is dat ouders hun schoolkeuze niet in de eerste plaats laten beïnvloeden door de kostprijs van het vervoer of door de studiekosten maar door het welbevinden van hun kinderen/jongeren.

- Eén van de grootste, zo niet de grootste kost is de aankoop van schoolboeken. Niet in alle scholen is het mogelijk boeken tweedehands aan te kopen of ze te huren. De ouderkoepels stelden heel duidelijk dat een weldoordachte aanschaf en een goede gebruikspraktijk voor schoolboeken wenselijk is.
- Uit de rangschikking van de niet-verplichte schoolkosten kwam naar voor dat de dagelijkse kosten meestal zwaarder doorwegen dan sommige eenmalige kosten, zoals de meerdaagse reizen. Dit vonden we opmerkelijk omdat de publieke opinie vaak de kostprijs van die reizen sterk beklemtoont. Het onderzoek van 2013 liet eenzelfde tendens optekenen.

Wij stelden vast dat de kosten voor een leerling in het secundair onderwijs hoog oplopen. Bovendien viel het grote verschil op tussen enerzijds de optelsom van de twee maximumfacturen (een per schooljaar en een voor de volledige lagereschoolloopbaan) in het basisonderwijs en anderzijds de gemiddelde kost in het secundair onderwijs. De gemiddelde kost in het secundair onderwijs ligt ongeveer 6 keer hoger dan de globale maximumfactuur in het basisonderwijs.

Uit de focusgroepen kwam naar voor dat het begrip 'niet verplichte kosten' zeer relatief is. Ouders denken dat sommige niet-verplichte kosten wel degelijk verplicht zijn. Minstens voelen ze zich dikwijls moreel verplicht om die te betalen voor het welzijn van hun zoon of dochter. We denken dan bijvoorbeeld aan de 'facultatieve uitstappen' in de paasvakantie. Die zijn uiteraard niet verplicht maar de sociale druk is soms zo groot dat ouders moeilijk nee kunnen zeggen tegen hun kind.

Verder bleek dat meer dan een derde van de bevraagde ouders aangeeft dat de schoolkosten wel degelijk doorwegen op hun gezinsbudget, zeker als er verschillende studerende kinderen zijn. Eenzelfde aandeel van de bevraagde ouders geeft aan dat ze vinden dat de school zelf nog kan besparen.

Schoolkostendagboek (2012-2013)

Opzet van het schoolkostendagboek

In september 2012 startten de drie Vlaamse ouderkoepels (GO! ouders, KOOGO en VCOV), op vraag van het Departement Onderwijs de bevraging 'schoolkostendagboek secundair onderwijs'.

Het opzet van dit schoolkostendagboek was dat ouders met kinderen in het secundair onderwijs gedurende één schooljaar alle schoolkosten bijhielden. De doelstelling was inzicht te verschaffen in de door de ouders te betalen schoolkosten in het secundair onderwijs. De feitelijke schoolkosten dwingen ons namelijk na te denken over een gepast en voor alle ouders budgetvriendelijk schoolkostenbeleid.

Er werd gekozen om een variëteit aan studierichtingen op te nemen (en ook enkele 'duurdere' studierichtingen). De peiling had met andere woorden niet tot doel een representatieve steekproef te trekken. Het was ook geenszins de bedoeling een wetenschappelijke studie te maken. Ouders konden de schoolkosten inventariseren op een daarvoor ontwikkelde website of op papier.

Om de verkregen data te toetsen aan de mening van de ouders werden er een aantal gesprekken in focusgroepen georganiseerd. Ouders die niet konden deelnemen aan deze gesprekken, gaven hun bedenkingen en opmerkingen via mail door aan de ouderkoepels. Het geheel van kwalitatieve reacties bestond dus uit de bevindingen van de focusgroep, de spontane reacties via e-mail, de antwoorden op gerichte vragen en de opmerkingen bij het ingeven van schoolkosten, online of op papier. Dit leverde een brede variëteit aan uitspraken en inzichten op.

Resultaten van het dagboek

De veelheid aan gegevens en de nuances die we bij de verschillende cijfers moesten maken, resulteerden in een lijvig rapport over het dagboek. Dat rapport is online te raadplegen op de gezamenlijke website van de ouderkoepels: www.ouderbetrokkenheid.be

Een greep uit de resultaten:

- De schoolkosten in het secundair lopen sterk uiteen en de variatie kan zeker niet altijd verklaard worden door de verschillen in studierichtingen. Sommige ouders betalen voor hun kind het tienvoud van wat een kind op een andere school in dezelfde studierichting kost. Een extreem voorbeeld is de kost van 1496 € (alle kosten zoals vervoer en laptop meegerekend) die een ouder voor het 2^e jaar Latijn opgaf tegenover een kost van 159 € die een andere ouder met een kind in dezelfde richting opgaf.
- Ouders zijn verontwaardigd over onduidelijke bedragen op de schoolfactuur of over kosten waarvan zij het nut niet meteen inzien, bv. kosten voor ongebruikte invulboeken, kopiekosten zonder zicht op het aantal kopies, het gebruik van de omschrijving 'administratiekosten' zonder duiding over wat dat precies inhoudt, enz. Ouders willen volledige en vooral transparante informatie over de schoolfactuur.
- De totale schoolkosten zijn voor ouders veel groter dan wat op de schoolfacturen staat. Er zijn aan het naar school gaan nog heel wat andere 'niet-verplichte' kosten verbonden die in de praktijk niet zo vrijblijvend zijn: vervoerskosten zijn vaak noodzakelijk, heel wat leerlingen hebben voor het digitale leerplatform een computer, een printer en internet nodig, de sociale druk om deel te nemen aan facultatieve uitstappen is vaak groot, enz.

Wat bevelen wij aan?

Aanbevelingen voor scholen

Een goed onthaal en een open participatieklimaat op school vormen een sterke basis voor een goede omgang met schoolkosten. Een integrale aanpak in verband met de schoolkosten kent veel aspecten. Hieronder geven we in dat verband graag een aantal suggesties:

- De opmaak van een schoolrekening heeft alles te maken met een goede jaarplanning. Start tijdig met de voorbereiding van het nieuwe schooljaar zodat aan elk aspect de overeenkomstige uitgaven gekoppeld kunnen worden. Zo krijg je meteen een beeld van de te verwachten totaalkost en kan je stappen ondernemen om te bezuinigen of om alternatieven te zoeken voor dure uitgavenposten. Reken tussentijds zo weinig mogelijk kosten aan die de ouders 'handje contantje' moeten betalen. Het is niet alleen geen fijne taak voor de leraren al die bedragen te moeten innen, maar zo worden ook de leerlingen onbedoeld betrokken in de betaalproblematiek. Tenslotte vertekenen dergelijke tussentijdse betalingen soms behoorlijk het totaalplaatje van de schoolkosten. Investeer in een goede vakgroepwerking, die zich bewust is van het feit dat de boeken/invulboeken van de ouders een zware investering vergen. Een goede vakgroepwerking is niet alleen lonend voor het horizontaal of verticaal vakoverleg, maar kan ook voor de boekenkost een wereld van verschil betekenen. Zijn al die boeken of invulboeken wel nodig? Is iedereen overtuigd van het nut ervan en gaat iedereen ze maximaal gebruiken? Zijn de alternatieven voldoende bekeken en zo niet, welke oplossingen stel je dan vanuit de directie of vanuit de vakwerkgroep voor?

- Weet dat de verkoop van wafels, taarten, ... of een ander potentieel lucratief initiatief het risico inhoudt dat het sommige doelgroepouders met hun armoede confronteert. Het betekent niet alleen een hap uit het budget van een kansarm gezin, maar verhoogt nogmaals de druk om erbij te horen. Ze beschikken nu eenmaal voor die verkoop over een beperkter netwerk en voelen zich soms verplicht zelf de centen op te hoesten, met alle gevolgen van dien. Financiële acties voor een goed doel zijn op zich natuurlijk waardevol, maar het is belangrijk dat je die zo aanpakt dat niemand die het zich niet kan veroorloven zich verplicht voelt zelf financieel bij te dragen.
- Bij de opmaak van de schoolrekening worden best alle actoren 'erkend': het schoolteam, de leerlingen via de leerlingenraad en de ouders via de ouderraad en de schoolraad. Deze aanpak responsabiliseert elke betrokkene en het bevordert de gedragenheid van de genomen beslissingen. Treed ook buiten de schoolmuren om advies in te winnen, ga in overleg met het gemeentebestuur, openbaarvervoersmaatschappijen, ervaringsdeskundigen en externe partners. Overweeg daarom om bij de opmaak van de schoolrekening "een ervaringsdeskundige in de armoede" te raadplegen. Zij geven niet zozeer advies over de schoolkosten op zich, maar ze kunnen wel veel betekenen voor de manier van kijken naar schoolkosten en de (probleem)-betalers. Aangepaste betaaltrajecten en een andere attitude ten opzichte van die groep ouders kunnen het positieve gevolg zijn. Belangrijk is dat deze groep zich niet gestraft of geïsoleerd voelt.
- Schoolboeken zijn enorm duur. Onderzoek hoe het goedkoper kan: verhuur van boeken, tweedehandsverkoop, onderhandelings met uitgeverijen enz.
- Samenaankopen zijn in. Bekijk de mogelijkheden ook voor rekenmachines, veiligheidsuitrusting, keukenmateriaal, boeken enz. Wees je bewust van de kosten die een GIP (de geïntegreerde proef die in het Vlaamse tso, kso en bso deel uitmaakt van het examenprogramma van het laatste jaar) met zich meebrengt: vervoer, informatieverzameling, illustraties, praktische realisatie, ... Een goede begeleiding van een GIP bestaat er ook in het kostenplaatje voor de leerlingen en hun ouders beperkt te houden.
- Denk na over (meerdaagse) uitstappen. Verlies zeker niet de bijkomende kosten uit het oog. Wat kan je schrappen, wat moet je behouden, kan je een evenwaardig maar goedkoper alternatief voorzien, ...? Vaak zijn er toch nog leerlingen die om financiële redenen uit de boot dreigen te vallen. Eventueel kan je een sociaal fonds oprichten om de kwetsbare ouders en hun kinderen te ondersteunen. Als er thuisblijvers zijn hebben die recht op een degelijk thuisprogramma. Sensibiliseer de leraren om spaarzaam om te gaan met bestellingen: voldoende kopieën bestellen is iets anders dan een ruwe schatting maken met inbegrip van een reserve die vervolgens wellicht in de papiermand belandt.
- Communiceer over alle schoolkosten en dit op een duidelijke en transparante manier. Voer die communicatie tijdig (bij de inschrijving, de herinschrijving, het begin van het schooljaar) en geef duidelijk aan wat verplicht is en wat niet, conform de huidige regelgeving over de bijdrageregeling.
- Informeer ouders bij de inschrijving van hun dochter of zoon welk materiaal echt nodig is voor het volgen van de gekozen studierichting.
- Werk een systeem uit waarbij de ouders de schoolrekening al dan niet gespreid kunnen betalen. Informeer hen daarover bij de inschrijving. Bied ook de mogelijkheid aan om te sparen voor duurdere uitstappen.

- Leg de problemen van de ouders nooit op de schouders van de leerlingen. Informeer nooit naar een onbetaalde rekening bij de leerling, noch individueel noch in de klas. Koppel het krijgen van het rapport nooit aan het betaald zijn van de schoolrekening. Elke leerling heeft recht op het rapport, ongeacht de relatie tussen de school en zijn/haar ouders.
- Administratie-, basis- en ICT-kosten die gedekt worden met werkmiddelen van de school, mogen niet aangerekend worden aan leerlingen en horen dus niet thuis op de kostenfactuur.

Aanbevelingen voor de ouderwerkingen en de ouders

Wie schoolkosten vanuit het perspectief van de ouders bekijkt, krijgt een andere kijk op schoolkosten. Ouders zijn als betaler immers ervaringsdeskundige. Ga daarom als ouderwerking de dialoog aan met de school over het beheersen van schoolkosten. Leg ook je oor te luisteren bij alle ouders. Denk samen na over oplossingen om de schoolkosten voor ouders te beperken en te optimaliseren. Overweeg ook een uitwisseling met andere ouderwerkingen om goede praktijkvoorbeelden te delen. Eenvoudige oplossingen zoals een tweedehandsboekenmarkt of logistieke ondersteuning bij uitstappen kunnen veel geld besparen.

Naast ons pleidooi voor het belang van de ouderwerking, geven wij ook enkele aanbevelingen mee voor de individuele ouder:

- Informeer je als ouder over de schoolkosten in de school van je kind. Wat kan er wel of niet? Welke kosten zijn verplicht en welke optioneel? Durf vragen stellen aan de school of informeer jezelf bij de overheid. Zo sta je sterker in je schoenen. Staat de kost van de studierichting de ontplooiing van de talenten van je kind in de weg? Bekijk of je in aanmerking komt voor een schooltoelage of beurs.
- Vraag bij de inschrijving al inlichtingen over de aankoop van schoolbenodigdheden. Zo ben je op tijd om in te gaan op aanbiedingen en vermijd je onnodige aankopen.
- Stel je weerbaar op ten opzichte van onvoorziene kosten die te maken hebben met acties, het spijzen van het sociaal fonds van de school, enz. Het engagement van scholen en leerlingen kunnen we alleen maar appreciëren maar het is niet de bedoeling dat ouders overvraagd worden wat hun financiële mogelijkheden betreft!
- Indien je (financiële) problemen hebt met de school van je kind, neem je best snel contact op met een vertrouwenspersoon. Zo vermijd je de hoge kost en de stress van onbetaalde rekeningen.
- Hou de schoolkosten gedurende het schooljaar bij. Vergelijk het resultaat met wat de school gecommuniceerd heeft en kaart dit indien nodig aan op school of in de ouderraad.

Namens de drie netgebonden ouderkoepels hopen we dat deze aanbevelingen zullen leiden tot een transparant en haalbaar kostenbeleid, zodat onderwijs toegankelijk blijft voor iedereen!

Ann STAES en Dirk DECEUNINCK

stafmedewerkers KOOGO,

voor het eCOB (expertisecentrum Ouderbetrokkenheid)

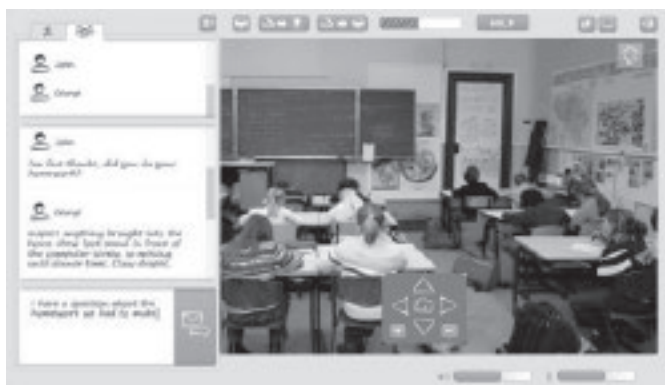
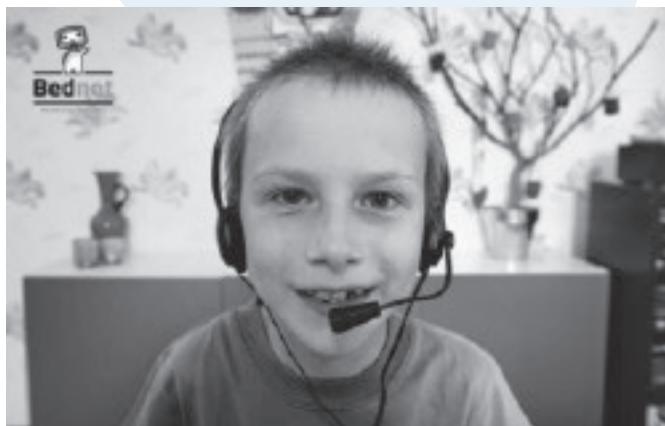
Ravensteingalerij 27 bus 8 - 1000 Brussel

Bron: www.ouderbetrokkenheid.be

Recht op onderwijs, ook als je ziek bent

Ann VAN ROY

Het lijkt de evidentie zelf. Ook als je langdurig ziek bent, heb je het recht om te leren en je plaats te behouden in de sociale leefwereld van je klas. Recht op onderwijs is al 25 jaar een kinderrecht opgetekend in het Verdrag van De Rechten van Het Kind, dat België mee heeft onderschreven. Samen met organisaties zoals Tijdelijk Onderwijs Aan Huis (TOAH), de vrijwilligers van School&ZiekZijn en de ziekenhuisscholen zorgt Bednet al 11 jaar voor de concrete invulling van dit fundamenteel recht met **Synchroon Internetonderwijs**.

Hoe werkt Bednet concreet?

Bednet verbindt een leerling die door ziekte of revalidatie niet fysiek naar school kan met zijn of haar eigen klas. Een Bednetter volgt dus **live** met eigen klasgenoten de les. De leerlingen en de leerkracht in de klas kunnen de leerling zien op het scherm achteraan op de computer. De leerling ziet via de webcam de hele klas en het bord, kan vragen van de leerkracht of de leerlingen beantwoorden, kan toetsen maken, zelf presentaties geven of meedoen aan een groeps-werk. Het lesvolgen is dus interactief zoals dit ook zou zijn wanneer de leerling in de les zou zitten.

De les wordt niet opgenomen om de Bednetter in het genezings-proces te beschermen maar ook de privacy van de leerkracht en de leerlingen in de klas te vrijwaren. Het aantal uren en de gevolgd-vakken wordt met de school en de leerling in overleg bepaald. Leerachterstand beperken en het isolement van de zieke leerling doorbreken staan centraal. 9 op 10 kinderen kan zo na de afwezigheid op school overgaan naar het volgende jaar zonder een jaar te dubbelen.

Helemaal gratis

Bednet leent volledig gratis aan de scholen en de leerling een computer met webcam en een scanner/printer. Tevens zorgt Bednet gratis voor een internetlijn indien er geen of een onvoldoende sterke verbinding aanwezig is.

Bednet biedt een oplossing voor kinderen van het eerste leerjaar tot het laatste jaar secundair onderwijs en dit in alle erkende gesubsidieerde scholen in Vlaanderen en Brussel. Een consulent van Bednet volgt het hele traject dat een vast verloop heeft ook al zijn de situaties zeer verschillend. Bednet werkt steeds in overleg met de ouders, de school en met andere organisaties zoals Tijdelijk Onderwijs Aan Huis, de vrijwilligers van School en Ziek en de ziekenhuisscholen.

Bednetters aan het woord

Meer dan 1000 Bednetters volgden reeds Synchroon Internetonderwijs sinds de start in 2007. Bednet beperkt zo de leerachterstand en doorbreekt hun isolement. En ja: dat maakt een groot verschil voor het kind zelf, de ouders, de klas én de school die hiermee inclusieonderwijs nogmaals vorm geeft. In één op vijf Vlaamse scholen is trouwens al een Bednet-project van start gegaan. Een consulent vertelt ...

K., 6 jaar

Eind juni werden we gecontacteerd door de mama van K.. Ze had zich al uitgebreid geïnformeerd over Bednet via de website en was ervan overtuigd dat we een oplossing konden bieden voor haar dochter. K. is een kind vol levenslust en één en al guitigheid, daarnaast is ze geboren met een genetische afwijking. Dit laatste veroorzaakt steeds meer problemen met haar motoriek en sinds een half jaar is ze dan ook gekluisterd aan een rolstoel. Om dit te verhelpen zou ze een zeer complexe ingreep aan beide benen moeten ondergaan. De revalidatie kan thuis gebeuren maar is van lange duur en zeer pijnlijk.

Maar wanneer ik K. ontmoet is ze niet zozeer bang van de operatie of de pijn. Waar ze van wakker ligt is dat ze nu niet samen met haar vriendinnetje naar het eerste leerjaar kan gaan. Ze heeft de juf al ontmoet en weet me te vertellen dat 'het een hele lieve is'. Ze wil zo graag samen met anderen leren lezen en schrijven, luisteren naar de verhalen van de klaskabouter en bovenal haar vriendinnetje niet te lang missen. We maken de nodige afspraken en zorgen voor alle technische voorzieningen zodat K. op 1 september van thuis uit de les kan volgen in de klas. Mama vertrouwt me toe dat de nachten vreselijk zijn en de revalidatie moeizamer verloopt dan voorzien. Toch zit K. in haar bed, met de Bednetcomputer voor zich en zichtbaar genietend van haar eerste schooldag in de lagere school. Naast haar ligt een knuffel die ze van haar vriendin kreeg om mee te nemen naar het ziekenhuis. 'De juf vindt het OK dat hij mee volgt want hij kan ook nog niet lezen', vertelt K. trots.

We helpen K. door middel van Bednet tot op het moment dat zij weer voltijds naar school kan gaan. Het geeft haar de mogelijkheid om de lessen mee te volgen, maar ook om die belangrijke eerste stap naar de lagere school te zetten samen met haar vertrouwde vriendin en andere klasgenootjes.

N., 12 jaar

Vanuit het ziekenhuis krijgen we de vraag of we N. kunnen helpen. Ze is al enkele weken opgenomen in het ziekenhuis met een zware infectie waarvan ze nog heel wat gevolgen zal dragen. Zo zal ze nog een hele tijd in het ziekenhuis moeten verblijven om daarna thuis nog wat te revalideren.

Zowel de leerkrachten van de ziekenhuisschool als de leerkrachten van haar eigen school geven aan dat de situatie allesbehalve rooskleurig is. De woonomstandigheden van N.'s gezin zijn schrijnend, zo is de verwarming stuk en zijn er grote vochtproblemen. Sinds de echtscheiding heeft de mama van N. het erg moeilijk om de

eindjes aan elkaar te knopen. N. heeft bovendien wat leerachterstand opgelopen en heeft het in het bijzonder moeilijk met het vak Nederlands. Haar moedertaal is Frans en door haar ziekte en de daarmee gepaard gaande afwezigheid heeft ze de laatste tijd nog weinig Nederlands gesproken. De leerkracht trekt aan de alarmbel en vertelt me dat N. op deze manier niet naar het middelbaar kan. Ze zal dringend een inhaalbeweging moeten maken. We bekijken hoe we N. het best kunnen helpen en gaan met alle betrokkenen aan tafel zitten. Zo zorgen we ervoor dat ze vanuit het ziekenhuis al met Bednet kan werken, daarnaast krijgt ze nog les van de ziekenhuisschool. Op die manier gaat ze snel vooruit en we merken dat het ook wonderen doet voor haar gemoed. Waar ze eerst nogal onzeker en teruggetrokken was, bloeit ze open als ze tijdens de pauzes nog wat met haar vrienden mag praten via de computer. Thuis zorgen we dat er alvast een bruikbare internetlijn klaarligt zodat N. als ze weg mag uit het ziekenhuis vlot de overgang kan maken. Er is weer hoop dat ze haar schooljaar zal halen en meekan naar het middelbaar onderwijs.

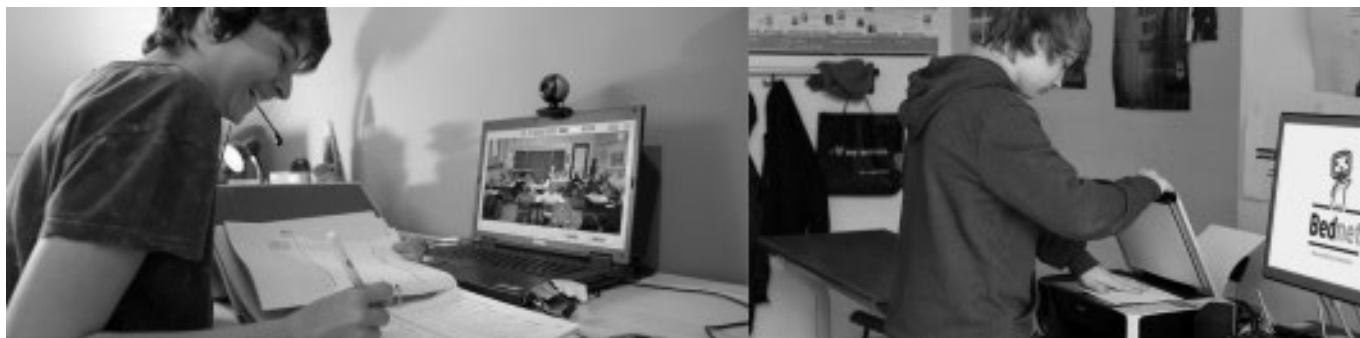
F., 16 jaar

Na een periode van vage klachten krijgt F. de diagnose leukemie. Dit zorgt voor een emotionele schokgolf, maar ook praktisch zijn er heel wat problemen. Het gezin zou voor het werk van F.'s vader een paar jaar naar het buitenland verhuizen. Deze plannen worden opgeschort en F. zal onverwacht verder schoollopen in zijn oude college waar hij net het vierde jaar Latijn-wiskunde heeft afgerond. Gelukkig is dit geen probleem en is de school bereid om snel rond de tafel te zitten. F. heeft het aanvankelijk erg moeilijk met zijn ziekte en voelt zich ook schuldig ten aanzien van zijn ouders en broer. Het is bovendien niet makkelijk om als puber de fysieke veranderingen veroorzaakt door de chemobehandeling te verwerken. Na een aantal gesprekken en begeleiding van de psychologe van het ziekenhuis ziet hij het zitten om de lessen Latijn en wiskunde via Bednet te volgen. Beetje bij beetje zien we F. veranderen. De boosheid en het verdriet verdwijnen natuurlijk niet helemaal, maar de link met zijn leeftijdsgenoten en de mogelijkheid om bij te blijven met de leerstof geven hem weer een doel. Omwille van de lessen via Bednet komt hij 's morgens zijn bed uit, het geeft zijn dagen structuur. F. is een zeer ijverige leerling en hij zal dan ook zonder problemen naar het volgende jaar kunnen gaan.

De rol van de school is essentieel

In het ondersteunen van een zieke leerling zijn de leerkracht en de directie van de school essentieel en richtinggevend. De Bednet-consulenten zorgen voor de voorbereiding van het project en de installatie op de school. Een helpdesk ondersteunt technisch. Maar het is essentieel dat de school en de betrokken leerkrachten zich gesteund voelen bij het gebruik van Bednet.

Bij de ontwikkeling van het Bednetsysteem en bij de begeleiding door de consulenten stond het welbevinden van de leerkracht centraal. Zo zorgen we ervoor dat de taken, gepaard gaand met het gebruik van Bednet, berusten bij de leerlingen in de klas of bij Bednet zelf. Het aanzetten van de computer, het afzetten van de printer, het bijvullen van papier, het vervangen van batterijen ... deze minitaken worden bij de introductie in de klas door de Bednetconsulent verdeeld onder de leerlingen. De leerkracht kan zo zich concentreren op het lesgeven. De helpdesk is tijdens alle lessen actief en

paraat om technische problemen op te lossen. Een tussentijdse evaluatie en een eindevaluatie zorgt voor een voortdurend streven naar kwaliteit.

Inclusief onderwijs en nieuwe media

Bednet is de belichaming van dit streven naar inclusief onderwijs waar de medeleerlingen positief worden ingeschakeld in een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Iedereen kan ziek worden en solidariteit vormt een basis van onze maatschappij.

Bednet is aangepast aan de nieuwste vormen van multimedia in de klas, zoals smartboards. Het ICT-team koos bij de pas vernieuwde software voor een zeer intuïtieve vormgeving die inspeelt op deze nieuwe media. Bednet stelt zich dan ook tot doel om de scholen te begeleiden met praktische tips om de mogelijkheden van Bednet en nieuwe media ten volle te benutten.

Tips in de klas

Om leerkrachten volop te steunen in hun streven voor ieder kind het beste onderwijs te bieden, helpt Bednet waar het kan met praktische tips om het euvel van het fysiek niet aanwezig te zijn in de klas te overbruggen.

- Dankzij de speciale groepsmicrofoontjes kunnen Bednetters meedoen met groepswerken en spreekbeurten.
- De Scanner/printer laat toe dat de Bednetter ook een eigen inbreng in het klasgebeuren kan hebben.
- Door het internet kan de Bednetter ook op zoek naar informatie en zet hij een stap in de wereld.
- Ziek zijn of omgaan met hindernissen maakt van het kind een ervaringsdeskundige die deze kennis met de klasgenoten kan delen.
- De tijd die kinderen tussen de les hebben, kan een ideaal moment zijn om bij te “chatten”.
- De vakken die een Bednetter kan volgen hoeven niet enkel de verplichte vakken te zijn. De goesting in het leren dient gekoesterd te worden. Een uur geschiedenis, muziek of knutselen kan, ook op afstand.
- Bednet heeft leuke spelletjestips voorhanden en heeft dankzij Nine Hooge een mooi boekje beschikbaar dat vertelt over een Bednetter. In het boekje staan doe-opdrachten en speelt een Blauwe Poes een belangrijk rol. Dit boekje en de poes kunnen een handige tool zijn in de klas om over Bednet, over ziek-zijn of over andere dingen samen te praten en ervaringen te delen. Wil je dit fijne boekje bestellen? Stuur een mailtje naar info@bednet.be.

Volgend schooljaar

Tot nu toe bestond de financiering van Bednet deels uit overheidssteun, de hulp van de stichting GDF SUEZ, Proximus, de stichting Kom Op Tegen Kanker, de provincies en de giften van bedrijven, serviceclubs, ouders en scholen. Vanaf 1 september 2015 geeft de minister aan Bednet beduidend meer werkingsmiddelen om deze verantwoordelijkheid ten volle te dragen. Aan het eind van de vorige legislatuur hebben de leden van de commissie onderwijs van het Vlaams Parlement immers unaniem het recht van elk langdurig ziek kind op het Synchron Internetonderwijs (SIO) van Bednet, in een decreet verankerd. Zo zal Bednet steeds meer langdurig zieke en revaliderende leerlingen met hun klas verbinden. Begin 2016 start een proefproject voor de derde kleuterklas.

Deze nieuwe en grote stap in de werking van Bednet vraagt een stevige voorbereiding en uitbreiding van het project. Om de periode tot 1 september te overbruggen met de huidige beschikbare middelen, heeft Bednet de steun van haar sponsors en donateurs dit jaar nog hard nodig. Maar er is land in zicht (bron: <http://www.politics.be/persmededelingen/40479/>).

INTERESSANT TE WETEN:

Graag meer weten over Bednet? www.bednet.be. Je vindt er alle informatie, het aanvraagformulier en getuigenissen van Bednetters, leerkrachten, directies en ouders.

Op 27 januari ontving Bednet op voordracht van Europarlementslid Ivo Belet de medaille van het Europees Burgerschap 2014. Een citaat: **“Onderwijs en opleiding zijn essentieel om in onze samenleving zijn plaats te kunnen innemen, en één van de fundamenten voor een echt burgerschap. Bednet is met zijn aanpak een trendsetter in Europa.”** Evelien, een Bednetter uit de Basisschool in Massemen, toonde live hoe Bednet werkt en vertelde pers en genodigden, onder wie Minister Hilde Crevits, wat Bednet voor haar betekent: <http://de-redactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/journaal/2.37332?video=1.2221031>

Ann VAN ROY

Bednet vzw – synchron internetonderwijs
Bondgenotenlaan 134 - 4
3000 Leuven
016 20 40 45

Besparingen binnen de CLB-sector

Hoe ver reikt de draagkracht van de sector?

Dries VANDERMEERSCH

We leven in tijden waarin een besparingslogica op politiek vlak de hoofdtoon voert. Onderwijs in het algemeen en de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) in het bijzonder worden niet gespaard. De CLB-sector is binnen het onderwijs de zwaarst getroffen sector. Deze besparingen komen op een ogenblik dat de sector er heel wat nieuwe taken bijkrijgt, zowel vanuit onderwijs als vanuit welzijn. Samen met een audit die op dit ogenblik wordt uitgevoerd, zorgt dit voor heel wat onrust in de sector. Dit bleek ook uit de stakingsbereidheid tijdens de actiedagen in december 2014. Binnen onderwijs was CLB één van de sectoren waar de stakingsbereidheid het grootst was. Dit artikel vormt een duiding bij de toenemende spanningen in de CLB-sector.

Welke besparingen liggen er op het bord?

De regering heeft reeds op het budget van 2015 10% op de werkmiddelen van de CLB-centra bespaard en verwacht dat er ongeveer 2% bespaard wordt op de loonmassa. Om dit te kaderen moet er toch even in de geschiedenis gekeken worden.

Decreet CLB

Het decreet op de centra voor leerlingenbegeleiding dateert van 1998 en had als doel de vroegere PMS-sector te hervormen. Deze hervorming zou enerzijds worden uitgevoerd door een schaalvergroting, en anderzijds een hertekening van het lijnenmodel inhouden. De scholen werden van dan af aan gepositioneerd op de eerste lijn, terwijl het CLB een taak zou opnemen binnen de tweede lijn. Om de scholen in staat te stellen hun rol op de eerstelijnsfunctie op te nemen, kregen zij extra middelen toegekend via de gelijke onderwijskansendecreten (vooral het GOK II-decreet). Met deze middelen dienden scholen dan wel een zorgbeleid uit te bouwen dat de eerstelijnsfunctie van het vroegere PMS zou opvangen, zodat het CLB meer ruimte kreeg om zich te specialiseren. De realiteit is echter een complexer verhaal gebleken.

Toen het decreet gestemd werd, was er de belofte van de toenmalige Vlaamse Regering dat er een informatiecampagne zou komen. Deze zou scholen, ouders en leerlingen inlichten over wat ze van de CLB's kunnen verwachten en welke taken al dan niet door het CLB worden opgenomen. Die campagne is er echter nooit gekomen. Het gevolg hiervan laat zich raden: de CLB's dienden zelf het initiatief te nemen om hun nieuwe werking te gaan toelichten (en verantwoorden) in de scholen. Een werking waar meer van scholen zelf werd verwacht. In heel wat scholen bleef de achterliggende

visie van de decreetgever ongekend, zelfs tot op de dag van vandaag zijn er scholen die verwachtingen stellen aan het CLB vanuit het PMS-denken. We stellen eveneens vast dat nog steeds vele ouders denken

in kaders vanuit de PMS-tijd. Dat het denken vanuit het oude PMS-kader nog steeds aanwezig is, blijkt ook uit het feit dat sommige beleidsmakers vandaag nog steeds vanuit deze oude structuren handelen.

Het onderzoek van Karine Verschuere e.a. (KU Leuven) uit 2007 bevestigde dit haat: Verschuere stelt een grote tevredenheid vast bij de klanten van de CLB's, alleen is het niet duidelijk waarvoor ouders, scholen en leerlingen op het CLB terecht kunnen.

Reeds acht jaar na de invoering van het decreet waarschuwde het HIVA (Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving) dat het CLB met de huidige mankracht en middelen zijn opdracht niet kan waarmaken.

In diezelfde periode was de CLB-sector zelf vragende partij voor een werklastmeting. Deze werd door verschillende ministers beloofd, en zelfs ingeschreven in het BVR op de Operationele doelstellingen van de sector. Een meetinstrument werd met vallen en opstaan ontwikkeld. Toen dit stilaan dreigde te verdwijnen in de anonimiteit, dook de volgende passage op in het Masterplan omtrent de hervormingen van het secundair onderwijs in 2013:

“Er wordt een audit uitgevoerd teneinde de gehele werking van de CLB's qua effectiviteit en efficiëntie door te lichten. De resultaten van deze audit vormen de basis voor een hervorming van de leerlingbegeleiding. In deze audit wordt ook de samenwerking met en enting op het welzijnsaanbod en de preventieve gezondheidszorg voor kinderen en jongeren in kaart gebracht en geëvalueerd naar efficiëntie en effectiviteit. Concreet gaat het hierbij over de preventieve gezinsondersteuning in de Huizen van het Kind, de strijd tegen kinderarmoede, de IJH, het actieplan suicidepreventie en de organisatie van de preventieve gezondheidszorg op de eerste lijn.”

Opvallend is het taalgebruik: de werklastmeting wordt in dit masterplan vervangen door een audit.

Verder is het belangrijk om hierbij te vertellen dat de CLB's sinds 2000 werken met een gesloten enveloppe. Dit betekent dat de CLB-sector beschikt over een vast contingent van medewerkers, die vervolgens onderling verdeeld worden tussen de verschillende centra. In deze periode kende Vlaanderen echter een groei van 168.861

Besparingen op een moment dat de sector er heel wat nieuwe taken bijkrijgt

gewogen leerlingen (of 6,92 %). Dit betekent dat meer leerlingen moeten begeleid worden met hetzelfde aantal personeelsleden. Zowel wetenschappers (Depreeuw), de sector zelf en ook de VLOR (Vlaamse Onderwijsraad) pleiten reeds geruime tijd om deze gesloten enveloppe open te breken, zodat de CLB's voldoende kunnen omkaderd worden om hun opdracht op een kwalitatieve manier te kunnen vervullen. Het is dan ook cynisch vast te stellen dat de sector, die meer dan een decennium lang geduldig op een doorlichting wachtte om zijn personeelsbestand te kunnen uitbreiden, nu geconfronteerd wordt met besparingen waarbij zelfs de resultaten van een door de regering vastgelegde audit niet worden afgewacht.

Taakomschrijving veranderd

In diezelfde periode onderging het takenpakket van de CLB's een metamorfose. De taken werden complexer en uitgebreider, zowel naar volume als naar aantal. Hiervoor zijn een aantal tendensen verantwoordelijk.

Ten eerste de tendens naar een meer gedifferentieerd onderwijs, meer op maat van het individu. Dat zorgde voor een andere taakinvulling van de CLB's. Zowel ouders als scholen verwachten van het CLB een grondigere kennis van de leerproblemen en andere problematieken die een kind in evolutie doormaakt. Daarbij komt dat deze "problematieken" ook gedifferentieerder en gespecialiseerder worden. Het CLB moet dus nog meer taken aankunnen dan vroeger. Bovendien worden andere competenties gevraagd dan vroeger het geval was.

Ten tweede bekijken meer en meer welzijnsinstellingen en de politiek het CLB als een draaischijf of, wat oneerbiedig uitgedrukt, als een aanvoerdienst. Dit proces startte met de, naar mijn mening overigens terechte, rol die de CLB's kregen bij de aanpak van kindermishandeling. Tot op vandaag zijn de CLB's de grootste aanmelders bij de Centra voor Kindermishandeling, na de aanmelders uit de primaire leefomgeving van het kind^{viii}. De rol die de CLB's toegewezen krijgen als rechtstreeks toegankelijke hulp in het recente decreet op de integrale jeugdhulp (IJH) bevestigt deze tendens. Bij deze evolutie bestaat de tendens dat taken vanuit welzijn naar de CLB's worden toegeschoven. In de sector leeft op dit ogenblik sterk het gevoel dat het CLB taken overneemt van de vroegere Comit es voor Bijzondere Jeugdzorg. Dit ten gevolge van hetzelfde decreet IJH. Alhoewel er veel goede wil is, lijkt de implementatie van IJH binnen de CLB's op dit moment vooral voor veel frustratie en organisatorische kopzorgen te zorgen. Daarbij is er vooral veel wrevel over de rol van crisis hulp. Veel CLB-medewerkers voelen zich in de kou gelaten bij een aanmelding.

Ten derde worden er een aantal taken van de CLB's verwacht waar niet meer vanuit een enveloppefinanciering wordt gedacht, maar vanuit een prestatiefinanciering. Denk bijvoorbeeld aan de wijze waarop de CLB's de multidisciplinaire teams moeten organiseren. Hier is een mind-shift voor nodig die er op dit moment nog niet is. We vrezen ook dat deze tendens zich op andere vlakken verder zal zetten en dat vele CLB's hier nog niet echt klaar voor zijn. Bovendien kan men zich de vraag stellen of het werken met een prestatiefinanciering wel gepast is binnen de hulpverlening, waar kwaliteit duidelijk boven kwantiteit dient te primeren.

Ten vierde mag de impact die er aankomt op de werking van de CLB's van het M-decreet (het decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften) niet onderschat worden. Hoewel dit decreet zich momenteel nog in een voorstart-

fase bevindt, zal het hierbij belangrijk zijn hoe het M-decreet in de scholen wordt geïntroduceerd. Op dit ogenblik leeft nl. nog teveel de perceptie dat dit een decreet is vanuit de CLB-sector. De rol van het CLB wordt door dit decreet uitgebreid. Als enige instantie die de toegang tot het buitengewoon onderwijs regelt krijgt de sector nu de volle verantwoordelijkheid. Het CLB moet erop toezien dat vooraleer men overgaat tot een doorverwijzing naar het buitengewoon onderwijs er voldoende kansen geboden geweest zijn in het regulier schooltraject. Daarnaast zal het CLB scholen op hun verantwoordelijkheid moeten wijzen in het realiseren van het inclusief onderwijs in hun instelling. Dit betekent eveneens een uitbreiding van het takenpakket. Dit betekent opnieuw extra werklust, zonder het voorzien van extra middelen voor de CLB's.

De CLB's werken niet in een vacuüm en dat brengt mij bij de vijfde oorzaak. De groeiende commercialisering van de hulpverlenende sector, samengaan met een sterk individueel gericht therapiedenken, zorgt ervoor dat scholen verwachten dat het CLB onmiddellijk kan doorverwijzen, dat ouders het CLB als doorgeefluik zien tussen school en therapeuten, en dat therapeuten verwachten dat het CLB het verlengde wordt van hun therapie op school. Het CLB dient echter zijn onafhankelijke rol te blijven bewaken, vooral omdat therapieën voor ouders enorm duur zijn. Vele kansarmere ouders kunnen dit niet betalen terwijl de school meer en meer verwacht dat voor leerproblemen externe (betalende) hulp door de ouders wordt ingeschakeld. Daarnaast kan je over het effect en het nut van enkele van deze therapieën voor de leerling vragen stellen. Als voorbeeld van het naar mijn gevoel ontspoord denken hierover volgend voorbeeld: logopedisten worden ingeschakeld om kinderen de klok te leren lezen, terwijl mij dit een fundamentele taak van het onderwijs lijkt. Hiertegen moeten onze medewerkers dagelijks opboksen. Ten slotte zorgen de soms lange wachtlijsten, indien een doorverwijzing als terecht wordt beschouwd, voor heel wat frustratie. Zowel de school als de ouders kijken in de richting van het CLB om ondertussen de leemte te vullen. Bij deze tendens wil ik ook verwijzen naar de steeds toenemende complexiteit van de problematieken die zich in scholen voordoen. De complexer wordende maatschappij toont zich ook in scholen en dus ook in de CLB's.

Een zesde en laatste tendens die ik wens aan te halen, is de groeiende mondigheid en juridisering. Ouders en leerlingen zijn mondig geworden, een tendens die moet worden toegejuicht. Toch heeft dit ook zijn weerslag op het CLB-werk. Enerzijds kijken ouders en leerlingen kritischer naar het CLB-werk, vragen ze terecht meer inspraak in "hun" dossier. Anderzijds wordt steeds meer appel gedaan op de CLB's om als bemiddelaar in conflicten met scholen op te treden, of als eerste raadgever bij het zetten van stappen in procedures om beslissingen van school aan te vechten. Recent werd ook in het decreet op de rechtspositie van de leerling ingeschreven door de Vlaamse overheid dat het CLB moet aanwezig zijn bij elke uitsluitingsklassenraad. Deze tendensen hebben het werk van de CLB-medewerker op twee decennia enorm gewijzigd. De begeleiding die deze medewerker hierbij nodig had is echter achterwege gebleven. De vraag die hierbij moet gesteld worden is of de huidige organisatiestructuur van de CLB's nog wel voldoet om die vragen op te nemen. Misschien kan de audit ons hier een antwoord op geven.

Besparingen

In deze context wil de Vlaamse regering de CLB's zware besparingen opleggen. Dit zal echter hoe dan ook zijn invloed hebben op de

werking van de CLB's. Het volledige takenpakket zoals het vandaag door de CLB's wordt uitgevoerd kan niet meer blijvend gehanteerd worden bij besparingen op personeel. Uit een recente bevraging bij onze directies blijkt dat ongeveer 10% van onze medewerkers de laatste twee jaar werden geconfronteerd met een burn-out. Ongeveer 14% is bewust deeltijds gaan werken, met als reden een te hoge werkdruk. Cijfers die doen nadenken, want ook wij moeten niet alleen het welzijn van onze cliënten, maar ook die van onze medewerkers voor ogen hebben. Dit laatste werd trouwens ingeschreven in de vernieuwde wetgeving rond welzijn op het werk.

De overheid blijft ook steeds meer taken aan het CLB toewijzen. Op zich is dat geen slechte zaak omdat dit bewijst dat wij een instelling zijn die zijn plaats heeft in de maatschappij. Alleen moet diezelfde overheid ervoor zorgen dat voldoende mensen en middelen ter beschikking worden gesteld. Zo werden recent de CLB's ook genoemd in het kader van de (de)radicalisering en armoedebestrijding. In tegenstelling tot de OCJ (ondersteuningscentra voor jeugdzorg;), die elk een radicaliseringsambtenaar toegewezen kregen, werd over extra middelen voor de CLB's gezwegen. De toenemende taaklast, de complexiteit van de taken en de aangekondigde besparingen zorgen voor veel frustratie bij alle medewerkers van de CLB-centra.

Zware besparingen zullen invloed hebben op de werking van het CLB

Wat nu?

Hopelijk kunnen we de besparingen nog geheel of gedeeltelijk terugschreeven, maar wat in het worst-case scenario?

CLB's zullen zich moeten buigen over welke taken zij al dan niet opnemen. Het is echter heel duidelijk dat een vermindering van het personeelsbestand zal raken aan de dienstverlening. Menig medewerker loopt nu al op de toppen van zijn/haar tenen om aan de vraag van scholen, leerlingen en ouders te voldoen en de regels en vragen die de overheid oplegt te volgen. Er zullen keuzes moeten gemaakt worden, keuzes die volgens mij niet aan de kernopdrachten van de CLB's mogen raken. Keuzes die ook bij onze medewerkers moeilijk zullen liggen. We moeten ons als sector de vraag stellen of we wel bij elk initiatief waar we zijdelings vernoemd worden een taak hebben. We hebben opdrachten vanuit ons decreet CLB en het BVR op de operationele doelstellingen, aangevuld door een hele reeks opdrachten vanuit andere decreten (Integrale Jeugdhulp, Decreet rechtpositie van de leerling, preventiedecreet etc.). Daarnaast worden we genoemd als partner zonder duidelijke opdrachtomschrijving in een aantal andere decreten en besluiten. Dient de sector deze bijkomende regelgeving vanuit een kritisch oogpunt te benaderen, vooraleer er nieuwe opdrachten aan het CLB worden toegekend? Een voorbeeld: De Huizen van het Kind, vrijblijvende samenwerkingsverbanden per gemeente of regio. De CLB's worden als een belangrijke partner omschreven zonder expliciet naar een opdracht te verwijzen. De vraag die dan in de huidige omstandigheden moet gesteld worden is of wij al dan niet verder in dit verhaal stappen of het eerder "on-hold" zetten. Voor mij is duidelijk dat er op dit ogenblik andere zaken prioritair zijn. Minister Crevits alludeerde trouwens in een antwoord op een parlementaire vraag over de besparingen dat het CLB geen expliciete opdracht heeft in de Huizen van het Kind^{ix}. Zo zijn er nog een aantal opdrachten die niet echt tot de kerntaken van een CLB behoren zoals het organiseren van de multidisciplinaire teams binnen de integrale jeugdhulp.

Ook deze taak wordt in vraag gesteld. Een ander voorbeeld van een opdracht die kritisch benaderd dient te worden, is de steeds toenemende vergaderlast waarin CLB-aanwezigheid vereist is (denk hierbij o.m. aan de overlegstructuren binnen IJH, LOP, klassenraad).

Besluit

Het zal ondertussen wel duidelijk zijn dat de besparingen niet zonder gevolgen zullen blijven voor de werking van de CLB's. We zullen niet meer kunnen aanbieden wat er nu wordt aangeboden. Toch bieden deze besparingen ook een kans, namelijk de kans om de opdracht van de CLB's uit te klaren en duidelijk te omschrijven. Daarnaast kan nagedacht worden over de huidige organisatievorm van de CLB's. Een aanpassing van de organisatievorm aan de nieuwe verwachtingen lijkt aangewezen, alleen blijft dan de vraag of de verwachtingen van de beleidsmakers ten opzichte van de CLB's wel duidelijk zijn, of diezelfde beleidsmakers, samen met de sector keuzes willen maken en/of meer middelen ter beschikking stellen. Een verhaal waarin het beleid duidelijk zijn verantwoordelijkheden dient op te nemen. Waarschijnlijk zal het antwoord op die vraag er komen na het opleveren van de aan de gang zijnde audit en het debat daarop volgend. Een belangrijke factor die in het debat een rol zal spelen is de kracht waarmee de sector zelf zijn eigen stem laat horen. De laatste jaren is hier hard aan gewerkt, maar toch is hier ook nog werk aan de winkel. Vele jaren van onderwaardering en misperceptie dragen uiteraard niet bij tot het zelfvertrouwen van de CLB-medewerkers.

Een aanpassing van de organisatievorm aan de nieuwe verwachtingen lijkt aangewezen

Dries VANDERMEERSCH*
Dries.Vandermeersch@g-o.be

* Dries Vandermeersch is voorzitter van de Raad van Directeurs (RADI) van de CLB GO! en directeur van het CLB GO! Brussel. Hiervoor was hij o.a. werkzaam als communicatiedirecteur en beleidsmedewerker van het GO! en maatschappelijk werker in verschillende PMS- en CLB-centra. Vanuit zijn functie als beleidsmedewerker van het GO! maakte hij de ontwikkeling van een nieuw decreet CLB in 1998 van dichtbij mee.

NOTEN

- ⁱ Decreet op de centra voor leerlingenbegeleiding dd 01/12/1998
- ⁱⁱ Verschueren, Karine (2007), *Tevredenheid in Centra voor Leerlingenbegeleiding: ontwikkeling van een instrumentarium*; Leuven: Katholieke Universiteit Leuven,.
- ⁱⁱⁱ Vermaut, H., Leens, R., De Rick, K. & Depreeuw, E. (2009). *Het CLB-decreet: tussen wens en realisatie. Evaluatie 8 jaar na de invoering van het CLB-decreet*. Leuven: HIVA.
- ^{iv} Besluit van de Vlaamse regering van 3 juli 2009 tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de CLB's
- ^v Vlaamse Regering Masterplan hervorming S.O. VR 2013 0406 DOC.0563/1
- ^{vi} Vlaams Parlement Het decreet betreffende Integrale Jeugdhulp van 12 juli 2013 Dit decreet geeft een nieuwe structuur aan de jeugdzorg in Vlaanderen. De CLB's worden hier ingedeeld bij de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp/brede instap omdat zij dicht bij de leerling/jongere staan.
- ^{vii} Kind & Gezin (2013), *Het kind in Vlaanderen*. Brussel: Kind & Gezin.
- ^{viii} OCJ is een instelling die werd opgericht binnen de integrale jeugdhulp en die vooral dossiers behandelt die "verontrustend" zijn. Erg kort door de bocht genomen nemen zij de zwaardere taken over die voor het decreet IJH door de comités voor Bijzondere Jeugdzorg werden behandeld.

Homo's en janetten: schoolgaande jongeren over holebiseksualiteit, homonegativiteit en gendernon-conformiteit

Verschillen naar onderwijsvorm

Lynn DE POURCQ en Mieke VAN HOUTTE

Homonegativiteit verwijst naar negatieve reacties en gevoelens tegenover holebiseksuelen. Er kan een opdeling gemaakt worden tussen traditionele en moderne homonegativiteit. Traditionele homonegativiteit draait om het expliciet afwijzen van (gelijke rechten voor) holebi's. De moderne vorm van homonegativiteit is subtieler en gaat onder andere om het minimaliseren van de strijd voor gelijke kansen en het hanteren van een strikte gendernormering. In dit onderzoek werd de vraag gesteld of de twee vormen van homonegativiteit bij jongeren gerelateerd zijn aan de onderwijsvorm die ze volgen en hoe dit dan te verklaren valt.

Schijntolerante attitude

België kent een zeer liberaal beleid ten opzichte van holebiseksuelen. In een rangschikking opgemaakt door de International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association staat België zelfs op de tweede plaats in Europa wat betreft holebirechten. Toch moet dit beeld genuanceerd worden. Een institutionele inbedding van rechten wijst niet altijd op een breed gedragen maatschappelijke aanvaarding. Wanneer er bijvoorbeeld gekeken wordt naar tolerantie ten opzichte van holebiseksuelen, blijkt dat zowel België als Vlaanderen slechts een tussenpositie aannemen in de ranking binnen Europa (Hooghe, Quintelier, Claes, Dejaeghere & Harrell, 2007). Uit onderzoek van Pickery & Noppe (2007) blijkt dat negen op de tien Vlamingen stelt dat holebi's hun leven moeten kunnen leiden zoals zij willen, terwijl twee op de drie Vlamingen het homohuwelijk steunt. Hetzelfde onderzoek vindt echter ook dat vier op de tien Vlamingen stellen dat homoseksuelen zich overdreven gedragen of te veel nadruk leggen op hun seksuele oriëntatie. Deze eerder conflicterende attitudes wijzen op twee verschillende vormen van homonegativiteit: een openlijk negatieve traditionele variant, en een meer subtiele moderne variant. Tot de traditionele vormen van homonegativiteit behoren discriminatie, het gebruik van geweld en het ontzeggen van rechten (Dewaele & Van Houtte, 2010; Cox, 2011). Deze flagrante vorm is openlijk negatief en wordt gelegitimeerd door religieuze en maatschappelijke argumenten. De moderne vorm van homonegativiteit staat voor een minimalisering van de problematiek, een schijntolerante attitude tegenover holebiseksuelen, het hanteren van een strikte gendernormering, het negeren

of niet willen erkennen van holebiseksualiteit, een wantrouwen tegenover mogelijke seksuele avances, een afkeer van seks tussen partners van hetzelfde geslacht en het zich niet willen associëren met holebiseksuelen (Crocker, 2005). Deze voordelen zijn minder flagrant. Een waarde als tolerantie wordt gepredikt, maar het beoordelen van holebi's wordt afgemeten aan een vooropgestelde norm die door de heteroseksuele omgeving vastgesteld wordt (Van Wijk e.a., 2005; Pickery & Noppe, 2007). De religieuze en maatschappelijke argumenten die de basis vormden voor de traditionele vormen van homonegativiteit hebben plaatsgemaakt voor de overtuiging dat holebi's ondertussen al hun rechten verworven hebben en niets meer hebben om voor te strijden. Het idee heerst dat discriminatie iets van het verleden is en dat holebi's het zichzelf moeilijk maken door juist de nadruk te leggen op de eigen seksuele oriëntatie.

Jongeren blijken consequent hoger te scoren op homonegativiteit in vergelijking met volwassenen (Hooghe e.a., 2007). Homonegativiteit is echter niet gelijk verdeeld over de verschillende onderwijsvormen: jongeren die schoollopen in het technisch secundair onderwijs (tso) en het beroepssecundair onderwijs (bso) blijken een negatievere attitude te hebben ten opzichte van holebiseksuelen dan jongeren uit het aso (Elchardus, Kavadias & Siongers, 1999; Pelleriaux & Van Ouytsel, 2003; Hooghe e.a., 2007; Aerts, Dewaele, Cox & Van Houtte, 2014). Om na te gaan hoe dit verschil in homonegativiteit tussen onderwijsvormen zich precies uit en welke mechanismen erachter zitten, werden in het kader van dit onderzoek in 2013 en 2014 zes focusgroepen afgenomen bij in totaal 48 leerlingen uit de derde graad algemeen secundair onderwijs en beroepssecundair onderwijs, in vier verschillende scholen. Aan de hand van

een topiclijst werd aan de jongeren gevraagd om hun mening te geven over holebiseksualiteit, homonegativiteit en mensen die zich niet conformeren aan de heersende gendernormen. Dit leidde tot heel wat pittige discussies en opvallende resultaten.

Verschillen tussen aso en bso

Uit de analyse van de gesprekken blijkt dat homonegativiteit zich zowel voordoet in het aso als in het bso. Opvallend is echter dat traditioneel-homonegatieve attitudes vaker lijken voor te komen bij leerlingen uit het bso, terwijl leerlingen uit het aso vaker modern-homonegatieve attitudes hanteren. Daarnaast is er ook een groot verschil naar geslacht vast te stellen. Jongens blijken veel vaker negatief te staan tegenover holebi's en personen die niet aan de gendernorm voldoen dan de meisjes die deelnamen aan het onderzoek. Helemaal onverwacht is dit laatste niet, aangezien al langer geweten is dat mannen, en 16-jarige jongens in het bijzonder, vaker negatieve attitudes hebben ten opzichte van holebi's (Davies, 2004; Hooghe e.a., 2007).

Hier tekent zich een vrije strikte opdeling af: alle traditioneel-homonegatieve personen in dit onderzoek zijn jongens afkomstig uit het bso. Zij tonen zich extreem afkeurend tegenover holebiseksuelen. Ze geven aan dat ze niets met homoseksuelen te maken willen hebben en dat zij dit onderwerp in het dagelijkse leven zoveel mogelijk proberen te vermijden. Het is ook deze groep die niet perse afkeurend staat tegenover homofobie of geweld ten opzichte van holebiseksuelen. Sommigen beweren zelfs dat zij geweld niet zouden schuwen als een holebiseksueel toenadering zoekt of hen aan zou staren. Deze groep van leerlingen geeft te kennen dat zij zich hierdoor bedreigd voelen en zodoende zo ver mogelijk wegblijven van homoseksuelen. Zij willen niet naast hen zitten in de klas, zich al helemaal niet omkleeden in dezelfde ruimte en het liefst zien zij de holebiseksuelen helemaal verdwijnen. Het spreekt voor zich dat deze jongens zich ook niet tolerant opstellen ten opzichte van holebirechten. De attitudes die deze jongeren hanteren worden vaak ondersteund met maatschappelijke argumenten, waarbij ze zich bezorgd tonen voor toekomstige generaties.

De leerlingen uit het aso hebben minder of geen problemen met al verworven rechten van holebiseksuelen zoals het homohuwelijk of holebi-adoptie. Geweld en discriminatie keuren zij dan ook openlijk af. Dit wil echter niet zeggen dat een holebiseksuele leerling in het aso meteen aanvaard zou worden. De jongeren afkomstig uit het aso blijken namelijk weer geheel eigen eisen en voorwaarden te stellen aan holebiseksuele personen. Deze eisen kunnen gevat worden onder de noemer 'moderne homonegativiteit'. Zo stellen zij dat ze moeite hebben met de manier waarop holebiseksuelen in de aandacht komen, zoals in de media of via opgerichte organisaties of georganiseerde initiatieven zoals de Belgian Pride. De achterliggende redenering hierbij is dat dergelijke aandacht helemaal niet meer nodig is voor holebiseksuelen in België. De belangrijkste rechten zijn verworven en de aso-leerlingen vinden het eigenlijk aanstellerij als holebi's nu nog op straat komen. Het zou hier dus volgens deze leerlingen niet meer gaan om een oprechte vraag die verband houdt met mensenrechten of een gelijke behandeling voor elk persoon, maar louter een manier om aandacht te zoeken. Sommige jongeren lijken het idee te hebben dat holebiseksuelen zichzelf een bijzondere status aanmeten omwille van hun seksuele geaardheid en dat zij deze status misbruiken om aandacht te krijgen en in de belangstelling te staan.

Differentiatie leidt tot polarisatie

In een tweede fase van het onderzoek werd getracht om deze verschillen tussen beide onderwijsvormen te verklaren. Hiervoor gingen we te rade bij bestaande onderwijssociologische theorieën. De differentiatie-polarisatietheorie van Hargreaves (1967) en Lacey (1970) beschrijft hoe het opsplitsen van leerlingen in verschillende onderwijsvormen gevolgen kan hebben voor de houding die leerlingen zich aanmeten tegenover het onderwijs. Via deze theorie kan de structurele organisatie van de school verbonden worden met de attitudes die de jongeren op deze school hebben tegenover holebiseksualiteit, homonegativiteit en gendernonconformiteit.

De differentiatie van leerlingen in categorieën (zoals het aso, tso en bso in Vlaanderen) gebeurt op basis van academische criteria. De achterliggende redenering is er één van efficiëntie: leerlingen met uiteenlopende kwaliteiten hebben de nood om andere zaken te leren. Het onderscheid tussen de onderwijsvormen geeft echter aanleiding tot het ontstaan van twee subculturen: één groep met waarden die kunnen omschreven worden als pro-school, en een andere groep met anti-schoolwaarden. Differentiatie leidt dus tot polarisatie. De oorzaak van deze polarisatie ligt volgens Hargreaves in het statusverlies dat ervaren wordt door de leerlingen uit de minder academische onderwijsvormen. Voor veel leerlingen vormt de onderwijs carrière een bron van status. Ouders zijn trots op het feit dat hun kind latijn of aso volgt en het kind wordt geprezen door familie en vrienden. Voor leerlingen uit de lagere onderwijsvormen voelt hun scholing eerder aan als een statusverlies. Om dit te compenseren, zijn deze leerlingen veeleer geneigd zich af te zetten tegen het systeem en de waarden waarop dit systeem gebaseerd is. Ze komen zo tot een anti-schoolcultuur (Van Houtte, 2010). Bovendien worden belangrijke waarden zoals tolerantie, openheid en respect voor diversiteit gezien als symbool voor het schoolsysteem waartegen deze leerlingen zich afzetten. Wanneer de redenering van deze theorie gevolgd wordt, kan worden verwacht dat leerlingen uit onderwijsvormen zoals het bso zich net door deze differentiatie zullen

afzetten tegen waarden die op school als belangrijk worden gezien, zoals openheid en tolerantie ten opzichte van halebiseksualiteit. De differentiatie-polarisatietheorie kan op deze wijze als verklaring dienen om de hogere homonegativiteit bij leerlingen uit het bso te duiden.

Waarden als aansluit- of afzetmiddel

De traditioneel-homonegatieve jongeren afkomstig uit het bso zijn zich bewust van hun afwijkende positie. Dit leidt er echter niet toe dat zij van mening veranderen. Integendeel, zij lijken zich gesterkt in hun opvattingen net door dit verschil. Zoals de differentiatie-polarisatietheorie aangeeft, verwerpen zij bewust de waarden die worden uitgedragen door de school en eigenen zich met deze verwerping een bepaalde status toe. Tijdens dit onderzoek gaf dit bijvoorbeeld aanleiding tot een sterkere band tussen de leerlingen die het onderling met elkaar eens waren. De meningsverschillen tussen jongens en meisjes versterkten de band tussen de jongens. Zelfs de mannelijke leerlingen uit deze groepen die een eerder gematigde mening aanhingen, voelen zich gesterkt in hun sociale status wanneer zij de eerder extreme leerlingen bijvielen en samen een machtsblok vormden tegen de meisjes. Ook wanneer deze leerlingen in een hypothetische situatie geconfronteerd werden met de traditionele autoriteit van bijvoorbeeld een leerkracht of een voetbaltrainer, wezen zij deze actief af door het oneens te zijn. Zij gaven aan dat zij zouden weigeren om zich te schikken naar de aanwijzingen van deze autoriteit. Hun antwoorden gaven blijk van het blijven uitdragen van de eigen waarden en normen om op deze manier de autoriteit voor blok te zetten, door bijvoorbeeld absurde eisen te stellen zoals aparte kleedkamers of scholen voor halebiseksuelen. Uit de manier waarop zij deze suggesties deden en door het steeds extremer worden van de voorstellen, kan worden afgeleid dat het uitdagen van de traditionele autoriteiten en het verwerpen van waarden die belangrijk worden geacht een bepaalde band schept tussen de jongens en zij dit ook aangrijpen om de sociale status binnen de groep te bestendigen.

De leerlingen uit het aso waren zich wel bewust van het bestaan van traditionele homofobie, maar geen enkele van de bevroegde jongeren uit deze onderwijsvorm toonden zich openlijk traditioneel-homonegatief. Deze jongeren gaven ook zelf aan dat tolerantie ten opzichte van halebiseksualiteit belangrijk werd gevonden in hun school. Zo vertelden zij over leerkrachten die actief optreden tegenover homonegatieve opmerkingen die worden gemaakt in de les door andere leerlingen, of over hoe halebiseksualiteit wordt besproken tijdens bezinningsdagen en over hoe halebiseksuele leerkrachten of administratieve medewerkers worden aanvaard binnen de school. Geen van deze leerlingen leek een probleem te hebben met de waarden die worden uitgedragen vanuit de school.

Genderconformiteit: mannen en vrouwen

Tijdens de gesprekken werd gepolst naar de mening van de leerlingen over mannelijkheid, vrouwelijkheid en gender(non)conformiteit. Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat leerlingen uit het bso een groot belang hechten aan traditionele genderrollen (Elchardus e.a., 1999). Hieruit afgeleid werd verwacht dat het vooral de bso-leerlingen zouden zijn die moeite hebben met personen die niet voldoen aan de heersende gendernormen, zoals 'mannelijke' meisjes of 'vrouwelijke' jongens.

Bij een eerste analyse bleek dat de jongeren uit het bso de traditionele rolverdeling van man en vrouw inderdaad belangrijk vinden, terwijl de leerlingen uit het aso meer oog hadden voor de nuances en mogelijke (sociale) verklaringen van traditionele rolpatronen. Beide groepen associeerden mannen eerder met typische karaktertrekken zoals agressiviteit, verantwoordelijkheid nemen, doorzettingsvermogen en ondernemerschap, terwijl vrouwen vooral werden geassocieerd met concepten zoals emotionaliteit en sentimentaliteit, zorgzaamheid en het afhankelijk zijn van een man. Toch wisten de aso-leerlingen de nodige nuances aan te brengen, door bijvoorbeeld te stellen dat het in de huidige maatschappij niet evident is voor een man om zich kwetsbaar op te stellen. Ook het belang van sociale druk door leeftijdsgenoten werd hierbij aangehaald.

Wanneer het gesprek echter gaat over (halebiseksuele) personen die niet conformeren aan de heersende gendernormen, zijn het vooral de aso-leerlingen die hier een sterke mening over lijken te hebben. Beide groepen geven aan dat het verschil tussen een homoseksuele man en een heteroseksuele man voor hen goed zichtbaar is. Ze verwijzen dan bijvoorbeeld naar het dragen van bepaalde kledij, het hebben van meer vrouwelijke vrienden en het vertonen van bepaalde gedragskenmerken zoals gesticuleren, een kenmerkend loopje of intonatie in de stem. In zowel de aso- als de bso-groepen wordt aangehaald dat deze typerende kenmerken niet bij alle halebiseksuele mannen aanwezig zijn en dat er dus ook zogenaamd 'onzichtbare' homo's zouden zijn. De leerlingen maken een onderscheid tussen twee categorieën: halebiseksuelen bij wie de seksuele geaardheid niet te zien is en halebiseksuelen bij wie het meteen opvalt. Voor dit onderscheid bij mannen hebben de leerlingen zelfs een eigen terminologie ontwikkeld. Homoseksuele mannen die niet opvallen worden simpelweg homo's genoemd, terwijl naar de meer opvallende homoseksuelen wordt verwezen met de termen 'gays' of 'janetten'.

Veel leerlingen uit het aso omschreven de vrouwelijke homoseksuele man als een 'echte homo'. Voor hen is een echte homo verwijfd, terwijl een meer mannelijke homoseksuele man als normaal wordt gezien. Sommige aso-leerlingen leggen de verklaring voor dit onderscheid bij de media: door het opvoeren van typisch verwijfde homoseksuelen in populaire programma's zoals bijvoorbeeld *Komen Eten* wordt dit stereotype beeld enkel maar versterkt en worden de zogenaamd normale homo's belachelijk gemaakt. Er was dan ook veel begrip voor de genderconforme homoseksuele man, terwijl de gendernonconforme homoseksuele man het met heel wat minder begrip moest stellen. Door dit soort homoseksuele jongens niet als een gelijkwaardig normale man te zien, krijgen ze ook een andere plaats toebedeeld binnen de vriendengroep. De mannelijke leerlingen geven aan dat zo'n jongen uiteindelijk wel geaccepteerd zou worden in de klas, maar dat ze die nooit tot hun beste vrienden zouden rekenen.

Aso-leerlingen lijken het dus veel moeilijker te hebben met personen van wie het gedrag niet binnen de heersende gendernormen valt, zoals 'vrouwelijke' jongens of 'mannelijke' meisjes. Zoals eerder aangehaald neigen deze leerlingen eerder naar moderne homonegativiteit. Deze variant beperkt zich echter niet tot het minimaliseren van gelijke kansen, maar gaat ook over het belang dat gehecht wordt aan conformeren aan de huidige genderrollen. Zo wordt er geïmpliceerd dat wanneer halebiseksuelen zich gedragen naar hun biologische geslacht, zij niet of minder discriminatie zullen ervaren (Cox e.a., 2011).

Een belangrijke factor hierbij is de hoge waardering voor authenticiteit en eerlijkheid bij aso-leerlingen. Halebiseksuelen, en dan vooral mannelijke homoseksuelen, spelen volgens de leerlingen uit het aso een rolletje dat zij aangeleerd krijgen door bijvoorbeeld stereotiepe representaties in de media. Ook aan de halebiseksuelen die de leerlingen kennen, worden dezelfde eisen van authenticiteit gesteld: zij moeten open zijn over hun seksuele oriëntatie en zich niet 'anders voordoen dan ze in werkelijkheid zijn'. Een mogelijke verklaring hiervoor, in lijn met de differentiatie-polarisatietheorie, is dat authenticiteit en eerlijkheid twee waarden zijn die eerder uitgedragen worden binnen een aso-schoolcultuur dan binnen een bso-schoolcultuur. Binnen de bso-leerlingen vinden we twee groepen. Een eerste groep, die we eerder al als extreem traditioneel-homonegatief bestempelden, heeft sowieso problemen met homoseksuelen, of deze nu opvallen of niet. Een tweede groep kan veeleer als gematigd gezien worden en geeft aan dat zij veel minder problemen hebben met opvallende halebiseksuelen. Het is ook deze groep die de halebiseksuele wereld eigenlijk wel spannend, interessant of grappig vindt. Zij lijken nieuwsgierig te zijn naar bepaalde initiatieven zoals bijvoorbeeld de Gay Pride, kijken graag naar programma's waarin halebiseksuelen de hoofdrol spelen en geven aan dat zij veel homoseksuele jongens of lesbische meisjes in hun vriendenkring hebben. In het algemeen hebben zij veel minder problemen met gendernonconformerende halebiseksuelen.

Implicaties voor het huidige onderwijs

Uit dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat er inderdaad een verschil is in homonegativiteit tussen Aso-leerlingen en bso-leerlingen. Leerlingen uit het bso vertonen een hogere mate van traditionele homonegativiteit. De differentiatie-polarisatietheorie van Hargreaves en Lacey kan dit verschil duiden, niet alleen de traditionele homonegativiteit van de leerlingen uit het bso, ook de hogere moderne homonegativiteit die voorkomt bij leerlingen uit het aso. Belangrijke factoren hierin lijken de waarden authenticiteit en eerlijkheid te zijn, die vooral door de leerlingen uit het algemeen secundair onderwijs belangrijk worden geacht.

Dit onderzoek is een poging om bij te dragen tot de ontrafeling van het concept homonegativiteit, dat complexer blijkt te zijn dan vaak gedacht. Naast de analytische indeling in traditionele en moderne homonegativiteit is ook het zoeken naar verklaringen en nuances van groot belang. Niet alleen kan zo het hele proces worden gereconstrueerd, maar kan er ook correct worden ingespeeld op de verschillende verschijningsvormen van homonegativiteit. Recent onderzoek heeft aangetoond dat negen op de tien halebiseksuelen ooit al in aanraking is gekomen met verbaal of psychisch geweld (D'haese, Dewaele & Van Houtte, 2014). Een andere recente studie van Huysentruyt, Dewaele & Meier (2014) wijst op het grote belang van gendernonconformiteit bij het voorkomen van homofob geweld. Bovendien blijkt uit diezelfde studie dat het daderprofiel complexer is dan gedacht en onder andere afhankelijk is van het soort geweld dat er gebruikt wordt en de etniciteit en het geslacht van het slachtoffer. Het zoeken naar patronen binnen en mogelijke verklaringen voor de verschillende vormen van homonegativiteit kan een wezenlijke bijdrage leveren aan het creëren van veiligere levensomstandigheden voor heel wat halebiseksuelen.

Het belang van onderwijsvormen in het verklaren van homonegativiteit onder jongeren heeft bovendien belangrijke implicaties voor de huidige inrichting van het secundair onderwijs. Leerlingen uit

het aso blijken op een wezenlijke manier anders om te gaan met halebiseksualiteit en homonegativiteit. Van deze kennis moet gebruik gemaakt worden om mogelijke interventies en bijvoorbeeld seksuele voorlichting op de middelbare school zo maximaal mogelijk toe te spitsen op de doelgroep. Een aanpak die aangepast is aan de onderwijsvorm – en dus aan de vorm van homonegativiteit – kan zo wel eens heel efficiënt blijken te zijn.

Lynn DE POURCQ* en Mieke VAN HOUTTE**

*Expertisecentrum Krachtgericht Sociaal Werk
Karel de Grote-Hogeschool
Brusselstraat 23, B-2018 Antwerpen

**Vakgroep Sociologie
CuDOS - Universiteit Gent,
Korte Meer 5, 9000 Gent

BIBLIOGRAFIE

- Aerts, S., Dewaele, A., Cox, N. & Van Houtte, M. (2014). Homonegativity in the technical and vocational track: A survey of secondary school students in Flanders. *Journal of LGBT Youth*, 11 (4), 364-387.
- Cox, N. (2011). *Al wie da nie springt... Een sociologische analyse van minderheidsstress, identiteit en stigma bij holebi-jongeren*. Universiteit Gent, Vakgroep Sociologie, Gent.
- Crocker, J. (2005). De sociale psychologie van stigmatisering, *Tijdschrift voor Seksuologie*, 29, 4-10.
- D'haese, L., Dewaele, A. & Van Houtte, M. (2014). *Geweld tegenover holebi's – II. Een online survey over ervaringen met holebigeweld in Vlaanderen en de nasleep ervan*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Davies, M. (2004). Correlates of negative attitudes toward gay men: sexism, male role norms and male sexuality. *The Journal of Sex Research*, 41 (3), 259-266.
- Dewaele, A. & Van Houtte, M. (2010). *Zichtbaarheid- en discriminatiemanagement bij holebi-jongeren*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Elchardus, M., Kavadias, D. & Siongers, J. (1999). *Hebben scholen een invloed op de waarden van jongeren? Samenvatting van het onderzoek naar de doeltreffendheid van waardevorming in het secundair onderwijs*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.
- Hargreaves, D. H. (1967). *Social relations in secondary school*. London: Routledge.
- Hooghe, M., Quintelier, E., Claes, E., Dejaeghere, Y. (2006). *Technisch rapport van het jeugdonderzoek België*. Leuven: Centre for Political Research.
- Huysentruyt, H., Dewaele, A. & Meier, P. (2014). *De context van homofob geweld in de publieke ruimte. Een etnografisch onderzoek in het centrum van Brussel*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid
- Lacey, C. (1970). *Hightown Grammar*. Manchester: Manchester University Press
- Pelleriaux, K., & Van Ouytsel, J. (2003). *De houding van Vlaamse scholieren tegenover halebiseksualiteit*. Onderzoeksgroep Cultuur en Welzijn/Holebifabriek vzw. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Pickery, J. & Noppe, J. (2007). Vlamingen over homo's: loopt het beleid voorop? Attitudes tegenover holebi's en halebiseksualiteit in Vlaanderen. In J. Pickery (Ed.), *Vlaanderen gepeild!* 2007 (pp. 199-224). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Van Houtte, M. (2010). Gevoel van zinloosheid. Een verklaring voor schools wangedrag in technische en beroepsscholen. *Welwijs*, 21 (4), 10-12.
- Van Wijk, E., Van den Meerendonk, B., Bakker, I., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Moderne homonegativiteit: de constructie van een meetinstrument voor het meten van hedendaagse reacties op zichtbare homoseksualiteit in Nederland. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 19-27.

Onderwijs aan de kinderen van doortrekkenden

Onderwijskansen voor een vergeten groep kinderen

Agnes VAN CAMP

Sinds 2010 heeft Gent een doortrekkersterrein dat gebouwd, ingericht en beheerd wordt door de stad Gent. Het is een terrein waar woonwagenbewoners - Belgen en niet-Belgen – gedurende drie weken tegen betaling kunnen verblijven. Ze moeten daarna verder trekken, naar een van de vier andere doortrekkersterreinen die Vlaanderen kent. Sommigen onder hen reizen ook door naar Wallonië of het buitenland. Wanneer men drie weken het terrein niet heeft bezocht, mag men weer terugkomen, in totaal een vijftal keer per jaar. De doortrekkers moeten hun plaats reserveren omdat het aanbod aan standplaatsen kleiner is dan de vraag. Meer dan 970 gezinnen leven permanent in een woonwagen en ongeveer een 1000-tal gezinnen uit België en de omliggende landen trekt jaarlijks rond in Vlaanderen.

We kunnen drie grote groepen onderscheiden bij de rondtrekkenden die in Gent aanmonsteren: Rom uit West-Europa, Franse voyageurs en Ierse travellers. De Rom-groepen zijn in de 16de eeuw reeds uit Oost-Europa in onze contreien neergestreken, maar de grootste migratiegolf vond plaats in de 19de eeuw. Er komt nog occasioneel contact voor tussen de Belgische en Franse rondtrekkende Rom en de Oost-Europese sedentaire Roma uit Slovaakije en Tsjechië die recent naar België geëmigreerd zijn, vooral via huwelijken tussen beide groepen. Ze hebben een gemeenschappelijke taal, het Romaans, hoewel er wel een verschil bestaat tussen beide spreekvormen. De Ierse travellers zijn soms van Roma-origine, maar grotendeels zijn het de nakomelingen van mensen die een tweehonderd jaar geleden door armoede gedwongen werden rond te trekken en dat sindsdien zijn blijven doen.

Wonen in een woonwagen is sinds 2001 een erkende woonvorm in Vlaanderen. Helaas heeft men nog niet voldoende de randvoorwaarden van een dergelijke erkenning kunnen waarmaken.

Er bestaat een schrijnend tekort aan woonwagenterreinen in Vlaanderen. Vroeger werd er eerder een gedoogbeleid gevoerd door vele gemeentebesturen. De doortrekkers huurden of kochten dikwijls een terrein, waar ze de laatste tijd worden weggejaagd, wegens “zonevreemd” of andere bezwaren die er voordien niet waren. Ook wanneer doortrekkers tussen twee verblijven in op een terrein op een braakliggend stuk grond staan, wordt er vaak door de omwonenden negatief gereageerd. Hierdoor komt het dat er nu onvoldoende doortrekkersterreinen zijn, zowel doortrekkersterreinen als residentiële terreinen, maar ook pleisterplaatsen zijn er te weinig. Op een *doortrekkersterrein* mag men maximaal 30 dagen verblijven. Deze terreinen moeten normaal gezien ingericht zijn met minstens enkele basisvoorzieningen nodig om een menswaardig verblijf

te kunnen garanderen. *Pleisterplaatsen* kunnen voor maximaal 90 dagen per jaar een standplaats bieden zonder stedenbouwkundige verplichtingen en zijn meestal niet uitgerust met sanitair noch elektriciteit en/of water. Het betreft hier bijvoorbeeld een parking, een braakliggend stuk grond, een verlaten industrieel gebied, enzovoort. *Residentiële terreinen* kunnen, het woord zegt het zelf, een quasi permanent verblijf bieden of overwinteren toelaten. Het kunnen gemeentelijke of privéterreinen zijn.

Foto: Marlies De Boeck

Het doortrekkersterrein in Gent (met 25 standplaatsen zoals de meeste terreinen in Vlaanderen) ligt niet in een woonwijk, maar is ook niet echt geïsoleerd. De bewoners betalen voor hun verblijf bij het binnenkomen een waarborg en bij hun vertrek wordt er dan afgerekend. De dichtstbijzijnde buurt bevindt zich op wandelafstand. We kunnen drie grote groepen onderscheiden bij de rondtrekkenden die in Gent aanmonsteren: Rom uit West-Europa, Franse voyageurs en Ierse travellers. Er kunnen bij een volledige bezetting ongeveer 25 caravans terecht. Het overgrote deel van de gezinnen die rondtrekken zijn jonge gezinnen met kinderen. De levensverwachtingen bij Rom en travellers ligt tot 20 jaar lager dan bij sedentaire groepen in de samenleving. De moeilijke toegang tot de gezondheidszorg en het stresserende leven zitten hier zeker voor iets tussen.

Een groot deel van de Rom en Ierse travellers zijn analfabeet of beperkt gealfabetiseerd. Voor de kinderen van deze bevolkingsgroepen, waarvan sommigen thuisonderwijs krijgen, betekent dit dat ze vaak verstoken blijven van een degelijk en continu onderwijsaanbod. Ze gaan zelden naar school, tenzij ze voor langere tijd op een residentieel terrein kunnen verblijven.

Van in 2011 bieden we in Gent activiteiten aan de kinderen aan. In samenwerking met de jeugddienst van de Stad Gent, boden en bieden we in de schoolvakanties spelactiviteiten aan via de Pretbisiklet en Pretkamjonet. Het zijn twee initiatieven waarbij spel en ontspanning onder begeleiding worden aangeboden en die zeer in trek zijn bij de kinderen. De medewerkers die het beheer van het terrein verzorgen merkten de enorme nood van de kinderen op om een leuke maar ook wel educatieve invulling te krijgen van hun dag. Van bij het begin trachtten we de kinderen die interesse tonen, pre-school activiteiten te bieden, maar ook lessen lezen, schrijven en rekenen. De interesse en het enthousiasme van de kinderen was zo groot, dat uitbreiding zich vrijwel onmiddellijk opdroeg.

Tijdens het academiejaar 2013-2014 breidden we het educatieve aanbod verder uit in samenwerking met de lerarenopleiding van de Arteveldehogeschool. Vijf studenten van de bachelor lager onderwijs kwamen ongeveer tien keer meewerken op het terrein en ontwikkelden ook didactisch materiaal specifiek voor de kinderen op het terrein. De educatieve medewerker van het doortrekkersterrein en de studenten gaven les in het piepkleine bureautje op het terrein, in openlucht en overal waar er plaats kon gevonden worden. Maar... de vraag was nog steeds groter dan het aanbod en het werd duidelijk dat een vaste stek meer dan ooit nodig is.

In september 2014 konden we via subsidies van het Federaal Impulsfonds een containerklasje plaatsen. We werken dit schooljaar ook samen met drie studenten lerarenopleiding van de Arteveldehogeschool en hebben het totale aanbod nog met drie nieuwe initiatieven aangevuld. Twee studenten van de lerarenopleiding sport en bewegingsleer van Hogeschool Gent komen elke woensdag sport en bewegingslessen aan de kinderen aanbieden. Ze stellen de lessen samen op maat van de kinderen die op dat moment aanwezig zijn.

We hebben geen turn- of sportzaal, weinig materiaal (sportkoffer van de sportdienst Stad Gent), maar de inzet van de studenten en het enthousiasme van de kinderen maken ook dit initiatief tot een succes. Er worden ook tien lessen "lezen" via dans en beweging van de vzw WADADA aangeboden. En ook de Circusplaneet komt met

extra spelaanbod. Ook deze drie nieuwe initiatieven worden warm onthaald door de kinderen en de ouders.

Het "klasje" gaat drie tot vier dagen per week open. Er wordt les gegeven aan wie interesse heeft. Vaste start- en einduren zijn er niet, iedereen kan deelnemen wanneer hij of zij het wil. Elk kind is welkom vanaf drie, vier jaar. Het klasje heeft een kleuterhoek, waar vooral pre-schoolactiviteiten aan bod komen. De kindjes kunnen er onder begeleiding of alleen puzzelen of constructiespelletjes doen. Er wordt getekend en geknipt, rollenspelletjes gespeeld enzovoort, kortom kleuteractiviteiten die je in elke kleuterschool tegenkomt.

Een deel van de containerklas is voorbehouden voor de lagereschoolkinderen. De kinderen krijgen les in het Nederlands, Frans of Engels, naargelang de moedertaal of de tweede taal van de kinderen. De Rom-kinderen hebben immers voor 90% Romanès als moedertaal, de Ierse kinderen spreken Engels of Shelta of slang. Het verwerven van meer woordenschat in de eigen of tweede taal is een van de prioriteiten, voor zowel de kleuters als voor de lagereschoolkinderen.

Het lesgeven is maatwerk en voortdurend differentiëren, want klasikaal kan er zelden gewerkt worden, aangezien de kinderen verschillen in leeftijd, basiskennis, moedertaal en lestaal.

Bij bepaalde activiteiten wordt met homogene groepen van kinderen met dezelfde achtergrond en/of leeftijd gewerkt, bij andere activiteiten kiezen we voor gemengde groepjes. Elk lesmoment wordt in drie onderdelen verdeeld: een puur leermoment, een spelmoment en een vertelmoment. Hoe deze elkaar opvolgen kan verschillen, maar dit drielukkig vormt een vaste structuur in het aanbod. De kinderen vragen zelf om huiswerk want ze willen thuis graag aan de slag gaan. We werken daarom met een systeem waarbij aan sommige kinderen die er klaar voor zijn, bepaalde taakjes mee naar huis gegeven worden. Huiswerk kan ook bestaan uit "spelen" met een puzzel of een spel, en deze dan leren terug te brengen de volgende dag. Dit lukt aardig, vooral bij de kinderen die regelmatig op het terrein staan. Een kleine speel-o-theek aanleggen kan een volgende stap zijn.

Er wordt veel aan het verhogen van het concentratievermogen gewerkt, zowel bij de kleuters als de kinderen van de lagere school. De lesonderdelen worden daarom kort gehouden en de opeenvolging van de onderdelen met de kinderen besproken. Wil een kind stoppen met de klasactiviteit, kan dat op elk moment, maar de afspraak is wel dat de activiteit waar je mee bezig bent afgemaakt moet worden. De kinderen houden zich hier goed aan en diegenen die het echt moeilijk hebben om zich te concentreren, komen meerdere keren binnen voor korte opdrachten.

We gebruiken de "break-through method" (Verenigd Koninkrijk) als methodiek om te leren lezen en het schrijven gebeurt in script (kleine drukletters). We vertrekken vanuit gebeurtenissen op het terrein of in het leven van de kinderen of dingen die ze komen vertellen. Uit het verhaal worden woordjes en/of zinnen geïsoleerd en met die woordjes wordt er verder aan de slag gegaan. De kinderen bouwen zo een kennis van basiswoorden op, die ze ook verder leren herkennen in bestaande teksten of boekjes. Met deze woorden vormen ze weer nieuwe zinnen en de volgende stap is de woorden weer op te breken in letters. Er werd voor deze methode gekozen omdat de kinderen vlugger het gevoel krijgen te kunnen lezen, een gevoel dat

Foto: Marlies De Boeck

erg bemoedigend werkt, temeer daar de kinderen grote gaps hebben tussen de verschillende lesmomenten. Elk kind heeft zijn eigen käftje en doosje om de letters in te bewaren, die ze geleerd hebben. Alles wordt bewaard in de klas om continuïteit te kunnen garanderen. Maar allereerst gaan we aan de slag om de kinderen hun naam te leren schrijven, een heel belangrijke stap voor de kinderen op hun weg naar alfabetisering. Ook rekenen komt aan bod op allerlei niveaus. De kinderen leren thuis vaak al een beetje tellen. In het klasje gaan we dan aan de slag met nummers en eenvoudige rekenoefeningen.

De kinderen zijn zeer geïnteresseerd en komen heel graag naar het klasje. Het zou interessant zijn mocht dit initiatief ook op andere terreinen georganiseerd worden. Een digitalisering van de gegevens stelt ons immers vlot in staat de vorderingen en de resultaten van de kinderen door te geven aan andere terreinen of scholen indien de kinderen tijdelijk een residentiële verblijfplaats kennen. Er kan makkelijk een systeem uitgebouwd worden, dat overal navolging kan krijgen.

De ouders zijn ook blij met het initiatief. Het stelt hun kinderen in staat om les te volgen, zonder het verlies van hun manier van wonen. Een groot deel van de ouders, zowel bij de Rom als bij de travellers zijn zelf analfabeet of laaggeschoold en ze vinden het zeer belangrijk dat hun kinderen niet als analfabeet door het leven zouden gaan. Scholing op zich komt minder in de picture, omdat zoiets door hun levenstraditie min of meer in de weg wordt gestaan. Het is

wel van belang dat er vanuit een vertrouwenspositie gestart wordt met een dergelijk initiatief, want men vertrouwt zijn kinderen niet zomaar aan iedereen toe. De ouders zelf zijn ook geïnteresseerd in alfabetisering of werkgerichte bijscholing.

Ze zijn ook vaak vragende partij om te leren werken met computers zodat ze meer up-to-date zijn wat betreft digitalisering van hun business. Er ligt hier dus nog een hoop werk te wachten.

Rondtrekkenden, zowel Rom als travellers, zijn een vaak vergeten sociale groep in onze maatschappij. Hun woonvorm is door de overheid erkend, maar daar blijft het dan meestal ook bij. Er worden weinig tot geen projecten opgestart om deze groepen uit hun isolement te halen en met behoud van hun tradities en levensstijl te integreren in onze huidige samenleving. Dit project kan de opstap betekenen naar meer onderwijskansen voor deze kwetsbare en gediscrimineerde bevolkingsgroep.

Agnes VAN CAMP

Verantwoordelijke doortreksterrein
Consulent

Integratiedienst - Departement Bevolking en Welzijn - Stad Gent
Bezoekadres: AC Zuid, Woodrow Wilsonplein 1, 9000 Gent
Postadres: stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent
Tel. 09 226 95 83 / 09 267 03 27
0476 75 55 49 / 0471 99 68 98
internet www.gent.be

Waarom zijn we bang voor het normale? Diversiteit in onderwijs

Piet VAN AVERMAET

Diversiteit is in de mode. Maar toch ...

Elke zichzelf respecterende organisatie heeft een visietekst en/of mission statement rond diversiteit. Meer en meer instellingen – zowel in de private als de overheidssector – hebben een diversiteitsbeleid. Dit is niet anders in onderwijsinstellingen, van kleuter tot en met hoger onderwijs. Ook de Vlaamse overheid heeft een diversiteitsbeleid, alhoewel het begrip diversiteit in de recente beleidsnota van de Vlaamse overheid iets minder voorkomt. Elke zichzelf respecterende instelling of vereniging organiseert een diversiteitsdag, een diversiteitsweek, een conferentie of studiedag over diversiteit, ...

Kortom, diversiteit is in de mode, al een tijdje. Zodanig zelfs dat we met z'n allen nieuwe begrippen introduceren zoals 'superdiversiteit' en daar dan weer studiedagen en conferenties aan wijden.

Maar of we daarmee tot de kern komen, is nog maar de vraag. Dat diversiteit in de mode is en we er steeds meer aandacht voor hebben is enerzijds goed. Meer en meer erkennen we diversiteit als een feit. Maar anderzijds is er een gevaar – zoals bij modeverschijnselen altijd het geval is – dat diversiteit, net zoals de kledinglijn van de voorbije zomer, uit de mode geraakt. Uitspraken zoals 'over diversiteit hebben we het nu al genoeg gehad, laat ons nu maar eens een ander thema aansnijden' illustreren dit. We doen diversiteit af als een thema, een topic waar we het ook eens moeten over hebben, een studiedagje rond organiseren, een visietekstje schrijven, ... En dan kunnen we ook dat weer afvinken en terugkeren naar het normale van elke dag. Diversiteit wordt daarmee herleid tot afwijkend van het normale. En met het abnormale, met wat niet past in het plaatje, hebben we twee onweerstaanbare neigingen. Aan de ene kant is er de bijna dwangmatige drang om het de hele tijd te knuffelen. En aan de andere kant het als een probleem te zien, het te bestraffen. Maar bijna nooit vertrekken we van de kracht van diversiteit zelf.

Waarom we diversiteit als uitgangspunt, als feit, als het normale in onderwijs moeten beschouwen en wat hiertoe aanzetten tot verandering kunnen zijn, staat centraal in deze bijdrage. Maar voor we daar dieper op ingaan is het eerst goed om even stil te staan bij het begrip diversiteit zelf. Het helpt om even dezelfde bril op te zetten.

Wat is diversiteit?

Als je aan mensen vraagt wat diversiteit voor hen betekent dan heeft men het bijna altijd over etnische of religieuze groepen en het samenleven tussen allochtonen en autochtonen. Diversiteit roept meteen het beeld op van mensen met een andere huidskleur, godsdienst of etnische oorsprong. Een onderscheid tussen de begrippen 'divers' en 'multicultureel' of 'multi-etnisch' is er dan eigenlijk niet of nauwelijks. Andere verschillen in de samenleving worden in dit

verband naar de achtergrond geduwd, alsof ze niet belangrijk zijn of in relaties tussen mensen van verschillende etnische herkomst niet betekenisvol zouden zijn. Diversiteit wordt dan herleid tot een verhaal van culturalisering, waarbij men het cultuurverschil in het brandpunt van de relaties tussen groepen in de samenleving plaatst. Spanningen en conflicten worden dan al gauw verklaard in termen van cultuurverschillen of verschillen in waarden en normen. Conflicten tussen etnische, nationale of religieuze groepen zouden het gevolg zijn van botsende, onverenigbare culturen, beschavingen en waardestelsels. Alsof economische na-ijver, sociale tegenstellingen en politieke machtsstrijd zowel op mondiaal, nationaal als lokaal niveau geen wezenlijke invloed meer zouden uitoefenen op verhoudingen tussen (groepen van) mensen.

Als je dan wat dieper doorvraagt, stoot je meestal op een tweede probleem. Diversiteit staat doorgaans voor sociale groepen. Dat diversiteit ook een verhaal van individuele verschillen kan zijn, hoor je minder vaak. Het perspectief van individuele verscheidenheid legt de nadruk op het unieke van iedere persoon: we zijn allemaal individuen met een eigen persoonlijkheid. Een meer individuele benadering van diversiteit maakt het mogelijk om naast verschillen ook de gelijkenissen tussen individuen – over groepen heen – te zien. Alle mensen zijn ongelijk, ook al zijn we herkenbaar als leden van verschillende groepen. In de benadering van het diversiteitsmanagement zien we al een tijdje dat de klemtoon van groepsidentiteiten naar individueel verschillende competenties verschuift: mensen krijgen meer waardering om wat ze kunnen, minder om wat ze zijn. Hierdoor verschuift de aandacht van groepsverschillen naar individuele verschillen. Dat lijkt op het eerste gezicht positief, maar een individualiserende benadering kan omslaan in 'blindheid' voor sociale en culturele invloeden, zowel positieve als negatieve. Individen zijn immers altijd sociale wezens, zijn verbonden met groepen en gemeenschappen. Iemand die zijn medemens enkel als individu benadert, wordt blind voor groepsverschillen (Elchardus, 2006).

Een derde vaststelling, bij hoe men vaak denkt over diversiteit, is door het alleen te zien als achterstand. Door diversiteit nadrukkelijk te verbinden met inclusie komen kansarme groepen in de focus te staan van het gelijkemansbeleid. Het verruimen van de notie diversiteit naar 'kansengroepen' breekt alvast met de louter etnische benadering van cultuurverschil. Deze zienswijze wijst op het feit dat verschillende maatschappelijke categorieën sociaaleconomische nadelen ondervinden en te kampen hebben met uitsluiting, discriminatie en vooroordelen. Echter, door bij de invulling van de term diversiteit exclusief uit te gaan van kansbelemmerde groepen, maak je automatisch tegenhangende kansrijke groepen: 'vrouwen' versus 'mannen', 'laaggeschoolden' versus 'hooggeschoolden', 'allochtonen' versus 'autochtonen', 'oudere werknemers' versus 'jongere werknemers'. Stilzwijgend gelden de kansrijke groepen als de

na te streven norm voor de kansarme groepen. Het zijn de ‘dominante groepen’ die bepalen wat er met de kansarme groepen moet gebeuren opdat ze hun levenskansen kunnen verbeteren. Vanuit dit normdenken is inschakeling steeds een zaak van gelijkschakeling. Dat houdt ook in dat kansarme personen alleen worden getaxeerd op hun tekorten en achterstanden, niet op hun competenties en kwaliteiten. Op die manier staat diversiteit nagenoeg altijd voor ‘niet-groepen’ of ‘abnormale groepen met problemen’ en wordt de stereotype beeldvorming bestendigd. Dergelijke groepsgerichte benadering werkt ook hokjesdenken over ‘anderen’ in de hand. Allochtonen, kansarmen, mensen met een handicap, holebi’s enzovoort krijgen een zichtbaar homogeen etiket opgeplakt. Doordat dit etiket per definitie een achterstand, tekort of aangeboren ongelijkheid aanwijst, gaat het werken als een stigma. Dit mag ons langs de andere kant dan weer niet doen vergeten dat bepaalde maatschappelijke groepen wel degelijk lijden onder achterstelling. Het feit dat mensen in hun ontplooiing worden belemmerd, is geen louter individueel probleem, maar ligt mee aan het behoren tot benadeelde groepen in de samenleving.

Het mag duidelijk zijn dat het begrip diversiteit ook meer is dan verschillen (“otherness”). Het is meer dan alleen maar het plurale, meer dan groepen die etnisch, religieus, cultureel sterk verschillen en grotendeels gescheiden leven, maar economisch en politiek wel verbonden zijn. In de werkelijkheid zijn er meer contacten, relaties en gedeelde waarden en normen dan men geneigd is te denken of te zien. Diversiteit verwijst dus ook naar gelijkenissen tussen groepen en individuen over groepen heen (“sameness”).

Diversiteit is een meervoudig gelaagd, complex en dynamisch verschijnsel. Diversiteit is een *dynamiek*, een steeds veranderend proces eerder dan de producten van dat proces. Die producten zijn bepaalde categorieën of classificatiesystemen om mensen te onderscheiden en in te delen. Deze geconstrueerde categorieën nemen soms een ‘objectief’ en vanzelfsprekend karakter aan en gaan deel uitmaken van een cultureel betekenisstelsel van een groep dat als model dient voor betekenisgeving in verdere interacties en de perspectieven van de deelnemers kleurt. Het gaat om *interactieve verscheidenheid*. Zo omschreven drukt het beter het dynamische, contextgebonden en betekenisvolle karakter van diversiteit uit. De heterogene interactie tussen verschillende opvattingen staat centraal. Deze interactie leidt telkens tot een nieuw perspectief, dat nooit vooraf kan worden vastgesteld en nooit de definitieve waarheid vormt.

Een aantal punten van zorg

Diversiteit krijgt in het onderwijs steeds meer aandacht. Maar we kunnen er niet omheen dat het nog altijd teveel in de periferie van onderwijs blijft steken in plaats van in de kern. Daardoor slagen we er nog altijd onvoldoende in om ongelijkheid en (kans)armoede terug te dringen; om een dam op te werpen tegen toenemende intolerantie; om iets te doen aan stereotype beeldvorming; om de kijk op (talige) diversiteit als probleem om te buigen naar diversiteit als een meerwaarde. Dat ons denken over diversiteit en onderwijs overwegend binair blijft, waarbij de ene kant als de legitieme (niet onderhandelbare) norm wordt beschouwd en de andere als de afwijkende, deficiënte, draagt daar niet toe bij. Wat ook niet bijdraagt tot goed omgaan met diversiteit is het toenemende uniformeren

marktdenken in het onderwijs. Op deze verschillende punten wordt in deze paragraaf ingegaan.

Toenemende (kans)armoede en sociale ongelijkheid?

Omgaan met diversiteit verwijst naar een samenleving waarin steeds moet worden gezocht naar oplossingen voor problemen, uitdagingen en moet worden onderhandeld over normen. Daarin schuilt een mogelijk conflict. Maar dit moeten we niet altijd negatief zien, niet altijd polariserend benaderen. We moeten verschillen accepteren als verrijking. Niet als ‘wij’ en ‘zij’ en aanpassen aan ‘onze’ normen. Het conflict moeten we meer leren gebruiken als motor voor verbetering.

Dit mag ons echter niet blind maken voor het feit dat ongelijkheid en (kans)armoede in de samenleving en in het onderwijs in het bijzonder een hardnekkig probleem blijft en alleen maar toeneemt. De cijfers liegen er niet om. We geven er slechts enkele ter illustratie.

Figuur 1 (bron: Kind en Gezin. Ikaros/Mirage) toont heel duidelijk aan dat de armoedebaremeters rood kleuren. De kansarmoede bij zeer jonge kinderen is in Vlaanderen van 2001 tot 2012 gestegen van ongeveer 6% naar meer dan 10%.

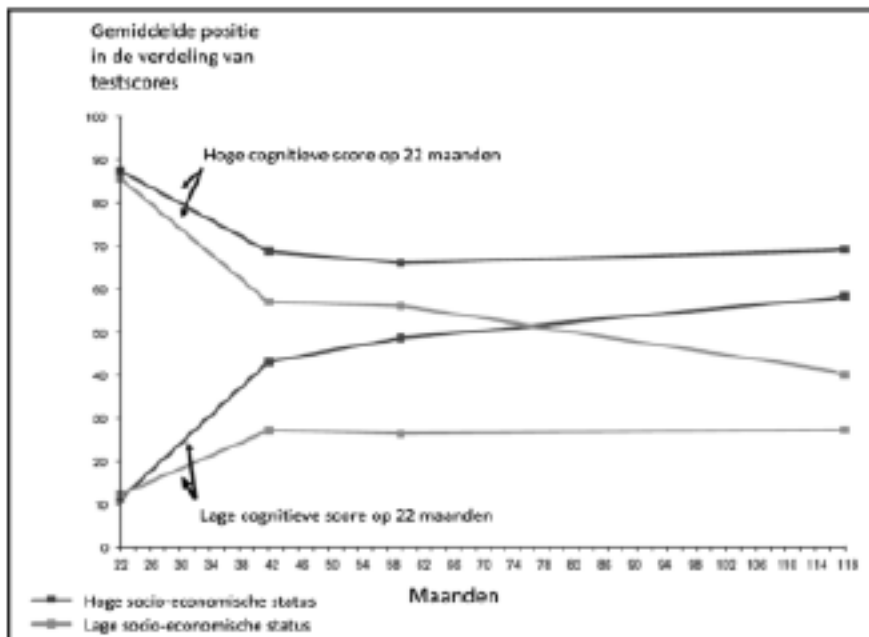
FIGUUR 1: EVOLUTIE KANSARMOEDE-INDEX BIJ ZEER JONGE KINDEREN

In hun reviewstudie stellen Bellens en De Fraine (2013, p. 46-47): “De SES [sociaal-economische status] van het gezin waaruit leerlingen afkomstig zijn, heeft (...) een grote invloed op de schoolloopbaan van kinderen. (...) Lage SES-leerlingen starten aan het basisonderwijs met een achterstand van een half jaar en deze leerachterstand wordt niet ingehaald doorheen het basisonderwijs. (...) Integendeel, de leerwinst voor lage SES-leerlingen is kleiner dan deze voor hoge SES-leerlingen. (...) De kloof tussen lage en hoge SES-leerlingen vergroot tijdens de schoolloopbaan. (...) Hoe kan de school tegengewicht bieden t.o.v. de nadelige implicaties voor deze lage SES-leerlingen?”

De Marmot Review (2010) (zie figuur 2) illustreert duidelijk dat kinderen uit hoge SES-omgevingen met eerder lage cognitieve scores rond de leeftijd van 2 jaar (donkere stijgende lijn) op 10-jarige leeftijd kinderen uit lage SES-omgevingen met eerder hoge cognitieve scores op 2-jarige leeftijd (lichtgekleurde dalende lijn) al ruimschoots voorbijgestoken hebben in cognitieve ontwikkeling.

FIGUUR 2: ONGELIJKHEID IN VROEGE COGNITIEVE ONTWIKKELING (2-10 JAAR)

wijs. We definiëren normen voor de crèche en voor de kleuterklas. Het doet me denken aan het verhaal van collega Verhaeghe een paar jaar terug, waarin hij vertelde over hoe de ouders van zijn kleinkind het alarmerende bericht kregen dat hun kind in de tweede kleuterklas de ‘knipnorm’ niet had gehaald. Onderwijs is dan zoals de reclame van Mazda enkele jaren terug: ‘remmen, check, OK, airbags, check, OK’. En indien de airbag niet OK wordt de auto uit het productieproces gehaald of terug naar af gestuurd. Met kinderen dreigen we hetzelfde te doen. Als een kind de knipnorm of een bepaald taalvaardigheidsniveau niet haalt, halen we het uit de klas voor een remediëringsprogramma of we laten het een jaartje overdoen. Terwijl we weten dat ‘pull out classes’ of ‘zittenblijven’ geen en zelfs vaak een negatief effect heeft op de leerprestaties van kinderen. Door kinderen te behandelen als auto’s, als producten, maken we abstractie van het feit dat leren

en ontwikkeling continue, niet-lineaire en grillige processen zijn. Processen die voor elk kind verschillend zijn. We maken abstractie van de diversiteit in de klas en richten ons op het gemiddelde.

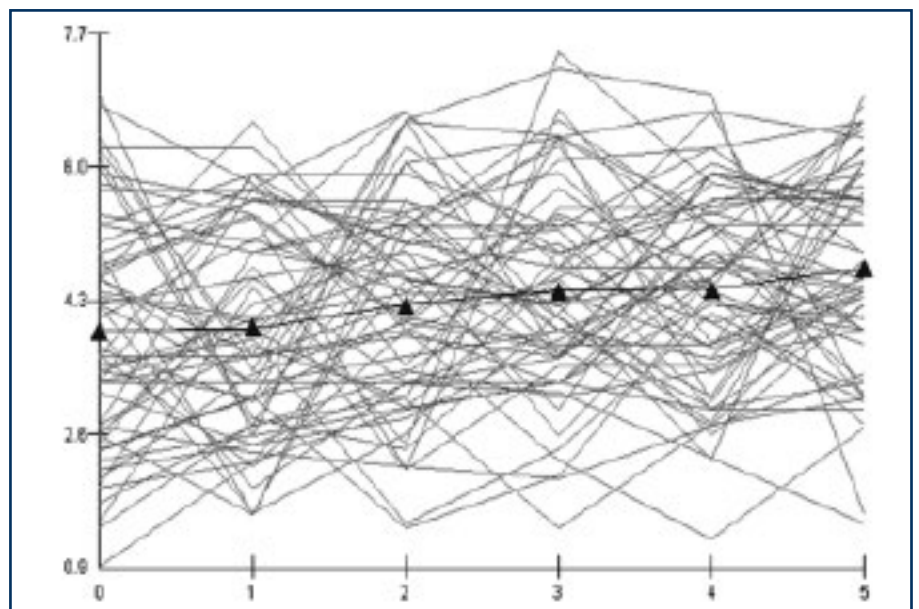
En tot slot, uit recent onderzoek van het Steunpunt Studie- Schoolloopbanen (2014) blijkt dat jaarlijks rond de 2500 jongeren geen getuigschrift basisonderwijs behalen. Het gaat vooral om kansarme en/of kinderen uit etnisch-culturele minderheidsgroepen waarvan de ouders vaak lager opgeleid zijn en/of lagere beroepen uitoefenen.

Een voorbeeld hiervan is het grillig parcours in taalleerprocessen dat kinderen doorlopen. Verheyden et al. (2011) heeft in haar onderzoek de schrijfvaardigheid van kinderen uit het derde/vierde leerjaar van de lagere school op zes verschillende tijdstippen gemeten. Zoals we kunnen zien in figuur 3 blijkt dat de testscore voor de meeste kinderen zeer sterk verschilt per meetmoment. De verticale as is de score op de schrijftoets. De horizontale as geeft de 6 verschillende momenten weer waarop de schrijfvaardigheid van kinderen van het derde en vierde leerjaar zijn getoetst. De donkere lijn met driehoekjes geeft de gemiddelde score weer. De andere lijnen geven

Toenemend marktdenken in onderwijs leidt tot uniformisering

Onderwijs moet zich vandaag meer en meer inschrijven in een marktlogica. Het moet – meer dan vroeger – leerlingen voorbereiden op de markt. Er moeten alleen nuttige vaardigheden worden onderwezen. Wat niet nuttig is dreigt te worden weggesaneerd. Denk maar aan vakken als lichamelijke opvoeding, geesteswetenschappen, creatieve vakken, kritisch denken, ... Daar is geen tijd voor op school. Dat biedt geen meerwaarde in een economisch steeds competitievere samenleving. Alleen kennis die een economische waarde heeft telt. Die ‘vermarkting’ van onderwijs gaat soms ver. Sommigen vinden dat jongeren moeten gestuurd worden in hun studiekeuze naar richtingen die de markt vraagt; waar de markt nood aan heeft. Anderen pleiten voor het verhogen van het inschrijvingsgeld voor opleidingen waarvoor op de arbeidsmarkt weinig vraag is. Met andere woorden, iedereen moet worden gekneed en geüniformeerd in functie van de markt. Onderwijs moet ook steeds meer op efficiëntie gericht zijn. Onderwijs heeft niet meer het recht om te falen. Kinderen, leerkrachten en de school als systeem moeten aan allerlei normen beantwoorden. Typisch aan de economische markt is de logica van streefcijfers en meetbare normen. Volgens Michael Sandel (2012) werkt dit voor auto’s en MP3-spelers maar niet voor onderwijs. Die logica vertaalt zich echter meer en meer in onder-

FIGUUR 3: SCHRIJFVAARDIGHEID VAN KINDEREN 3-4 LEERJAAR GEMETEN OP VERSCHILLENDE TIJDSTIPPEN

een beeld van het grillige scoreverloop van individuele kinderen op zes verschillende meetmomenten voor schrijfvaardigheid. Sommige kinderen scoren bijvoorbeeld zeer goed op meetmoment 0 en zeer laag op meetmoment 1, en vervolgens weer beter op meetmoment 2, maar dan weer zwakker op meetmoment 3, enzovoort. En bij andere kinderen zien we dan soms een omgekeerd patroon.

Dit grillig parcours – wat eigen is aan ontwikkeling en leren – negeren, heeft verregaande consequenties. Stel dat een leerkracht of een team op één van deze meetmomenten bepaalde beslissingen zou nemen – denk maar aan zittenblijven of de studiekeuze naar het secundair onderwijs – dan kan dit zeer goed ‘uitpakken’ voor het ene kind en slecht voor het andere. Maar als er dan een ander meetmoment zou worden gekozen om dezelfde beslissing te nemen dan krijgen we een omgekeerde uitkomst. Om het even zwart-wit te stellen: wie toevallig in deze grafiek in een dip zit, scoort hier slecht op en krijgt een ander oordeel dan wie toevallig ‘goed’ zit. Dit gebeurt op basis van testen of examens die voor iedere leerling uniform zijn en op hetzelfde moment worden afgenomen.

Net als de markt moet onderwijs competitief zijn. En we kijken naar die competitiviteit op basis van cijfers. Meer en meer telt alleen nog het kwantitatief meetbare. Onder het motto ‘meten is weten’ proberen we de kwaliteit van onderwijs en de competenties van leerlingen – vooral op momenten van transitie (van bv. bas naar so) – via cijfers in kaart te brengen. Het niet meetbare – wat niet in een cijfer kan worden gevat – telt niet meer. Maar creëren we zo niet een onvolledige werkelijkheid, een reductie van de sociale werkelijkheid van onderwijs. We zien alleen nog het gemiddelde. Het feit dat leren grillig en individueel verschillende processen zijn, zoals uit het onderzoek van Verheyden et al. (2011) bleek, dreigt op die manier te worden vergeten. Bovendien bestaat het gevaar dat cijfers – die ons vaak een schijn van objectiviteit geven – en de bijhorende toetsen het ijkpunt worden van goed onderwijs. En dus gaan we ons dan ook nog alleen of overwegend toeleggen op datgene wat door toetsen als maatstaf wordt gezien voor goed onderwijs. Soms leidt dit zelfs tot ‘teaching to the test’.

Diversiteit als probleem

Het begrip diversiteit wordt in onderwijscontexten vaak geassocieerd met problemen. Dit is uitgesproken het geval als het om sociaal-culturele diversiteit gaat. Al te vaak horen we toekomstige leer-

krachten zeggen dat ze er tegen opzien of zich onzeker voelen om in een school te worden tewerkgesteld met veel ECM-leerlingen. Deze angst is begrijpelijk. Leerlingen van wat men noemt ‘etnisch-culturele minderheidsgroepen’ (ECM) worden stevast in verband gebracht met leerproblemen, taalproblemen, integratieproblemen, achterstand, niveauverlaging en ga zo maar door. Bijna nooit hoort men verhalen of krijgt men voorbeelden over de kracht, de meerwaarde van diversiteit, dat diversiteit bijdraagt tot innovatie, dat diversiteit een positieve plaats geven op school bijdraagt tot burgerschapsvorming, tot het leren opgroeien in een multiculturele samenleving. Integendeel, scholen en leerkrachten krijgen soms het advies om de ‘migrantencultuur op school te weren’ of ‘je niet te profileren als een multiculturele school’ vanuit de redenering dat een expliciete plaats geven aan de culturele diversiteit op school een aantrekkingskracht vormt voor nog meer ECM-leerlingen en dat het doeltreffend zou zijn om de prestatiekloof te dichten en de legitimiteit in de ogen van ‘autochtone’ ouders te behouden.

Ook wat tolerantie en vooroordelen betreft, kunnen we in Vlaanderen niet echt een goed rapport voorleggen. De International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) van 2010 legt bloot dat Vlaanderen (onderzoek bij jongeren van 14-15 jaar) maar matig scoort voor sociale en democratische attitudes van jongeren. Het Vlaamse onderwijs scoort verder zwak voor kennis en vertrouwen in instellingen, houding inzake gendergelijkheid, verwachtingen rond leerlingparticipatie en inspraak op school. Vlaanderen scoort zeer zwak voor politiek zelfbeeld en electorale participatie van jongeren. En het Vlaamse onderwijs scoort ronduit negatief voor wat betreft de houding van jongeren tegenover immigranten en de multiculturele samenleving. Het recente onderzoek van het Jeugdonderzoekplatform (Vettenburg et al., 2013) wijst ook op het gevaar van toenemende intolerantie bij jongeren in Vlaamse grootsteden. Ook het onderzoek van UNICEF (2013) heeft nog eens blootgelegd dat leraren zich al te vaak laten leiden door vooroordelen, stereotype beelden van jongeren en dat dit ingrijpt op een ongelijke behandeling van leerlingen.

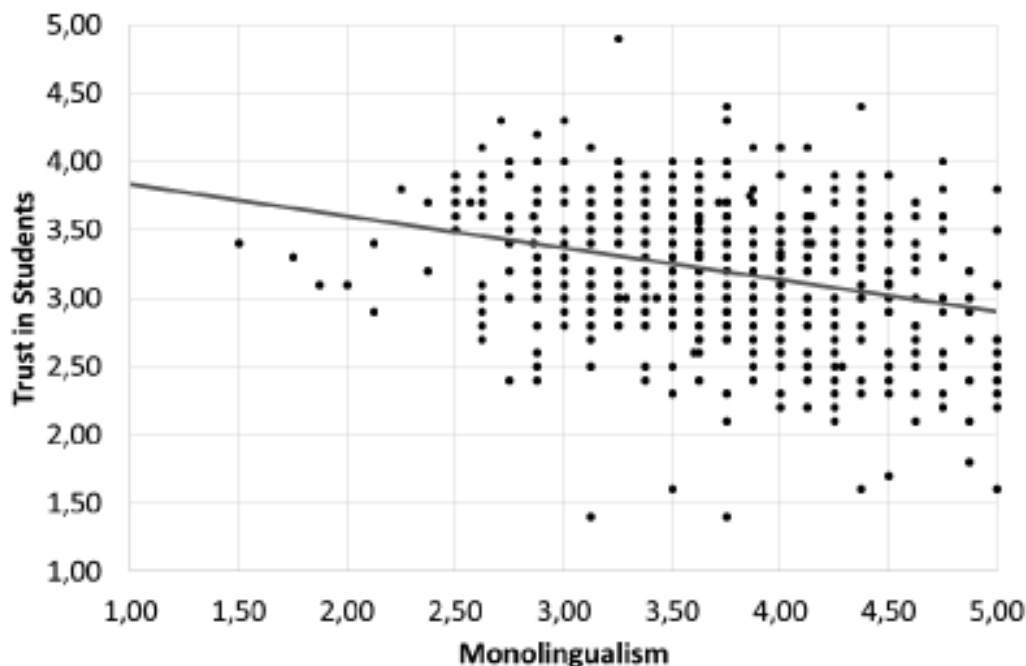
De impact van ééntalig denken

Eéntaligheid wordt als de na te streven norm beschouwd. Dit blijkt onder andere uit het onderzoek van Pulinx et al. (2014). Uit een bevraging bij ongeveer 700 leerkrachten in 16 Vlaamse scholen in het secundair onderwijs blijkt (zie figuur 4) een overwegend ééntalig denken.

FIGUUR 4. OVERTUIGINGEN OVER MEERTALIGHEID VAN LEERKRACHTEN SO

Stelling	% (Vol.) akkoord
Anderstalige leerlingen zouden op school onderling geen vreemde taal mogen spreken.	77,3%
De belangrijkste reden van de schoolachterstand van anderstalige leerlingen is hun gebrekkige kennis van het Nederlands	78,2%
De schoolbibliotheek (klasbibliotheek, mediatheek) dient ook boeken te bevatten in de moedertaal van de leerlingen.	12,8%
Anderstalige leerlingen moeten op school ook de mogelijkheid krijgen hun moedertaal te leren.	6,8%
Door op school ook de eigen moedertaal te spreken, leren anderstalige leerlingen onvoldoende Nederlands	72,1%
Anderstalige leerlingen moeten ook reguliere vakken aangeboden krijgen in hun moedertaal	3,2%
Het is belangrijker dat anderstalige leerlingen goed Nederlands leren dan de kennis van de eigen moedertaal te behouden	44,7%
Het is het belang van de anderstalige leerlingen als er straffen worden toegekend voor het spreken van de moedertaal op school	29,1%

FIGUUR 4: SAMENHANG MONOLINGUALE PERCEPTIES VAN LEERKRACHTEN EN HUN VERTROUWEN IN LEERLINGEN

De meertalige context van de school en de klas is een onderwerp dat scholen en leerkrachten – en de samenleving in het algemeen – tegenwoordig sterk bezighoudt. Veel scholen worstelen met het meertalige karakter van hun instelling. Aan de ene kant wordt er gewezen op het belang van de kennis van meerdere talen, als een meerwaarde om in België en nog meer in Europa te kunnen functioneren. Kinderen worden aangemoedigd om Frans, Engels, Duits, Spaans, Italiaans te leren en als het kan te oefenen thuis, met vriendjes en op vakantie. Maar aan de andere kant wordt de meertaligheid van allochtone kinderen, jongeren en hun ouders soms als een hinderpaal, een handicap gezien voor schoolsucces. Ouders worden soms gestimuleerd om zo weinig mogelijk de eigen taal en zo veel mogelijk het Nederlands te spreken met hun kinderen. Allochtone kinderen mogen in sommige gevallen geen andere taal dan het Nederlands op school spreken. Scholen zijn er vaak van overtuigd dat de meertaligheid van sommige kinderen hun leerkanalen in de weg staat. Meertaligheid wordt vaak als een probleem gezien, als een deficit. Kinderen die thuis een andere taal spreken dan de instructietaal op school, worden per definitie beschouwd als kinderen met ‘taalproblemen’; soms worden ze gepercipieerd als niet-taalvaardig, als het niet hebben van een taal.

Dit ééntalige denken is echter niet onprobleematisch. Uit hetzelfde onderzoek van Pulinx et al. (2014) blijkt (zie figuur 5) dat er een negatief verband is tussen de mate van eentalig denken bij leerkrachten en hun vertrouwen in leerlingen. De verticale as geeft het vertrouwen van leerkrachten in hun leerlingen weer (1 = laag vertrouwen, 5 = hoog vertrouwen). De horizontale as geeft een beeld van de mate van eentalig denken van leerkrachten (1 = overwegend meertalig denken, 5 = overwegend eentalig denken). Sterk eentalig denken hangt samen met minder vertrouwen in leerlingen.

Uit ander onderzoek blijkt dat laag vertrouwen in leerlingen vaak leidt tot lage verwachtingen. Lage verwachtingen hebben dan weer

een impact op het handelen van leerkrachten en op het gedrag van leerlingen, dat zich aanpast aan de verwachtingen van de gezaghebbende leerkracht. Dit welgekende pygmalion-effect leidt op zijn beurt tot cognitief en niet-cognitief lagere uitkomsten bij kinderen.

Aanzetten tot verandering

In het begin van deze bijdrage hebben we aangegeven dat het thema diversiteit in onderwijs steeds meer aandacht krijgt. En dat is een goede zaak. We kunnen er echter niet omheen dat ons fundamenteel denken over diversiteit en onderwijs diversiteit nog steeds als uitgangspunt ontken. We erkennen diversiteit, maar blijven het moeilijk vinden om het als de norm in onderwijs te beschouwen. We erkennen diversiteit, enkel als conditie tot inpassing. Waardoor het meteen wordt gedevalueerd tot afwijking, achterstand, probleem, ...

Maar in een context waar we diversiteit als ‘het normale’, als de norm beschouwen, is het belangrijk om te reflecteren over de grenzen van de huidige recepten (beleid en acties) die we in onderwijs gebruiken om de ontwikkelingskansen van ALLE kinderen te verhogen en om burgerschapsvorming te versterken. We moeten een omslag maken waarbij we diversiteit niet uitsluitend als een probleem zien maar als een meerwaarde benutten. In eerdere artikelen (Van Avermaet en Sierens, 2010; 2012; Van Avermaet, 2014) hebben we uitvoerig beschreven welke doelstellingen daarbij centraal dienen te staan en welke competenties daarvoor nodig zijn. In een samenleving waarin diversiteit de norm is, moet onderwijs gericht zijn op:

- het competent maken van kinderen en jongeren om met diversiteit om te gaan (*burgerschapsvorming, leren voor diversiteit*);
- het professionaliseren van leerkrachten in het benutten van diversiteit zodat ALLE kinderen/jongeren tot beter leren komen, om sociale ongelijkheid en armoede te bestrijden (*leren in diversiteit*);

- het versterken en ondersteunen van scholen en lerarenopleidingen in het ontwikkelen van een duurzaam en geïntegreerd diversiteitsbeleid, om zo diversiteit in de kern van het onderwijs te brengen.

Diversiteit op alle niveaus

Een diversiteitsbeleid en positief omgaan met diversiteit op school is meer dan een sterk mission statement en een goede visietekst. Uiteraard, daar begint het mee. De visie van de school op omgaan met diversiteit moet goed zitten en door iedereen gedragen zijn. Maar dan begint het echte werk. De school moet – vertrekkend van een sterke visie – vervolgens een analyse maken van waar het nu staat, moet haar beleid (wat is ons huidige beleid?) en praktijk (hoe werken we nu aan het ondersteunen van de ontwikkeling van onze kinderen?) screenen, moet de sterktes en zwaktes in kaart brengen. Uit zo'n beginsituatieanalyse kunnen doelstellingen op het niveau van de school, de klas en de leerlingen worden ontwikkeld. Die doelstellingen dienen vervolgens vertaald te worden in concrete, haalbare en door iedereen gedragen acties. Welke acties zijn er nodig? Maar ook, wie zal meewerken aan de uitvoering ervan? Wanneer en hoe zullen die acties worden uitgevoerd? Wat we vervolgens vaak vergeten is monitoring (tijdens het uitvoeren van acties) en evaluatie (hebben we de acties uitgevoerd? Zien we een effect op leerling, klas/leerkracht en schoolniveau?). Om de cirkel helemaal rond te maken moeten we vervolgens kijken of het uitgezette diversiteitsbeleid structureel verankerd en dus duurzaam is en of het bijgedragen heeft tot de cognitieve en niet-cognitieve ontwikkeling van ALLE kinderen. Voor meer informatie over deze kwaliteitscirkel van diversiteitsbeleid verwijzen we naar de websites van het Steunpunt Diversiteit & Leren en van Steunpunt GOK.

Goed omgaan met diversiteit is buiten de lijntjes durven kleuren op alle niveaus van de school, op basis van onderzoek de klassieke paden durven te verlaten. Denk, naast andere zaken, maar aan:

- Kiezen voor een duurzame samenwerking met de buurt waarin kinderen opgroeien. Kinderen verwerven in die buurt op informele wijze allerlei competenties. Hoe kunnen we die beter benutten in de formele leeromgeving van de school? Hoe kunnen we het informele leren op school een sterkere plaats te geven? Maar ook, hoe kan de school leren van en bijdragen tot de buurt? De buurt als een lerende omgeving.
- Partnerschappen ontwikkelen met onderzoek. We zijn er ons van bewust dat er veel 'onderzoeksmoeheid' heerst op scholen. Dat heeft onder meer te maken met onderzoeken die eerder buiten de schoolpraktijk staan en die voor een school niet (direct) relevant lijken. Toch willen we scholen blijvend stimuleren om bepaalde praktijkproblemen te bespreken met onderzoekers of andere experts, om samen nieuwe praktijken uit te proberen. Samen zoeken naar alternatieven, waarbij de school wel het eigenaarschap behoudt.
- Het doorbreken van het jaarklassensysteem. Dit laat toe om beter in te spelen op de individuele ontwikkelingstrajecten van leerlingen.
- Een school ombouwen tot een interactieve onderhandelende omgeving. Een plaats waar directie, leerkrachten, ouders, leerlingen, ... samen plannen maken, 'school' maken.
- Durven kiezen voor grotere klassen, maar met twee in de klas staan (co-teaching). Leerkrachten samen in de klas helpt om competen-

ties van leerlingen beter in te schatten en om elkaar te helpen om stereotype beelden en onbewust handelen te doorbreken.

- Leerlingen, maar ook ouders als actieve actoren betrekken in leren en evalueren om zo tot krachtiger leeromgevingen te komen waarin diversiteit nog beter kan benut worden.
- Leren als een gedeeld proces zien, waarin de sociale omgeving als vertrekpunt wordt genomen voor gecontextualiseerd leren; een proces waarin de leerkracht meer fungeert als een mediator in kennisconstructie dan uitsluitend een 'overdrager' van kennis.
- 'Pull out'-klassen vermijden.

Onderwijs, diversiteit en de markt

Onderwijs mag geen instrument van de markt worden. Maar we moeten ook niet naïef of wereldvreemd zijn en doen alsof onderwijs totaal los moet staan van de samenleving. Onderwijs moet ook bijdragen tot de voortdurende vormgeving van een moderne democratie en de 21ste eeuwse kenniseconomie. Maar hoe moet dat onderwijs er dan uitzien om daartoe bij te dragen. Een samenleving die tot dit economische belang wil bijdragen, heeft mensen nodig die goed kunnen samenwerken, die in dialoog kunnen gaan, die met verschillen kunnen omgaan, die kritisch kunnen reflecteren, die creatief kunnen denken, die kunnen innoveren (Nussbaum, 2011). Sahlberg (2010) spreekt over het belang van meer netwerking en samenwerking tussen leerlingen en scholen, het open delen van ideeën, flexibiliteit in onderwijs, creativiteit stimuleren. Maar het gaat ook over creatieve leermethoden, over samenwerking met cultuurhuizen en musea, mogen falen, leren uit fouten, leren delen van ideeën. Onderwijs moet dus vooral aandacht hebben voor omgaan met diversiteit (opleiden tot diversiteit en diversiteit benutten) in alle vakken, ook in die vakken die op het eerste gezicht niet direct bijdragen tot het versterken van de kenniseconomie. Onderwijs dat sterk inzet op burgerschapsvorming (doorheen het hele curriculum) en kinderen leert omgaan met diversiteit en diversiteit leert benutten, versterkt juist de voornoemde competenties die een naar creatieve innovatie smachtende kenniseconomie nodig heeft.

Functioneel veeltalig leren

Hoe ga ik om met de meertalige realiteit op school en in de klas? Wat betekent verbieden/benutten voor kinderen: cognitief, socio-emotioneel? Hoe communiceer ik met anderstalige ouders? Wat adviseer ik aan anderstalige ouders thuis? Het zijn vragen waar scholen en individuele leerkrachten mee worstelen. Soms om ideologische redenen, maar meestal met de beste bedoelingen, ontmoedigen of verbieden we het gebruik van de eigen taal van kinderen. Er is een diepgewortelde aanname dat elke seconde in de eigen taal ten koste gaat van het leren van het Nederlands. Internationaal onderzoek, maar ook het project 'thuisstaal' van de stad Gent, onderbouwt deze aanname niet. Een taalbadmodel, waarbij de talige diversiteit van de leerlingen wordt genegeerd of onderdrukt, leidt niet tot een hogere taalvaardigheid Nederlands. Het leidt ook niet tot betere leerresultaten in het algemeen.

Om praktische en taaltheoretische redenen is het vandaag in Vlaanderen moeilijk om een model van klassiek tweetalig onderwijs vorm te geven (Sierens en Van Avermaet, 2010). Maar dit hoeft daarom niet te betekenen dat de meertalige realiteit geen plaats kan hebben op school en in de klas. We pleiten voor 'functioneel veeltalig leren' op school, waarbij de meertalige repertoires van leerlingen worden benut in de klas en op school, om de kansen tot het constru-

eren van kennis te vergroten. Met andere woorden, de repertoires van kinderen benutten als didactisch kapitaal voor leren. Dit heeft geen negatief effect op het leren van het Nederlands. Het heeft een positieve impact op het zelfvertrouwen van kinderen en het leidt tot een positievere attitude van leerkrachten ten aanzien van meertalige kinderen.

Tot slot

Kunnen omgaan met de behoeften en de achtergronden van zeer diverse schoolpopulaties en het creëren van uitdagende maar billijke en gelijkwaardige leeromgevingen voor alle leerlingen is al meermaals geïdentificeerd als één van de wereldwijd belangrijkste uitdagingen voor leerkrachten, scholen, lerarenopleiders en lerarenopleidingen (Cochran-Smith, 2014). Dit impliceert het ontwikkelen van een geïntegreerd en duurzaam diversiteitsbeleid op scholen en in de lerarenopleiding, het ondersteunen, coachen en professionaliseren van leraren, lerarenopleiders en toekomstige leraren, structurele ingrepen durven doen zodat diversiteit beter kan worden benut, structurele samenwerking met andere sectoren, kiezen voor een op gelijkwaardigheid gebaseerde samenwerking en communicatie tussen school/ouders/leerlingen, werken aan diversiteitscompetenties en burgerschap is geen vak, maar zit in alle lessen, breder evalueren, de pedagogische en didactische voorwaarden creëren voor een effectieve diversiteitsaanpak.

Maar het gaat niet alleen om die structurele en pedagogisch/didactische veranderingen. Het zijn vooral onze mentale structuren die moeten veranderen opdat ALLE kinderen maximale kansen krijgen om te ontwikkelen.

Piet VAN AVERMAET

Steunpunt Diversiteit & Leren, Vakgroep Taalkunde,
Universiteit Gent
Sint Pietersnieuwstraat 49
9000 Gent

BIBLIOGRAFIE

- Bellens, K. En De Fraine, B. (2013). *Wat werkt? Kenmerken van effectief basisonderwijs*. Leuven: Acco. p. 46-47.
- Cochran-Smith, M. (2014). A U.S. perspective on teacher preparation research: past, present and future. Keynote presentation at ECER 2014. Porto, 03/09/2014.
- Nussbaum, M. (2011). *Niet voor de winst*. Amsterdam: Ambo.
- Pulinx, R., O. Agirdag & P. Van Avermaet. (2014). Taal en onderwijs: percepties en praktijken in de klas. In: Clycq, N., C. Timmerman, P. Van Avermaet, J. Wets & P. Hermans (red.). *Oprit 14. Naar een schooltraject zonder snelheidsbeperkingen*. Gent: Academia Press.
- Sahlberg, P. (2010). Rethinking accountability for a knowledge society. *Journal of education change*. 11(1), 45-61.
- Sierens, S. & P. Van Avermaet. (2010). Taaldiversiteit in het onderwijs: van meertalig onderwijs naar functioneel veeltalig leren. In: Van Avermaet, P., K. Van den Branden & L. Heylen (Eds.) *Goed gegokt? Reflecties op twintig jaar gelijkheids- en diversiteitsbeleid in Vlaanderen*. Antwerpen: Garant.
- Steunpunt Studie- en schoolloopbanen (2014). <http://steunpuntssl.be/Publicaties/>
- The Marmot Review. (2010). *Fair Society, Healthy lives. Strategic Review of Health Inequalities in England post-2010*.
- Van Avermaet, P. en S. Sierens (2010). Diversiteit is de norm. Er mee leren omgaan de uitdaging. Een referentiekader voor omgaan met diversiteit in onderwijs. *Handboek beleidsvoerend vermogen*. Doelgerichte visie, afl. 4, 1-48.
- Van Avermaet, P. & S. Sierens (2012). Van de periferie naar de kern. Omgaan met diversiteit in onderwijs. In: Timmerman, C., N. Clycq & B. Segaert (Eds.). *Cultuur-overdracht en onderwijs in een multiculturele context*. Gent: Academia Press.
- Van Avermaet, P. (2014). Waarom diversiteit tot de kern van onderwijs hoort. In Een andere kijk op diversiteit. VLOR. Leuven: Acco. p. 93-114.
- Verheyden, L., Van den Branden, K., Rijlaarsdam, G., Van den Bergh, H., & De Maeyer, S. (2011). Translation Skills and Trade-Off in Young L2 Learners' Written Narrations. In: Fayol, M., Alamargot, D. & Berninger, V. (eds.). *Translation of Thought to Written Text While Composing: Advancing Theory, Knowledge, Research Methods, Tools, and Applications*. Taylor & Francis Group, 181-210.
- Vettenburg, N., M. Elchardus, J. Put & S. Pleysier. (2013). *Jong in Antwerpen en Gent. Bevindingen uit de JOP-monitor Antwerpen-Gent*. Leuven: Acco.
- http://www.unicef.be/_webdata/project-blog/2013-02-13/HR_Kinderen_en_onderwijs_NL.pdf
- www.steunpuntdiversiteitenleren.be
- www.steunpuntgok.be

Arbeid en tewerkstelling

De knelpuntberoepenlijst van 2014 - Er zijn minder knelpuntberoepen door de economische crisis, de groeiende tewerkstelling van buitenlandse werknemers en de besparingen. www.vdab.be/trends/vacatureanalyse.shtml

Bso-diploma geeft voorsprong op arbeidsmarkt - Wie het middelbaar onderwijs verlaat met een bso-diploma op zak, heeft meer kans om snel een job te vinden dan schoolverlaters met een ander diploma. www.jobat.be/nl/artikels/bso-diploma-geeft-voorsprong-op-arbeidsmarkt

Wat maakt werk werkbaar voor zelfstandige ondernemers? Het rapport bevat de resultaten van een onderzoek naar de invloed van de arbeidssituatie van zelfstandige ondernemers op de werkbaarheid. www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/rapport-wat-maakt-werk-werkbaar-voor-zelfstandige-ondernemers

Gelijke kansen, diversiteit en inburgering

Thuis spreek ik ook! - De eigen thuistaal krijgt een plek op school, in de buitenschoolse opvang, op het speelplein, enz. en kan het onderwerp worden van een activiteit/les. www.meertaligheid.be/sites/default/files/Thuis%20spreek%20ik%20ook%2014%20februari%202014%20small.pdf

Tweetaligheid verbetert werkgeheugen immigrantenkinderen - Elma Blom van de Universiteit Utrecht doet onderzoek naar tweetaligheid bij Turks-Nederlandse immigrantenkinderen en ontdekte dat tweetaligheid bepaalde negatieve effecten van een lage sociaal-economische status tegen kan gaan. www.sciencepalooza.nl/2014/10/tweetaligheid-verbetert-werkgeheugen-immigrantenkinderen/

Taalanalyse, het ontbrekende puzzelstuk - Een taal onderzoeken die je zelf niet spreekt, is moeilijk. Nochtans is het noodzakelijk om bij meertalige kinderen met taalmoeilijkheden niet alleen het Nederlands te onderzoeken, maar ook de moedertaal van het kind. Een enge focus op het Nederlands leidt immers tot misdiagnoses. www.foyer.be/?page=sommaire&modal=article&id_article=11505&ztr=73&lang=nl&nouv

'Turks is niet om te leren, juf!' - CTO'er Kathelijne Jordens doet onderzoek naar thuistaal in de klas. Gebruiken de leerlingen hun thuistaal wel? Hoeveel? Waarvoor? En hoe ervaren ze dat zelf? Haar eerste ervaringen schreef ze neer en is te vinden op: www.cteno.be/assets/downloads/cteno/nieuwsbrief/23/nieuwsbrief_23_cursiefje_kathelijne.pdf

Juridisch: jongerenrechten en -plichten

Integrale Jeugdhulp - Cliëntoverleg en bemiddeling zijn twee instrumenten die de continuïteit in de jeugdhulp waarborgen. Beide instrumenten zijn een **recht** van elke cliënt, zijn ouders en de hulpverlener. http://www.4wvg.vlaanderen.be/wvg/ijh/vlaanderen/bemiddeling/Documents/20141107_omzendbrief_COB_def.pdf

Actualisatiefiche 'recht op bijstand' - De fiche 'recht op bijstand van een vertrouwenspersoon' uit de werkmap 'Aan de slag met het decreet rechtspositie' is geactualiseerd. <http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/05-publicaties/2014-fiche-bijstand.pdf>

Jongerenbrochures - Jongerenwelzijn heeft brochures uitgewerkt voor jongeren, ouders en andere geïnteresseerden met meer informatie over de werking van de Ondersteuningscentra Jeugdzorg, de intersectorale toegangspoorten en de sociale diensten van de jeugdrechtbank. <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/publicaties/#jongerenbrochures>

Jongerenwerking en Jeugdhulp

Brochure "No Blame in het jeugdwerk" - Je maakt kennis met de 7 stappen van de No Blame-methode. Zo leer je pesten aan te pakken met het doel: zorgen dat iedereen zich goed voelt in de groep. Download 30 pagina's met tips voor

leiding in het jeugdwerk. http://tumult.be/sites/default/files/downloads/brochure_no_blame.pdf

Integrale Jeugdhulp - Crisismeldpunten - Op 12 januari 2015 werd het beleidsrapport crisis voorgelegd op het managementcomité Integrale Jeugdhulp. Daarin wordt de impact van het decreet Integrale jeugdhulp op de crisisnetwerken beschreven. <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/nieuws/2015/2/20/beleidsrapport-versterking-crisismeldpunten/>

Radicalisering van Jongeren - Als antwoord op de toenemende verontrusting over radicaliserende jongeren ontwikkelden verschillende organisaties begeleidingstrajecten voor jongeren, ouders, begeleiders en leerkrachten. www.steunpuntjeugdhulp.be/?action=onderdeel&onderdeel=404&titel=Radicalisering

Nieuwe of vernieuwde websites en apps

Lokale Statistieken - Op zoek naar cijfers over jouw gemeente, stad of provincie? Deze site biedt je sinds 2005 heel wat cijfers en rapporten. In deze nieuwe versie is extra interactiviteit ingebouwd. Je kan dus zelf eigen rapporten aanmaken. http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_statistieken.htm

"Xtra voor jongeren" - Als luister- en informatiepunt rond zwangerschapskeuzes begeleidt Fara vzw vrouwen, koppels en hun omgeving die tijdens hun zwangerschap met een moeilijke beslissing geconfronteerd worden. Fara heeft ook een site voor jongeren met vier rubrieken: veel gestelde vragen, getuigenissen, nuttige adressen & activiteiten en tenslotte varia. www.faranet.be

Onderwijs, vorming en opleiding

Actie tegen pesten: 8 tips voor in de klas - <http://tumult.be/nieuws/actie-tegen-pesten-8-tips-voor-in-de-klas>

Brochure: onderwijs voor leerlingen met een beperking - Naar welke school gaan leerlingen die door een beperking, stoornis of handicap niet zomaar de lessen kunnen volgen? Dat is geregeld in het M-decreet van maart 2014. www.klasse.be/ouders/39986/brochure-onderwijs-voor-leerlingen-met-een-beperking

Interactief Roze Wolk spel rond tienerzwangerschap - Het spel kan ook ondersteuning bieden wanneer je als leerkracht of klasgenoot geconfronteerd wordt met een (ongepande) zwangerschap of jonge ouders op school door de situatie bespreekbaar te stellen in de groep. www.faranet.be/fara-voor-professionals/fara-voor-het-onderwijs/fara-voor-leerkrachten

Word man/vrouw van de wereld. Studeer ook in het buitenland! - Zin om als student je grenzen te verleggen? Ben je klaar voor een nieuwe uitdaging, een internationale vriendenkring en een onvergetelijke ervaring? Studeer in het buitenland en keer terug met een koffer vol verhalen en herinneringen. www.bill.be/abroad

Onderzoek

Over coping en veerkracht bij jongeren - Onder de titel 'Awel, wat moet ik doen' onderzocht Awel de drempels die jongeren ondervinden bij het omgaan met problemen. En de manieren waarop Awel de veerkracht van jongeren kan bevorderen. http://cdn.nimbu.io/s/wiwrkx/assets/Eindrapport_Awel_wat_moet_ik_doen_met_cover.pdf

Tomorrow will be a better day... - Participation of Roma young people in the neighbourhood and youth policy in Flanders - Research report 2014 - Dit voorjaar deed VJ een veldonderzoek naar de participatie van Romakinderen en -jongeren aan hun buurt en het beleid. www.vj.be/nieuws/veldonderzoek-participatie-romakinderen-en-jongeren

Jongeren trekken naar het buitenland - In 2013 trokken ruim 9 000 jongeren naar het buitenland: als vrijwilliger, met een uitwisseling, voor een taalkamp of -cursus, een inleefreis, een tijdelijke job, voor studies of een stage. www.jint.be/Portals/0/Documenten/Infotheek/GO%20STRANGE%20cijferonderzoek.pdf

Over de constructie en deconstructie van gender bij Vlaamse jongeren' - De presentaties die op de studienamiddag naar aanleiding van het nieuwste JOP-boek "Gender(en)" zijn gegeven, zijn vanaf nu beschikbaar.
www.jeugdonderzoeksplatform.be/files/Genderen_JOP-studiedag_17122014.pdf

Europese Unie

Europa roept op voor meer en beter ondernemerschapsonderwijs - Onder het Italiaans voorzitterschap kwam ondernemerschapsonderwijs terug hoog op de Europese agenda. Onderwijs en ondernemerschap zijn immers essentieel voor het realiseren van de Europa 2020-strategie. De raadsconclusies bevatten naast negen algemene aanbevelingen voor de EU-lidstaten, ook specifieke aanbevelingen voor het hoger onderwijs en voor beroepsonderwijs en -opleidingen.
www.vleva.eu/ondernemerschapsonderwijs

Federale Overheid

Europese conferentie over het belang van het kind - De Belgische overheden organiseerden op 9 en 10 december in Brussel een Europese conferentie over het belang van het kind, met een focus op het belang van het kind in familiale aangelegenheden. Dit evenement stond in het teken van de 25ste verjaardag van het Kinderrechtenverdrag. www.sociaalcultureel.be/bestinterestofthechild_nl.html

Vlaamse Overheid

Preventie van radicaliseringsprocessen die kunnen leiden tot extremisme en terrorisme - De Vlaamse Regering keurde op 16 januari 2015 de conceptnota voor de preventie van radicaliseringsprocessen die kunnen leiden tot extremisme en terrorisme goed.
<http://binnenland.vlaanderen.be/agentschap/preventie-van-radicaliseringsprocessen-die-kunnen-leiden-tot-extremisme-en-terrorisme>

Agentschap Integratie en Inburgering - Het Agentschap Integratie en Inburgering ondersteunt het Vlaams integratiebeleid. Vanaf 1 januari 2015 vind je bij ons alle diensten voor integratie, inburgering, sociaal tolken en vertalen. Het is in 2014 opgericht door de Vlaamse overheid als extern verzelfstandigd agentschap. www.integratie-inburgering.be

Publicaties van de Vlaamse overheid <http://publicaties.vlaanderen.be>

- Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs schooljaar 2013-2014
- Gelijkekansen- en diversiteitsplan Vlaamse overheid 2015
- Ik ben lekker stout. Hoe positief gedrag aanmoedigen: concrete tips over belonen en straffen voor ouders en opvoeders
- Papa, mag ik online? Veilig online: je kind opvoeden tot een kritische internetgebruiker
- Help, mijn puber doet raar! Positief omgaan met je puber die in de knoop zit
- Eigenlijk is hij bijna ons broertje, he? Een nieuw samengesteld gezin worden
- Ik laat de afwas even staan en speel monstertje. Positief opvoeden: een warme en ondersteunende relatie uitbouwen met je kind
- Gehuwd of ongehuwd samenwonen: verschillen in welbevinden?
- Beleidsnota Sociale Economie 2014 – 2019
- Armoede en sociale uitsluiting in Vlaanderen relatief stabiel
- Hoger onderwijs in cijfers. Aantal inschrijvingen op 31 oktober 2014. Academiejaar 2014-2015
- Reflectienota over de beleidsnota 2014-2019 Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Adviezen van de Vlaamse Onderwijsraad www.vlor.be

- 26.02.2015 Advies over de gevolgen van de wijziging subsidiëring lokale besturen voor het flankerend onderwijsbeleid
- 26/02/2015 Advies over de programmatieprocedure voor hbo5
- 26/02/2015 Advies over de preventie en de aanpak van pesten op school
- 24.02.2015 Advies over de keuzemodule 'Armoede en sociale uitsluiting' in enkele opleidingsprofielen basiseducatie
- 24.02.2015 - Knelpuntennota NT2
- 11/02/2015 Advies over programmatis basisaanbod in het buitengewoon basisonderwijs, schooljaar 2015-2016

- 22/01/2015 Advies over onderwijsdecreet XXV
- 22/01/2015 Advies over de kwalificatievereisten voor het recht op een inschakelingsuitkering
- 12.02.2015 Advies over programmatis in het buitengewoon secundair onderwijs, schooljaar 2015-2016
- 29.01.2015 Advies over de aanpassingen aan het kwaliteitszorgsysteem hoger onderwijs
- 29.01.2015 Advies over de implementatieproblemen van de taalregeling hoger onderwijs
- 22/01/2015 Advies over geletterdheid n.a.v. de publicatie van de PIAAC-resultaten
- 15.01.2015 Advies over de aanvragen tot programmatis in het gewoon secundair onderwijs 2015-2016
- 13.01.2015 Advies over de aanvragen op afwijkingen van de programmatis-stop in het deeltijds kunstsonderwijs
- 18/12/2014 Advies over de uitrol van Erasmus+ in het Vlaamse onderwijs
- 09.12.2014 Advies over de aanvragen tot programmatis in het gewoon secundair onderwijs 2015-2016

Regelgeving

Te raadplegen op <http://212.123.19.141>

Voor onderwijsitems op www.ond.vlaanderen/edulex/

* Vlaamse Gemeenschap: Studie- en beroepskeuze

- 19.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot officiële naamswijziging van de Katholieke Hogeschool Leuven en de Katholieke Hogeschool Limburg (B.S.23/01/2015)
- 19.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 juli 2005 betreffende de erkenning en financiering van de invoegbedrijven en het besluit van de Vlaamse Regering van 5 juni 2009 houdende de organisatie van de arbeidsbemiddeling en de beroepsopleiding (B.S.29/01/2015)
- 19.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 18 juli 2008 betreffende de professionele integratie van personen met een arbeidshandicap (B.S.03/02/2015)
- 09.01.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot vrijstelling van de voorwaarde om een Nederlandstalige equivalente opleiding aan te bieden voor de Master of Epidemiology (B.S.28/01/2015)
- 16.01.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot officiële naamswijziging van de Groep T Internationale Hogeschool Leuven (B.S.12/02/2015)
- 06.02.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van artikel 16bis van het koninklijk besluit van 23 juli 1985 tot uitvoering van afdeling 6 toekenning van betaald educatief verlof in het kader van de voortdurende vorming van de werknemers van hoofdstuk IV van de herstellwet van 22 januari 1985 houdende sociale bepalingen (B.S.03/03/2015)

* Vlaamse Gemeenschap: Onderwijs en vorming

- 19.12.2014 - Decreet houdende wijziging van de Codex Secundair Onderwijs, wat het recht op inschrijving betreft (B.S.30/12/2014)
- 19.12.2014 - Decreet houdende diverse bepalingen onderwijs (B.S.27/01/2015)
- 12.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de vorm van het hogeronderwijsdiploma en de inhoud van het bijbehorend diploma-supplement (B.S.03/02/2015)
- 16.01.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitbreiding van de onderwijsbevoegdheid van centra voor volwassenenonderwijs (B.S.26/02/2015)
- 06.02.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van artikel 1, 2 en 12 van het besluit van de Vlaamse Regering van 29 mei 2009 betreffende de ondersteuning van de verstrekking van groenten en fruit aan leerlingen in onderwijsinstellingen (B.S.27/02/2015)

* Vlaamse Gemeenschap: Welzijn

- 05.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 7 oktober 2011 houdende de aanwijzing van de leden van het Samenwerkingsplatform Eerste-lijnsgezondheidszorg (B.S.05/01/2015)

- 12.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van het totale aantal subsidiabele uren aanvullende thuiszorg voor de diensten voor gezinszorg en aanvullende thuiszorg voor het jaar 2014 (B.S.07/01/2015)
- 12.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 28 april 1993 tot vaststelling van de programmatie voor de voorzieningen op het vlak van de sociale integratie van personen met een handicap, wat betreft de programmatie voor voorzieningen voor personen met een handicap (B.S.09/01/2015)
- 12.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 juni 2012 houdende de erkenning en subsidiëring van een Vlaamse centrale dienst voor sociaal telefoontolken en sociaal vertalen, vermeld in de artikels 45/1 en 45/3 van het decreet van 28 april 1998 betreffende het Vlaamse integratiebeleid en houdende de vaststelling van de regels voor de betaling van de te presteren tolkprestaties, vermeld in artikel 45/3, vierde lid, en artikel 45/4, § 1, van het voormelde decreet (B.S.14/01/2015)
- 12.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2012 tot toekenning van een tijdelijke subsidie van de Vlaamse Gemeenschap voor de uitbouw van een hulplijn/aanspreekpunt en een aansluitend en rechtstreeks toegankelijk en vindplaatsgericht aanbod van informatie, advies, ondersteuning en begeleiding, evenals de uitbreiding van het aanbod aan preventieve gezinsondersteuning (B.S.22/01/2015)
- 19.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 juli 1994 houdende vaststelling van de regels volgens dewelke het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap de kosten van bijstand door tolken voor doven en slechthorenden ten laste nemen, wat betreft het contingent doventolkuren en de invoering van enveloppefinanciering (B.S.22/01/2015)
- 19.12.2014 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende de procedures voor de aanvraag en de toekenning van een erkenning, een attest van toezicht en de subsidies voor buitenschoolse opvang (citeeropschrift: "Procedurebesluit Buitenschoolse Opvang van 19 december 2014") (B.S.04/02/2015)
- 19.01.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 17 maart 2006 betreffende de regie van de zorg en bijstand tot sociale integratie van personen met een handicap en betref-

- fende de erkenning en subsidiëring van een Vlaams Platform van verenigingen van personen met een handicap, wat betreft de invoering van de beroepsprocedure en de verankering van de toetsingscriteria (B.S.29/01/2015)
- 16.01.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van artikel 46 en 47 van het besluit van de Vlaamse Regering van 1 maart 2002 tot bepaling van de voorwaarden en de procedureregels inzake erkenning en subsidiëring van de consultatiebureaus voor het jonge kind (B.S.17/02/2015)
- 30.01.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van artikel 4ter van het besluit van de Vlaamse Regering van 28 juli 1983 tot vaststelling van de financiële bijdrage van de personen met een handicap, geplaatst ten laste van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (B.S.27/02/2015)
- 06.02.2015 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende de regeling van de toekenning van subsidies aan de organisatoren van kinderopvang, buitenschoolse opvang en adoptiebemiddeling die personeelsleden te werk stellen in een gewezen DAC-statuut (B.S.03/03/2015)

Welzijn en sociaal-cultureel werk

'Veilig internet gezinspakket' Hiermee kan je op een leerrijke en speelse manier praten met kinderen over 'veilig online'. Iedereen kan het 'Familie fun-boekje' en een 'Handleiding voor ouders' hieronder gratis downloaden.
www.veiligonline.be/veilig-internetpakket

Co-ouderschap - Een scheiding is voor een kind altijd een ingrijpende gebeurtenis. Hoe kan je je kind ondersteunen tijdens al die veranderingen en waar kan je rekening mee houden bij het uitwerken van een verblijfsregeling?
www.groeimee.be/verblijfsregeling

Brochure 'Keer de kansen' - Voor een kwaliteitsvolle begeleiding van gezinnen in kansarmoede met tips die relevant zijn om etnisch-culturele minderheden in kansarmoede te bereiken en te behouden. - www.pigmentzorg.be/toolbox/fiche/keer-de-kansen-kies-voor-kwaliteitsvolle-begeleiding-van-gezinnen-in-kansarmoede#sthash.JpzLg79f.dpuf

agenda en documentatie

Studiedag 'time-out in het buitengewoon basisonderwijs'

Op deze studiedag stelt de commissie buitengewoon onderwijs van de Vlor, de Vlaamse Onderwijsraad, haar boek voor met praktijkvoorbeelden over hoe om te gaan met gedragsproblemen van kinderen in het buitengewoon onderwijs en dat in het kader van verschillende theoretische opvattingen. Op de studiedag kan u deelnemen aan workshops waarin de praktijkvoorbeelden worden toegelicht. De studiedag gaat door in Antwerpen op dinsdag **31 maart 2015**. Deelname kost 50 euro, congresmap, lunch en dranken inbegrepen. Alle info kan u terugvinden op www.vlor.be.

Straffe school, de grenzen van sanctioneren verkend

Op **22 april 2015** stelt het Kinderrechtencommissariaat zijn dossier 'Straffe school. De grenzen van sanctioneren verkend' voor. Hoe omgaan met situaties die uit de hand lopen? De vraag leeft bij leerkrachten en directies van basis- en secundaire scholen maar ook bij leerlingen en ouders. Het liefst van al willen ze allemaal die situaties voorkomen. Het dossier schetst het wettelijke kader van sanctioneren op school: 'Wat mag en wat mag niet?' Er worden inspirerende praktijkvoorbeelden aangereikt. Vanuit de klachten die op het Kinderrechtencommissariaat binnenkomen, worden de grenzen van sanctioneren verkend. Soms blijven kansen onderbenut en is uitsluiting een te snelle weg. We moeten er alles aan doen om iedereen aan boord te houden. Maar hoe?

Datum: 22 april 2015, 9u30 tot 12u30

Locatie: Vlaams Parlement, Zaal De Schelp, Hertogsstraat 6, 1000 Brussel

Meer informatie: www.kinderrechtencommissariaat.be

Studiedag 'neurowetenschap en onderwijs'

Drie jaar geleden startte de Vlor een traject op over de relatie tussen neurowetenschap en onderwijs. Na een eerste studiedag in 2013, lanceerde de Vlor een oproep voor het maken van een praktijkgerichte literatuurstudie die een zo volledig mogelijk zicht moet bieden op wat de neurowetenschappen vandaag al kunnen betekenen voor de onderwijspraktijk. Op woensdag **29 april 2015** stelt de Vlor het boek voor dat de belangrijkste resultaten van de studie bundelt. Het boek zal te koop aangeboden worden op de studiedag. Daarnaast reflecteert dr. Sonia Guerriero (OESO), over de betekenis van neurowetenschappen in het geheel van onderwijsonderzoek, onderwijsbeleid en -praktijk. Bert De Smedt (KULeuven) geeft ons inzicht in een onderzoek naar opvattingen en inzichten over neurowetenschappen bij Vlaamse leraren. De studiedag richt zich naar onderwijsinstellingen, lerarenopleiders, onderzoekers van verschillende disciplines, pedagogische begeleiders, CLB-medewerkers, nascholers, vertegenwoordigers van betrokken overheden (onderwijs, wetenschap), ...

De studiedag heeft plaats in Brussel op 29 april 2015 van 13u30 tot 16u30.

Alle info kan u terugvinden op www.vlor.be.

Therapeutisering en medicalisering van het onderwijs

Het menselijk gedrag wordt in de Westerse cultuur in toenemende mate psychisch benoemd en het blijkt maar een kleine stap van emotie naar therapie. Ook op school ontstaat een therapeutiserend klimaat dat niet volstaat voor kinderen die echt een probleem hebben en waar andere kinderen geen behoefte aan hebben.

Op woensdag **20 mei 2015** organiseert UCSIA een studienamiddag aan de Universiteit van Antwerpen over de problematiek van medicalisering en therapeutisering van het onderwijs.

Hierbij zal aandacht worden besteed aan opvoeding en onderwijs, gedifferentieerd en inclusief onderwijs, effecten van flexibilisering, culpabilisering en juridisering. Het onderwerp zal worden benaderd vanuit klinisch, juridisch en beleidsmatig perspectief.

Er worden twee sessies voorzien. Een eerste die op de probleemanalyse focust en een tweede die het beleid analyseert, m.i.v. de juridische verantwoording (M-decreet, VN verdrag, kinderrechten). Iedere sessie bestaat uit twee inleidende referaten, reacties van praktijkactoren en een debat met de zaal.

Voor meer info: www.ucsia.org (congressen en studiedagen)

Opleiding 'herstelgericht werken' - naar een praktijk van herstelondersteunende zorg

Vermaatschappelijking van de zorg, hervormingen onder artikel 107, het landschap verandert. Wat betekent dit concreet voor de professional die werkt met psychisch gekwetste mensen. Hoe kunnen ze mee bouwen aan een kwaliteitsvolle hulpverlening?

'Herstelgericht werken: naar een praktijk van herstelondersteunende zorg' is een vijfdaagse opleiding die professionals op weg helpt herstelgericht te werken hun hulpverlening af te stemmen op wensen en behoeftes van mensen in hun herstelproces.

De opleiding staat stil bij de visie en theoretische concepten, de grondhouding, ethische kwesties, gespreks- en communicatieve vaardigheden, de context, steunbronnen en reiken allerlei herstelgerichte methodieken en werkwijzen aan. De opleiding is een gezonde mix van theorie en praktijk. De opleiding kwam tot stand op vraag van en samen met het werkveld. Ze wordt verzorgd door docenten uit het werkveld en dit samen met een ervaringsdeskundige.

De opleiding gaat door op **24 april, 8, 22 en 29 mei, 5 juni** (telkens van 9u30 tot 17u) te Heverlee. Deelname kost 450 euro. Voor meer info kan je bellen naar 016/375.100 of surfen naar www.khleuven.be (onder het luik permanente vorming bij sociaal-agogisch werk).

Vormingsaanbod ZitStil

Het expertisecentrum ZitStil organiseert in het voorjaar van 2015 opnieuw heel wat vormingsinitiatieven rond ADHD.

Zo staat in april een opleiding voor leerkrachten en leerlingenbegeleiders secundair onderwijs op de agenda. In vijf sessies van 3 uur wordt rond drie hoofdthema's gewerkt:

- Kennis over ADHD: hoe herken je ADHD in de klas? Wat zijn de oorzaken? Hoe wordt de diagnose gesteld? Wat is de rol van de school hierin? Waaruit kan een begeleiding bestaan? Wat is de prognose van ADHD?
- Aanpak op klasniveau: via enkele belangrijke gedragstherapeutische technieken zoals gericht observeren, structuur bieden, leerlingen positief benaderen en gepast reageren op ongewenst gedrag bekijken we wat je als leerkracht kan doen om ADHD in de hand te houden.
- Aanpak op schoolniveau: suggesties voor een gestroomlijnde geïntegreerde aanpak van ADHD in het zorgbeleid met de klemtoon op informatiedoorstroming, gestroomlijnde afspraken en regels, psycho-educatie en communicatie.

Voor alle info over deze opleiding en voor het overzicht van alle andere workshops, infoavonden, trainingen en opleidingen kan je terecht op www.zitstil.be.

Documentatie studiedag 'Het onderwijs van 12 tot 18: niet van secundair belang!'

Op 18 september 2014 vond in Leuven de jaarlijkse studiedag van het Vlaams Forum voor Onderwijsonderzoek (VFO) plaats; dit keer in samenwerking met het Steunpunt studie- en schoolloopbanen (SSL). Het centrale thema was (de hervorming van) het secundair onderwijs. Tijdens de VFO/SSL-dag werd vanuit wetenschappelijke hoek naar deze problematiek gekeken. De presentaties en de verslagen staan ter beschikking op de website van het steunpunt SSL:

www.steunpuntssl.be.

Enig Stuk, blad voor alleenstaande ouders

In Vlaanderen bestaat één gezin op vijf uit één ouder en hun kinderen. Deze groep wordt almaar groter. Alleenstaande ouders zijn in de eerste plaats vaders en moeders met de gewone vragen en behoeftes. Maar hun situatie is tegelijk ook anders. Zowel op professioneel, emotioneel, organisatorisch als financieel vlak zijn de gevolgen van het eenouderschap aanzienlijk.

De Gezinsbond ijvert voor alle gezinnen, voor alle mama's, papa's en hun kinderen, en dus ook voor eenoudergezinnen. Daarom is er nu Enig Stuk, blad voor alleenstaande ouders. Een magazine met tips en tricks, met interviews, ideeën, weetjes en verhalen over en voor alleenstaande ouders. Een magazine vol energie en moed, dat inspireert en leidt, maar vooral de mooiste glimlach ontlokt.

Enig Stuk, blad voor alleenstaande ouders is gratis te bestellen via

www.gezinsbond.be/enigstuk

G-kracht in de lerarenopleiding

Ben je lerarenopleider of (toekomstige) leerkracht praktijkvakken bso? Ben je op zoek naar tools en ideeën om op een geïntegreerde manier aan geletterdheid te werken? Binnen het project 'Een G-krachtige praktijk' werd o.a. een digitaal handboek ontwikkeld dat je stimuleert om hiermee aan de slag te gaan! Alle producten zijn gratis te raadplegen via de website <http://g-krachtigelespraktijk.associatie.kuleuven.be/>

BOEKEN

Migratiemaatschappij 20 stemmen over samenleven in diversiteit

PETROVIC, M., RAVIJTS, F. & ROGER, E. (RED)

Leuven, Acco, 2014, 160 p., 24,5 euro.

België is vandaag een migratieland. Eén op vijf inwoners is van buitenlandse herkomst, in sommige steden bijna de helft. Er worden meer dan honderd talen gesproken. Veel gezinnen zijn dan ook meertalig. Hoe gaan we om met al die veranderingen? Hoe kunnen we met elkaar samenleven? Wat zijn de gevolgen in onderwijs en werk? Wat wordt onze omgangstaal? Moeten we aandacht hebben voor 'identiteit'? In Migratiemaatschappij openen 20 experts perspectieven op de toekomst. Vanuit heel verschillende achtergronden bespreken ze de complexe nieuwe realiteit. Hoe zien ze de samenleving evolueren? Hoe gaan we er met zijn allen op vooruit? Wat betekent 'integratie' als de meerderheid uit 'minderheden' gaat bestaan? De essays in deze bundel zijn van Vincent Corluy, Gerlinde Doyen, Dirk Geldof, Norah Karrouche, Joris Michiels, Ninke Mussche, Jo Noppe, Pascal Rillof en Ina Vandenbergh. Interviews met Ahmet Arkan, María Arredondo, Mohamed Chakkar, Oscar Gonzalez, Zehra Karademir, Bleri Lleshi, Sam Mampaey, Darius Mihai, Zirak Qayoum, Nadina Raysa en Philippe Scherpereel.

Een gekleurde blik. Verschillen tussen autochtone en allochtone kinderen in opvattingen over kindermishandeling

BREIJAERT, L. en CREEMERS, H.

EPO, Berchem, 2014, 56 p., 13,90 euro.

Uit eerder onderzoek blijkt dat er binnen de groep kinderen die het slachtoffer zijn van kindermishandeling sprake is van een significante oververtegenwoordiging van kinderen uit gezinnen van niet-Westerse allochtone afkomst. Naast etnische verschillen in de prevalentie van kindermishandeling blijken er ook verschillen te zijn in opvattingen over kindermishandeling tussen volwassenen met verschillende etnische achtergronden.

Dit boek beschrijft het eerste onderzoek dat kijkt naar opvattingen over kindermishandeling van kinderen en naar verschillen in opvattingen tussen kinderen van Nederlandse autochtone en allochtone afkomst. Door middel van vignetten is in kaart gebracht hoe Nederlandse kinderen van autochtone en allochtone afkomst de ernst beoordelen van situaties van ouderlijke kindermishandeling, in het bijzonder fysieke kindermishandeling, emotionele kindermishandeling en verwaarlozing. De resultaten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan het verbeteren van de identificatie van kindermishandeling. Zij ondersteunen de noodzaak voor iedere professional die met kinderen en jongeren werkt om bewust te zijn van etnische verschillen in opvattingen over kindermishandeling en om cultuursensitief te werk te gaan in het opsporen van kindermishandeling.

Self Made. Ondernemend Jongerenwerk met toekomst

DE TOLK, A. en HAZEKAMP, J.L.

EPO, Berchem, 2014, 72 p., 11,90 euro

Tal van jonge mensen zetten zich op eigen initiatief ondernemend in voor jongens en meisjes die maatschappelijk vleugellam dreigen te raken. Jongeren voor wie school en arbeid uit het gezichtsveld verdwijnen en die zich terugtrekken in een straatgroep of het ouderlijk huis.

Deze sociale ondernemers weten die jongeren te bereiken, hun zelfvertrouwen op te vijzelen en hen uit te dagen zelf iets van hun leven te maken. Zij hebben allemaal een erkend talent voor sport, muziek, dans of mode en inspireren als gezaghebbend rolmodel jongeren om mee te doen aan training, wedstrijd en evenement. En en passant bieden zij een luisterend oor en hulp bij problemen. Het gevestigde stedelijk jongerenwerk heeft weinig oog voor deze voorhoede van eigentijds jongerenwerk. En zo deze nieuwe ontwikkeling toch in het vizier komt, wordt het als goedbedoeld vrijwilligerswerk weggezet.

In dit boek geven jonge ondernemers zelf aan wat hen drijft en wat zij jongeren concreet te bieden hebben. Zij leggen daarbij de nadruk op hun persoonlijke

kracht, talent en lifestyle. De auteurs plaatsen de aanpak van de jonge ondernemers tegenover die van het gevestigde jongerenwerk dat juist onderzoek en methodiekontwikkeling voorop stelt.

Ouders en de relationele en seksuele vorming op school

DIJLTJENS, S. en MEURS, P.

Garant, Antwerpen, 2014, 60 p., 12 euro.

Tot waar reikt de taak van leerkrachten om te onderwijzen en vanaf waar of op welke vlakken zijn ze ook opvoeders? En hoe zit dat bij de ouders: zij voeden op, maar vanaf waar hebben ze ook een onderwijsfunctie? Ouders en leerkrachten hebben verschillende, maar ook verwante verantwoordelijkheden bij de vorming van kinderen.

Dit boek vraagt zich af hoe leerkrachten en ouders, in hun respectieve onderwijs- en opvoedingsfunctie, zich samen kunnen inzetten bij de relationele en seksuele vorming van kinderen. Hoe kan relationele en seksuele vorming herdacht worden op een manier dat ouders kunnen participeren.

Ouderbetrokkenheid op school is erg belangrijk. Op de basisschool 'Ten Dorpe' in Mortsel is het pakket voor relationele en seksuele vorming herdacht en herzien met expliciete betrokkenheid van ouders. Deze uitgave rapporteert onder meer over dit project, als inspiratie voor andere scholen. De publicatie is nummer 8 in de reeks Cahiers Seksuele Psychologie & Seksuologie.

Van gedragsregulering naar opvoeding. Het voorkomen en aanpakken van ongewenst gedrag

PAUW, L.

EPO, Berchem, 2014, 182 p., 26,90 euro.

Afgaande op de signalen uit het onderwijs lijkt het alsof het aantal kinderen met gedragsproblemen toeneemt. In ieder geval geven leerkrachten aan moeite te hebben met het omgaan met afwijkend gedrag van kinderen. Het aantal diagnoses van gedragsstoornissen en het medicijngebruik onder kinderen met een gedragsstoornis is de afgelopen decennia sterk toegenomen. De vraag die veel pedagogen stellen is of er echt sprake is van een toename of dat de tolerantie ten aanzien van afwijkend gedrag afneemt.

Hoe het ook zij, de school en de leerkrachten hebben behoefte aan handvatten. In dit boek is een duidelijke keuze gemaakt. De gebruikelijke aanpak van gedragsproblemen van kinderen is een individuele, kindgerichte benadering. In dit boek wordt er de nadruk op gelegd dat gedrag niet los kan worden gezien van de omgeving. Gedrag van kinderen ontwikkelt zich in voortdurende wisselwerking met de omgeving. In het geval van probleemgedrag wordt dus ook niet per definitie naar het kind gekeken, maar vooral naar de interactie met de omgeving.

Ik weet niet, het lukt gewoon niet. Krijg zelf grip op tegenvallende schoolresultaten!

VAN DIJK, J.

EPO, Berchem, 2015, 136 p., 17,50 euro.

Er zijn veel boeken over pubers. Allemaal geschreven voor volwassenen die pubers graag willen helpen bij problemen thuis en op school. Er zijn weinig boeken voor pubers, die zelf grip willen krijgen op hun tegenvallende schoolresultaten. Dit helpboek is voor de jongeren zelf. Bij tegenvallende schoolresultaten ligt het voor de hand om te denken 'een schepje er bovenop, wat vroeger beginnen met leren, dat zal wel schelen'. En natuurlijk: dat is alvast een goed begin. Maar er kan meer aan de hand zijn, waardoor je toch niet op bevredigende resultaten komt. Met de oefeningen, tips en ideeën in dit boek ontdekken jongeren waar hun mogelijkheden en vaardigheden liggen en hoe ze over drempels heenkomen. Het biedt een mix van effectieve studiehulp en coaching.

Gedrag in evolutie en ontwikkeling

VYT, A.

Garant, Antwerpen, 2014, 134 p., 15,90 euro.

Deze publicatie biedt inzicht in de complexiteit van leer- en ontwikkelingsprocessen en is bestemd voor iedereen die actief is in de gebieden gezondheidszorg, welzijn en onderwijs, of wie zich daarop voorbereidt. Het boek schetst het menselijk gedrag vanuit invloedfactoren en processen van ontwikkeling en leren. Deze aspecten zijn van toepassing op de volledige menselijke levensloop, maar vooral de vroege gedragsontwikkeling wordt onder de loep genomen. De auteur hanteert hierbij in sterke mate een evolutionaire bril, waarbij niet alleen de functionaliteit van aangeboren gedrag centraal staat, maar ook de interactie tussen aanleg en omgeving.

SPECIALE THEMA-NUMMERS TE KOOP

WELWIJS brengt ieder jaar in september een speciaal thema-nummer uit. Wie de laatste themanummers heeft gemist, krijgt nog een kans om deze waardevolle nummers alsnog aan te schaffen.

Daarvoor betaal je slechts 5 euro per nummer. Er worden geen verzendingskosten aangerekend.

Bestellen kan door te mailen naar **nicole.vettenburg@welwijs.be**.

Volgende themanummers zijn nog ter beschikking:

THEMANUMMER 2008: PREVENTIE IN HET ONDERWIJS

- Klaar voor een klaar preventiebegrip? (*P. Goris*)
- Mission Accomplished. Resultaat boeken met preventie (*D. Burssens*)
- Preventie is kiezen. Vijf dimensies voor een ethisch verantwoorde preventie (*N. Vettenburg*)
- Projectmatig werken: een stappenplan voor preventie (*B. Melis*)
- Het project 3-klap als algemeen wenselijk preventieproject (*L. Maesmans*)
- “Leren thuis leren”, een proeftuin die werkt aan preventie in kwadraat (*R. Hermans, A. Dumoulin, R. Rector, K. Cohen, A. Loyens*)
- De rol van de huisarts bij spijsbelpreventie: visie van een arts. De Brugse poort. (*T. Dusauchoit*)
- De preventieve reflex, hoe doe je dat? (*L. Hendrickx*)
- Drugpreventie: een drugbeleid op school (*I. Bernaert*)
- Samenwerkingsprotocollen tussen scholen, politie en parket. Gescreend vanuit preventieoogpunt (*G. Thys*)

THEMANUMMER 2009: MAATSCHAPPELIJKE KWETSBAARHEID OP SCHOOL

- Maatschappelijke kwetsbaarheid op school (*N. Vettenburg & L. Walgrave*)
- Empowerment en maatschappelijke kwetsbaarheid (*T. Van Regenmortel*)
- Geweld en maatschappelijke kwetsbaarheid (*N. Vettenburg*)
- Brede school = het versmallen van maatschappelijke kwetsbaarheid (*M.-A. De Meijer & K. Lecoutere*)
- Motiveren tot studie-ijver en tot een succesvolle studiekeuze bij maatschappelijk kwetsbare leerlingen (*M. Luyckx & A. Biliris*)
- 65 Nationaliteiten uitdagen om te leren! (*R. Du Jardin*)
- Buitengewoon bijzonder (*D. Moulart & K. Delmeire*)
- Het straathoekwerk vertelt: de relatie als koevoet (*C. Dewaele*)
- Onderwijs en jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren (*M. Vercoutere & R. Crivit*)
- De maatschappelijk kwetsbare leerling als ultieme toetssteen van een pedagogisch optimisme (*D. Bicker*)

Inhoud - Welwijs, 2015, jaargang 26, nr. 1

p.

- 3 Solidariteit in diversiteit: een basisschool in Leuven
Nick Schuermans & Pascal Debruyne
- 7 Solidariteit in diversiteit: drie Brusselse Chirogroepen
Jolien De Haene, Griet Verschelden & Nick Schuermans
- 11 Schoolkosten door de bril van ouders
Ann Staes & Dirk Deceuninck
- 14 Recht op onderwijs, ook als je ziek bent
Ann Van Roy
- 17 Besparingen binnen de CLB-sector. Hoe ver reikt de draagkracht van de sector?
Dries Vandermeersch
- 20 **Katern**
Homo's en janetten: schoolgaande jongeren over holebiseksualiteit, homonegativiteit en gendernonconformiteit
Verschillen naar onderwijsvorm
Lynn De Pourcq & Mieke Van Houtte
- 24 Onderwijs aan de kinderen van doortrekkenden.
Onderwijskansen voor een vergeten groep kinderen.
Agnes Van Camp
- 27 Waarom zijn we bang voor het normale? Diversiteit in onderwijs
Piet Van Avermaet
- 34 **Webwijs**
Thema's
Jan Tallon
- 37 **Agenda en documentatie**
Evi Verduyck